T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SPOR GİRİŞİMLERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMLARI VE GERİ DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI

HAZIRLAYAN
ERHAN KARAKAŞOĞLU

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. EMEL YILDIZ

EDİRNE-2022

Tezin Adı: Spor Girişimlerinde Sürdürülebilirlik Yaklaşımları ve Geri Dönüşüm Uygulamaları
Hazırlayan: Erhan KARAKAŞOĞLU

ÖZET

Bu çalışmada spor girişimlerinde sürdürülebilirlik yaklaşımları ve geri dönüşüm uygulamalarının ortaya konması amaçlanmıştır. 21.yüzyılda var olan kaynakların hızlı tüketilmesi ve kaynakların belirli bir sınırlılığın olması beraberinde sürdürebilirlik ve geri dönüşüm kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bakımdan sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm kavramalarının her geçen gün daha fazla önem kazanmaya başladığı ifade edilebilir. Tüketilen kaynaklarla birlikte mal ve hizmet üretiminde yeterli koşulların sağlanabilmesi için ihtiyaç duyulan sürdürebilirlik ve geri dönüşüm alanlarının daha çok ön plana çıkarılması gerekmektedir. Kaynakların sınırlılığının yaşandığı ve tükenme riskinin bulunduğu bu süreçte işletmelerin veya girişimcilerin çevreye duyarlı ürünler kullanarak üretim yapmaları gerekmektedir. Bu durum üretim maliyetlerini düşürmede, tüketici kitlesinin çevre bilincini arttırmada, aynı zamanda ürünlerin satış ve pazar payının artmasında etkili olmaktadır. Bu durum beraberinde birçok alanda sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm konusunda ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır. Yapılan çalışmada spor alanındaki geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik konusunda literatür incelemesi yapılarak, ilgili alanda dünya ve Türkiye örnekleri belirlenmiş, dünya ve Türkiye örnekleri sürdürülebilir kalkınma hedefleri dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda 21.yüzyıl koşullarında sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarının dünyada örneğinin çok olduğu Türkiye'de ise işletmelerin faaliyetlerinde iş akış süreci dışındaki diğer unsurlara odaklanamadığından sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarının yetersiz olduğu görülmüştür. Bu alandaki eksikliklere çeşitli öneriler getirilerek literatüre katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Spor Faaliyetleri, Sürdürülebilirlik, Geri Dönüşüm

Name of Thesis: Sustaiinability approaches and recycling practices in sports initiatives

Prepaired by: Erhan KARAKAŞOĞLU

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal sustainability approaches and recycling practices in sports initiatives. The rapid consumption of existing resources in the 21st century and the fact that there is a certain limitation in resources have led to the emergence of the concepts of sustainability and recycling. In this respect, it can be stated that the concepts are gaining more and more importance with each passing time. Sustainability and recycling areas, which are needed in order to provide adequate conditions in the production of goods and services together with the resources consumed, should be brought to the fore. In this process, where resources are limited and there is a risk of depletion, businesses or entrepreneurs need to produce using environmentally friendly products. This situation is effective in reducing production costs, increasing the environmental awareness of the consumer mass, and increasing the sales and market share of the products. This situation has brought about the needs of sustainability and recycling in many fields. In the study, literature review on recycling and sustainability in the field of sports was conducted and examples from the world and Turkey were determined in the relevant field. The world and Turkey examples were compared on the prepared table. As a result of the study, it has been seen that sustainability and recycling practices are insufficient in Turkey, where there are many examples of sustainability and recycling practices in the 21st century conditions, since businesses cannot focus on other elements other than the work flow process in their activities. It has been tried to contribute to the literature by bringing various suggestions to the deficiencies in this area.

Keywords: Entrepreneurship, Sports Activities, Sustainability, Recycling

ÖNSÖZ

Sürdürülebilirlik var olan kaynakların en uygun şekilde kullanılarak, gelecek nesillere aktarılmasıdır. Çalışmamızda sürdürülebilirlik konusu detaylı olarak incelenmiş ve önemi ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmada girişimcilik, spor girişimciliği, sürüdülebilir kalkınma kavramlarının literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasından elde edilen bilgilerle bu alanda yapılan çalışmaların neler olduğu dünya ve Türkiye bazında örnekler bulunarak örnekler üzerinden genel değerlendirmeler yapılmıştır. Örnekler karşılaştırılarak çıkarımlarda bulunulmuş ve çeşitli öneriler getirilmiştir. Sonuç olarak gelişmiş ülkelerin sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm konusunda olduğu gibi spor girişimlerinde de öncü olduğu ve kapsamlı çalışmalar yaptıkları Türkiye'nin ise henüz bu alanda çalışmalarının yeni olduğu, gelişmeye çalıştığı ve gelişmeye açık olduğu ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilimsel ve akademik katkılarıyla desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Emel YILDIZ' a, tez çalışmamı titizlikle değerlendiren ve önerileri ile çalışmama önemli katkı sağlayan hocalarıma, ilkokuldan başlayarak tüm eğitim hayatımda desteklerini benden esirgemeyen aileme ve tez çalışmam sürecinde yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

ERHAN KARAKAŞOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **x**
GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM **3**
GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE SPOR GİRİŞİMLERİ **3**
1.1. Girişimcilik Kavramı 3
1.1.1. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi 5
1.1.1.1. Dünyada Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi 6
1.1.1.2. Türkiye'de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi 7
1.1.2. Girişimciliğin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri 14
1.1.2.1. Girişimcinin Özellikleri 14
1.1.2.2. Girişimcinin Faaliyet Gösterdiği Alanlar ve Girişimciliğin Sınıflandırılması 18
1.1.3. Girişimcilik ve Toplumsal Yapı 23
1.1.4. Girişimcinin Kişiliğini Etkileyen Faktörler 25
1.1.4.1. Ailenin ve Eğitiminin Etkisi 25
1.1.4.2. Kültürün Etkisi 26
1.1.4.3. Diğer Demografik Etkenler 26
1.2. Girişimcilik ve Spor Dünyası 27
1.2.1. Spor Kavramı 27
1.2.2. Spor Tarihi 29
1.2.2.1. Dünyada Sporun Tarihçesi 29
1.2.2.2. Türkiye'de Sporun Tarihçesi 32
1.2.3. Sporun Önemi ve İşlevleri 34
1.2.3.1. Sporun Kültürel ve Toplumsal İşlevleri 35
1.2.3.2. Sporun Ekonomik İşlevleri 37

1.2.3.3. Sporun Politik İşlevleri 38
1.2.4. Spor Girişimciliği 39
1.3. E-Spor 41
1.4. Spor ve Girişimciliğe İlişkin literatür 44
2. BÖLÜM 46
SPOR DÜNYASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMI 46
2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı 46
2.2. Sürdürülebilirliğin Tarihçesi 47
2.3. Sürdürülebilirlik Boyutları 50
2.3.1. Sosyal Sürdürülebilirlik 51
2.3.2. Çevresel Sürdürülebilirlik 52
2.3.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik 53
2.4. Sürdürülebilir Olmanın Önemi 54
2.5. Sürdürülebilir Kalkınma 54
2.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 56
2.6. Geri Dönüşüm ve İleri Dönüşüm Kavramları 60
2.6.1. Geri Dönüşüm Kavramı 60
2.6.2. İleri Dönüşüm Kavramı 61
2.6.3. Geri Dönüşüm ve İleri Dönüşümün Önemi 64
2.7. Spor Girişimciliğinde İnovasyon ve Bilişim 66
2.8. Kapsayıcı Büyüme Kavramı 69
2.9. Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm ile İlgili Literatür 71
3. BÖLÜM 74
SPOR GİRİŞİMLERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRİLİK YAKLAŞIMLARI VE GERİ DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI 74
3.1. Sürdürülebilir Olma ve Geri Dönüşümün Spordaki Etüdü 74
3.1.1. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün İktisadi Yönü 75
3.1.2. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümü Sosyolojik İnceleme 76
3.1.3. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümü Çevresel İnceleme 78
3.1.4. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Sporcu ve Destekçiler Üzerinde İnceleme 80
3.1.5. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Kurumsal İnceleme 82
3.1.6. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Organizasyonlar Üzerinde İnceleme 83

3.2. Sürdürülebilirlik Örnekleri 84
3.2.1. Dünyadan Sürdürülebilirlik Örnekleri 85
3.2.2. Türkiye'den Sürdürülebilirlik Örnekleri 98
3.2.3. Dünya ve Türkiye'deki Sürdürülebilirlik Örneklerinin Karşılaştırılması 106
SONUÇ VE ÖNERİLER 110
KAYNAKÇA 116

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2000'li Yıllarda Girişimcilerde Saptanan Özellikler 11

Tablo 2. Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler..... 13

Tablo 3. Girişimcinin Kişisel Özelliklerini Etkileyen Faktörler 24

Tablo 4. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2030 Yılı)..... 58

Tablo 5. Sürdürülebilirlik Örnekleri..... .107

Tablo 6. Sürdürülebilirlik Örneklerinin Kalkınma Hedeflerine Göre Karşılaştırılması 108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 59

Şekil 2. İleri Dönüşüm Ürünlerinden Örnekler 62

Şekil 3. İleri Dönüşüm Çalışmasının Aşamaları 62

Şekil 4. Kintsugi Anlayışına Dair Örnek 64

Şekil 5. Adidas Ultra Boost 84

Şekil 6. Plastik Atıklardan Bisiklet Yolu 85

Şekil 7. Gumshoe Sakızdan Ayakkabı Yapımı 86

Şekil 8. Copen Hill Çatısında Kayak Pisti Olan Temiz Enerji Santrali 87

Şekil 9. Japonların Eski Telefonlardan Madalya Üretimi 88

Şekil 10. Quechua Polar Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm 88

Şekil 11. Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri 89

Şekil 12. LTB'nin Spor Tesisi 90

Şekil 13. Okyanus Atıklarından Forma Yapımı 91

Şekil 14. Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü 92

Şekil 15. Çevre Dostu Spor: "Plogging" 93

Şekil 16. Adidas Al Rihla 94

Şekil 17. Sporcular İçin Olimpiyat Köyü 95

Şekil 18. Kuş Yuvası 96

Şekil 19. El Yapımı Aletlerle Spor Salonu 97

Şekil 20. 3D Baskılı Speedform Spor Ayakkabı 97

Şekil 21. Artistik Buz Pateni Sıçrama Analizi 98

Şekil 22. Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi 99

Şekil 23. Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi 99

Şekil 24. Yeşeren Hayatlar Projesi 100

Şekil 25. Deprem Konteynerleri ile Futbol ve Voleybol Sahası 101

Şekil 26. Geri Dönüşüm Projesi 101

Şekil 27. Spor Malzemesine Dönüşüyoruz 102

Şekil 28. Bizi Sporu Kimse Durduramaz 103

Şekil 29. Milli Takım İç Saha Forması 103

Şekil 30. Çevreci Otobüs 104

Şekil 31. Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi 104

Şekil 32. Basketbol Şut Makinesi 105

Şekil 33. Doğa Sporu İçin Bez Çanta 106

KISALTMALAR

KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

SKH : Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

WCED : World Commission on Environment and Development

GİRİŞ

Bilgi çağı olarak ifade edilen 21.yüzyılda alışılagelen kavramlar, normlar hızlıca değişmekte ve hemen hemen her alanda yeni bilgi temeline dayanan yeni iş yapma usulleri ortaya çıkmaktadır. Bu sosyoekonomik değişim ve dönüşüm içerisine girişimcilik kavramı da dahil olmaktadır. Bu süreçte eski usul kâğıt kalemle atak yapan girişimci modelinin yerini sakin, bilgi ve düşünmeye dayalı, radikal ve yenilikçi bireylere teslim ettiği söylenebilir. Bu çalışmada, bu değişimlerin dünyamızda ve Türkiye'de ne boyutta olduğunu araştırmak ve bu araştırmaya istinaden yeni önerilerle sürdürülebilir girişimcilik ve sporda sürdürülebilirlik alanında ileride yapılacak çalışmalara kaynaklık etmek hedeflenmektedir.

Spor; insanları değer olguları, kimlik, sosyalleşme, kültürel ağlar ile birbirlerine bağlar. Sporun insanlığın varoluşundan beri toplumları dönüştürme etkisine de sahip olduğu söylenebilir. 21.yüzyılda spor; zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimini tamamlamış olan bireylerin yetişmesinde etkili olan bir unsurdan insan yaşamını tamamlayıcı ve kolaylaştırıcı bir unsur durumuna gelmiştir. Spor girişimlerinin sürdürülebilirliği toplumdaki bireylerin fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimlerinin üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağı ve buna bağlı olarak bireylerin iletişim becerileri ve sosyal çevrelerine olan uyumu artabilecektir. Bundan dolayı spor girişimlerinin sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınması önem arz etmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı nüfus artışı ve sınırsız olmadığı anlaşılan tüm kaynakların aşırı tüketimine bir tavır olarak gündeme gelmiştir. Spor girişimleri ise sürdürülebilirliğin temel amacı olarak kabul gören günümüz ihtiyaçlarının gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneklerini engellemeden karşılanmasına hizmet edebilecek önemli bir çalışma alanı olarak görülebilir.

Gelişen teknolojinin de katkılarıyla, insan ve emek kavramı daha fazla el üzerinde tutulmaya başlanmış, girişimciliğe de daha çağdaş bir boyut kazandırmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada öncelikle girişimcilik kavramı ve açıklaması, dünden bugüne geçirdiği tarihsel süreç, girişimci kişilerde bulunması gereken özellikler gibi temel konular üzerinde durulmuştur.

Sonraki aşamalarda ise girişimcilik konusu spor girişimciliği ile ilişkilendirilmiş, sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm konularıyla bütüncül bir şekilde ele alınarak, Türkiye ve dünya örnekleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise sürdürülebilirlik projeleri Türkiye ve dünya örnekleri üzerinden analiz edilerek, sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından değerlendirilmeye alınmış ve karşılaştırma yapılmıştır. Sonuç kısmında ise analiz bulgularına ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE SPOR GİRİŞİMLERİ

1.1. Girişimcilik Kavramı

Girişimcilik kavramı ile ilgili olarak literatürde çeşitli tanımlar yer almaktadır. Ancak girişimcilik kavramının tarihteki ilk tanımının 18.yüzyıl başlarında Richard Cantillon adlı Fransız asıllı İrlandalı ekonomist tarafından yapıldığı görülmektedir. Cantillon'a göre girişimci, kâr elde etmek amacıyla tahmin edilmeyen koşullar altında işi organize eden ve işin riskini üstlenen kişi olarak ifade edilmiştir (Wennekers ve Thurik, 1999: 31).

Girişimcilik dinamik bir yapıya sahip olup her zaman gelişen, değişen, sürekli faal olan ve iktisadi kazanç sağlayan bir süreçtir. Girişimcilik kavramı şahsi ve ekonomik kazanç karşılığında, finansal, sosyal ve psikolojik riskler göz önünde bulundurularak, gerekli zaman ve emek kullanılarak, ürün veya hizmetin ortaya çıkarılma süreci olarak da açıklanmaktadır (Doğan vd., 2017: 6).

Bir diğer tanımda girişimcilik; belirsiz ve riskli koşullar altında kâr elde etmek amacıyla yenilikçi ekonomik bir organizasyonun oluşturulması veya kurulmasıdır. Girişimcilik, bir fırsatı yakalamak ve değerlendirmek için kaynakları toplama ve değer yaratma süreci olarak ifade edilmektedir (Altuntas, 2014: 104). Girişimcilik, geri kalmış ekonomilerde yeniden yapılanmaya gitmenin, gelişmekte olan ekonomilerde gelişime yaptığı katkının, gelişmiş ekonomilerde ise gelişmişliğin sürdürülebilirliği için gereken devamlılığın, dinamizmin, refahın ve zenginliklerin yapı taşı olarak gösterilmektedir (Naktiyok, 2004: 11).

Girişimcilik bir ülkenin kalkınması için büyük önem taşımakta olup, girişimciler iş hayatının tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedir. Bir ülkenin ekonomik düzeni çerçevesinde girişimciler icat ederler, yenilikçi işler kurarlar ve ekonomik sistemin kalkınmasına katkı sağlarlar (Yıldız ve Canbaz, 2017:23-25).

Girişimcilik kavramı ile ilgili tanımları incelediğimizde, kavramın yenilikçilik ve yaratıcılık esaslarını da içerecek şekilde düzenlendiği ortaya konduğu ifade edilebilir. Modern işletmecilik anlayışına göre hareket eden işletme yöneticilerinin girişimcilik kavramını yenilik, esneklik, dinamiklik, risk alabilme, yaratıcılık ve gelişim odaklılık gibi kavramlar ile açıkladıkları görülmektedir (Korkmaz, 2000:167). Girişimcilik, temelde var olan fırsatları görmek, seçim yapmak, analiz etmek ve sonrasında belirsiz bir ortamda yenilik yapma kabiliyetidir (Bozkurt ve Erdurur, 2013:59).

Klasik anlamda girişimcilik ise daha çok kendi işini kurmayı hedefleyen, birçok üretim faktörünü bir araya getirerek ve risk alabilmeyi öngörerek üretim sürecinde bulunan ve bunun sonucunda da kâr elde etmeyi amaçlayan birey ya da bireyler olarak tanımlanabilmektedir (Yüksel vd. 2015:144).

Girişimcilik, gelecekteki büyüme yörüngelerini etkileyecek kilit bir faktör olarak da tanımlanmaktadır (Huggins ve Thompson, 2015:104). Zira, girişimcilik ve sahip olduğu yenilik üretme kapasitesinin bu denli yayılması belirli zaman dilimlerinde yapılan tanımları doğrular nitelikte de olmuştur.

Schumpeter'e göre girişimcilik, buluşlar yoluyla girişimcilerin üretime getirdikleri yenilikleri liberal kapitalist gelişmenin itici gücü olarak kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle Schumpeter teknolojik yenilikleri ve girişimcilik faaliyetlerini statik ekonominin üretken kaynaklarını dinamik yeniliklere aktaran güçler olarak ele alır (Er, 2013: 75).

Yapılan literatür araştırmaları sonucunda girişimci ve girişimcilikle ilgili birçok tanımın yapıldığı ancak kabul gören ortak bir tanımın olmadığını ifade edebiliriz. Girişimcilik her meslek grubundan insan için farklı algıların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Ticaret alanında girişimci; riski üstlenen, yatırımları gerçekleştiren, rekabet ortamı içerisinde para kazanan kişi olarak ifade edilirken, bir psikolog girişimciyi; hedeflediği şeye ulaşmak, elde etmek, aynı anda çok sayıda şeyi denemek, başkalarının sahip olduğu gücü paylaşmayı isteyen ve motivasyonu yüksek kişiler olarak tanımlamaktadır (Yılmaz ve Sünbül, 2009:2).

Girişimcilik, ürün ve hizmet geliştirmek amacıyla üretim sürücülerinin birleştirilmesini ve fırsatların değere çevrilmesini ifade eden bir kavramdır. Toplumlar üretim faktörü olarak değerlendirildiğinde, ilk çağlarda yaşamlarını sürdürebilmek, Orta Çağ'da risk altında büyük projeleri geliştirebilmek ve yönetilmek amacıyla girişimcilik çalışmalarını ortaya koymuşlardır (Wingham, 2004: 2).

Günümüzde küresel rekabet ortamında ise girişimcilik kavramı stratejik bir kavram olarak ele alınmakta olup, gizemli ve büyülü olmayan bir kavramdır (Drucker, 2003). Bu nedenle girişimcinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin diğerleri gibi öğrenilmesi mümkün değildir. Girişimci, belirsizlik ve risk altında büyümeyi ve kâr elde etmeyi amaçlayan; yenilikçi, yaratıcı ve ekonomik işletmeler kuran kişi olarak nitelendirilmektedir (Dollinger, 2008: 20).

Girişimcilik kavramının tanımı ve girişimcilik ile ilgili kavramlar ele alındığında tanımlardan çıkan ortak noktanın girişimciliğin her meslek grubuna göre farklı bir çağrışım yaptığı, genel olarak girişimciliğin yarattığı büyüme, inovasyon, eşsizlik gibi faktörlere yoğunlaştığını diğer grupların da girişimcilik üzerinden elde edilen değer çıktıları özellikle de kâr amacına yoğunlaştıkları bulgusuna ulaşıldığı ifade edilebilir.

1.1.1. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

İnsanlığın doğuşundan 21.yüzyıla kadar geçen zaman dilimi kadar eski olan girişimcilik olgusu toplumların gelişmesinde önemli bir rol model olmuştur. İnsanların ilk çağlardan bu yana yaşamak adına bulunmuş olduğu avcılık, çiftçilik, hayvancılık, ticaret vb. türdeki faaliyetleri aslında girişimcilik kavramının tarihin ilk dönemlerinden beri var olduğunu ortaya koymaktadır. Girişimciliğe dair gelişmeler modern üretim ve belirli yönetim teknikleri var olana kadar birçok değişime uğramıştır (Aşkın vd., 2011:56).

Buradan yola çıkarak girişimciliğin dünyada belirli aşamalardan geçtiğini ifade edebiliriz.

1.1.1.1. Dünyada Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Dünyada girişimciliğin tarihsel gelişimini anlamak için öncelikle uğraşılan ekonomik faaliyetlerin evrildiği süreçleri incelemek gerekmektedir. Bu evreler şu şekilde sıralanabilir;

- Sanayileşmemiş toplumlar (İlkel Toplumlar)
- Tarıma dayalı köy ekonomisi
- Küçük el sanatlarına dayanan kent ekonomisi
- 15.yüzyıl ve 19.yüzyıl arasında Avrupa'da yaşanan ekonomi
- 20.yüzyılda ekonomi

1) **Sanayileşmemiş Toplumlar:** Sanayileşmemiş toplumlarda insanlar doğanın onlara sundukları doğal kaynaklarla geçimlerini sağlamaktaydı. İlerleme yolunda kaydettikleri ilk adım hayvanları sadece tüketerek değil evcilleştirerek yetiştirmeleri olmuştur. Tarım çok fazla gelişmemekle birlikte kaba saba aletlerle veya elleriyle toprağı işlemeye çalışmışlardır. Bu dönemde ilkel toplumların çanak-çömlek üretimi, ekmek yapmak vb. gibi küçük çaplı üretim faaliyetleri mevcuttur (Aşkın, vd., 2011:57-60).

2) **Tarıma Dayalı Köy Ekonomisi:** Yerleşik tarıma geçilen dönemi kapsamaktadır. Bu dönem insanlık tarihinde sosyal ve ekonomik olarak büyük katkı sağlamıştır. Ticaret takas ekonomisine dayandığı için bu dönemlerde kişisel girişimcilikten söz etmek mümkün değildir (Vural, 2006:41).

3) **Küçük El Sanatlarına Dayanan Kent Ekonomisi:** Tarım faaliyetlerinin yapılmadığı, endüstri ve ticaretle uğraşın arttığı dönemlere denk gelmektedir. Bu kent ekonomisinin benimsendiği dönemde farklı meslek grupları ortaya çıkmış ve dolayısıyla iş bölümü de yapılmaya başlanmıştır.

4) **15.Yüzyıl ve 19.Yüzyıl Arasında Avrupa'da Yaşanan Ekonomi:** Avrupa'da gelişmeye başlayan pazar ekonomisi, üreticiyi tüketicinin taleplerine ivedilikle

cevap vermeye zorunlu hale getirmiştir. Bu yüzyıllar arasında Avrupa ülkelerinin iki ana politikası bulunmaktaydı:

a) Ekonomiyi güçlendirerek devleti güçlü kılmak

b) Devletin gücünden faydalanarak ülke ekonomisinin büyümesini ve kalkınmasını sağlamak.

Temel olarak görülen bu politikalar, her ne kadar ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla ortaya atılmış olsa da üretken faaliyetlere zaman zaman zarar veriyordu. Bu politikalar beraberinde merkantilizm, fizyokrasi ve klasik iktisat gibi ekonomik düşünceleri savunan fikir akımlarını da ortaya çıkarmıştı (Güran, 2019:8).

5) **20.Yüzyılda Ekonomi:** Sanayileşme sürecinin başlaması ile birlikte girişimci bireyler bambaşka boyutlar kazanmıştır. Girişimci bireyin boyutundaki bu gelişmeler, toplumsal ve ekonomik açıdan da büyük bir değişime neden olmuştur. Bu değişimin neticesinde girişimcilik bir üretim faktörü olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, 19.yy'ın ikinci çeyreğinden itibaren, kurum sahipliği ile yönetimin birbirinden ayrılması girişimcilik boyutunun ekonomik anlamda yeniden değer kazanmasına neden olmuştur (Küçük, 2007: 32-33).

Girişimcilik, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de belirli bir tarihsel süreçten geçmiştir.

1.1.1.2. Türkiye'de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de girişimciliğin tarihsel gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi girişimciliği olarak iki ana sınıfta incelenmektedir.

1) **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi:** Türkiye'de girişimciliğin yeteri kadar gelişememesinin sebeplerini araştırırken, cumhuriyet öncesi dönemi de incelemek gerekir. Nitekim Osmanlı Döneminde, Türkler çoğunlukla askerlik, çiftçilik, bürokratlık vb. gibi meslekler ile ilgilenmiş, ticaret ise diğer milletlere kalmıştır. Savaş sonrasında ise yerli halk, ticaret yapmakta uyum sorunu yaşamış ve başarılı olamamıştır (Küçük, 2007:33).

Türklerin, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelene kadar ve hatta Osmanlı'nın kuruluş ve yükselme dönemlerine kadar ticaret ve girişimcilik konusunda fazlasıyla aktif oldukları yapılan araştırmalarda görülmektedir. Lakin, Osmanlı'nın imparatorluk dönemlerinde Türklerin belli bir iş grubuna dağıtıldığı ve ticarette saf dışı bırakıldığı da birçok araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu dönemde ticarette Türklerden çok Ermeni, Rum ve Yahudilerin aktif olduğu bilinmektedir (Aşkın, vd., 2011:62).

Osmanlı'nın İmparatorluk döneminde belirli sebeplerden dolayı girişimcilik baskın olamasa da Sultan Abdülmecit zamanında ilk dış borçlanmanın gerçekleşmesiyle girişimcilikte hareketlenmeler başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 20.yüzyıl başlarına kadar tam manasıyla sanayileşme faaliyetlerinde bulunamamış olsalar da II. Meşrutiyetin ilanı ile ülkeye hem ticari hem de sanayi alanında canlanma gelmiştir (Gödek, 1994:20).

Sanayiyi diriltmek için her ne kadar "Geçici Teşviki Sanayi Kanunu" çıkarılsa da büyük kent merkezlerinde yapılan sanayi sayımları sonucunda sermaye ve mali gücün yetersiz olduğu, ekipman ve kişilerin donanımsızlığı, özel girişimlerde de küçük el sanayinden öteye varılamadığı sonucuna ulaşılmıştır (Gödek, 1994:21).

2) Cumhuriyet Yıllarında Girişimcilik

Cumhuriyet yıllarında girişimcilik 1923 yılından başlayarak günümüze kadar ele alınabilmektedir.

1923-1930 Yıllarında Girişimcilik

Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla birlikte birçok siyasal gelişmeler de yaşanmıştır. Bu dönem aralığında Kurtuluş Savaşı ile siyasal bağımsızlığı ilan eden milli girişimcilerimiz ekonomik anlamda da yenilikler getirmeye çalışmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen faaliyetler ise İzmir İktisat Kongresinde ortaya atılan fikirleri destekler niteliktedir (Arıkan, 2004:14-16). İzmir İktisat Kongresi tamamlandıktan sonra ise ortaya atılan fikirler şu şekilde açıklanmıştır (Danışık, 2001:29-30):

- Sanayinin teşvik edilmesi,
- Ulusal bankaların kurulması,

- Amele olarak hitap edilen serbest meslek çalışanlarının işçi sınıfına dahil edilmesi ve sendikal hakların tanınması,
- Yerli malının kullanılması,
- Demiryollarının yapımında bir hükümet programının oluşturulması ve programa uygun hareket edilmesi,
- Anonim şirketlerin kurulmasında yardımcı olmak.

1923-1930 yılları dönemsel bazda değerlendirildiğinde, ulusal ekonominin kuruluş ve tutundurma dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde hem yabancı milletlerin ekonomik faaliyetleri ortadan kaldırılmaya çalışılmış, bir yandan da ulusu ekonomik kalkınmanın sağlanması için girişimciliğe teşvik etmeye başlanmıştır. 1927 yılında ise Sanayi Teşviki Kanunu'nun çıkarılması bu ideolojiyi desteklemektedir. Bu yıldan itibaren verilen teşvikler sayesinde milli bankalar kurulmuş, fabrikalar açılmaya başlanmıştır. Buna rağmen verilen teşvikler savaşın etkisinden ve bazı maddi yetersizliklerden dolayı çok etkili olmamış, bu dönemde sadece gelişme gösteren sanayi kolu şeker fabrikaları olmuştur (Özel, 2011:76).

1930-1950 Yıllarında Girişimcilik

Özel sektörün yeterli olmadığı bu dönemde devletin destek olmasını amaçlayan devletçilik politikası uygulanmaya başlanmıştır. Özel sektörün yetersiz olmasının nedeni ise sermaye yetersizliği, bilgi ve tecrübenin eksikliği, 1929 ekonomik buhranı vb. nedenler etkili olmuştur. Bu dönemde birinci, ikinci ve üçüncü beş yıllık ekonomik kalkınma planları yapılmıştır. Bu planlar sanayi kesiminin nasıl planlanması gerektiğini ve fabrikaların nerede kurulması gerektiğini gösteren planlar olmuştur. 1929 ekonomik buhranın olması ve İkinci Dünya Savaşı'nın bu döneme denk gelmesi savaş ekonomisinin uygulanmasını gerektirdiği için girişimcilik ön planda tutulmamıştır. 1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu ise piyasadaki arz-talep dengesini bozmadan karaborsacılıkla mücadeleyi hedeflediği için özel girişimcilik teşebbüsünde yine başarılı olunamamıştır. Savaş şartlarından dolayı piyasada para arzının artması stokçuluğu körüklemiş, dolayısıyla piyasadaki malların anormal derecede fiyatı artmıştır. Devlet bunu önlemek adına ve piyasadaki yabancı girişimci sınıfını ortadan kaldırmak amacıyla bir kereye mahsus olmak üzere 1942

yılında Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkarmayı çare olarak görmüştür. Çıkarılan kanun, sermayenin devlet kontrolüne geçmesini sağlamışsa da tebaanın derdine deva olmamıştır. Sermayenin devlet kontrolünde olmasının özel girişimciliği kısıtladığını düşünen halk, bu dönemde devletçiliğe karşı aşırı tepkili olmuştur (Özel, 2011:77-80).

1950-80 Yıllarında Girişimcilik

1950'lerin başlarında ortaya çıkan uluslararası ekonomik gelişmelerin etkisi ve bu etkilerden doğan özel girişimciliğin teşviki, büyüyen iç pazar ve tüketim mallarının ithalatında yaşanan zorluklar Türkiye'de sanayi girişimciliğinin ve imalatın başarılı kılınması için bütün koşulları sağlamaktaydı. Daha önceki yıllarda sadece devletin öngördüğü ve gerekli kıldığı malların üretimi yapılıyorken, bu dönemde tüketim mallarında sınırlı bir iç pazarın bile ortaya çıkması tüketim mallarının ve bazı ara malların üretiminin artmasına olanak sağlamıştır (Balıkçı, 2014:275).

1980-2000 Yıllarında Girişimcilik

1980'li yıllarda girişimcilik boyutu ele alındığında, geçmiş son 20 yıl öncesi kadar parlak bir gelişim yaşanamamıştır. 1970'lerde ortaya çıkan petrol krizi, yurtdışına gurbetçi işçi alımının durdurulması ve neticesinde yurtiçine giren döviz trendinin azalması Türkiye'yi ihracatta dışa açılmayı zorunlu hale getirmiştir. İhracata yönelik sanayileşme modeli ve dışa açılma, Türkiye'yi sadece ekonomik olarak değil toplumsal anlamda da büyük ölçüde etkisi altında bırakmıştır (Kumcu ve Pamuk, 2001: 157).

İhracatta sanayileşme modeli ve dışa açılma 1980'li yılların çok fazla sarsıntılı geçmesine sebep olmuştur. Bu dönemde en basit tüketim malları bile karaborsaya düşmüş, insanlar bu mallara ulaşabilmek için saatlerce kuyruk beklemek zorunda kalmıştır. Buna rağmen 1980'li yılların dışa açık ekonomisi Türk halkına uzun yıllardır beklettiği taleplerini gerçekleştirebileceği bir platform olarak gözükmüştür. Çünkü, piyasada tüketim malları pahalı da olsa bulunacak ve satın alma gücünün yettiği herkes bu ürünlere erişim sağlayabilecekti. Bu bağlamda Türkiye, tüketim toplumu olarak ilk adımı 1980'li yıllarda atmaya başlamıştır. Türkiye'de yerel malların yanında ithal mallarda satışa sunulmuş, gazetelerde fotoğrafları yayımlanmış

ve insanların dışa açık sanayileşmeyle birlikte dışa açık yaşam tarzını benimsemesine de sebep olmuştur (Balıkçı, 2014: 282).

1980'ler ve sonrasında dışa açık yaşam tarzını benimseyen girişimcilerin sadece tüketim alışkanlıkları değişmekle kalmamış, değişen dünya düzenine ayak uydurma kabiliyeti artmış ve yerellikten ziyade uluslararası kimliğe sahip olmaya çalışılmıştır. Uluslararası kimliğe sahip olan girişimciler ise topluma bir yandan yeni düzeni aşılamaya çalışırken bir yandan da yeni dönemim ahlak anlayışına katkıda bulunmaya çalışmıştır (Özel, 2011:84).

Dolayısıyla yeni koşullara ayak uydurma çabası, bu dönem girişimcilerinde davranışlarını, görünüşlerini, düşüncelerini ve aynı zamanda ahlakını önceki döneme göre köklü bir biçimde değiştirmesine sebep olmuştur.

Bu dönemde dışa açılma sürecinin dünya ekonomisine de entegre şekilde devam edebilmesi için girişimcilerin de bireysel anlamda kendini geliştirmesi gerekmiştir. Uluslararası bağlamda incelendiğinde ise girişimcilerin yabancı girişimcilerden en geride kaldığı noktanın yabancı dil ve eğitimsizlik olduğu saptanmıştır (Buğra, 2021:102-103). Bu dönemde Batıyla artan iş ilişkileri, 1980'lerde genç girişimcilerin sadece eğitim ve dil bilgisine değil dış görünüşüne de yansımıştır. Girişimciler, Batılı gibi şık ve özenli giyinmenin iş ilişkilerini kolaylaştıracağını düşünmüştür.

Türk ekonomisinin dışa açılma süreci iş ilişkileri büyüdükçe sadece dış görünüşe, eğitime ya da dil bilgisine önem vermeyi zorunlu kılmamış, girişimcilerin "entelektüel" olma zorunluluğunu da ortaya koymuştur. Bahsedilen bu yeni koşullar Türk girişimcileri iki sınıfta değerlendirme olanağı da sağlamıştır. Birincisi, Türk girişimcisi artık daha görünür hale gelmiştir. İkincisi, Türk girişimcisi daha bilgili ve her konuda fikrini beyan eder hale gelmiştir. Türkiye'deki girişimciler 20 yıl öncesine kadar sadece yaptıkları işlerle "iş adamı" olarak gündeme gelmek isterken, 1980-2000'li yıllarda artık sadece bir iş adamı değil, yeni ekonomik ve toplumsal düzenin en önemli rol modelleri olarak gündeme gelmeyi tercih etmiştir (Sönmez Toksoy, 2015: 47-50).

1990'lı yılları ele aldığımızda ise devlet ekonomiye ne kadar müdahale etmeye başlamışsa da girişimciler ayakta kalabilmeyi başarmıştır. Bu dönemde uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için yabancı dil öğrenen, dış pazarlarda ürün satışı gerçekleştirebilmek için bilgiye susayan bilinçli bir nesil yetişmektedir. "Neyi, nasıl üreteceğim?" ve "Kime, nasıl satacağım?" sorusuna cevap arayan bilinçli nesil aynı zamanda kalite, verimlilik, rekabet, uluslararası rekabet gibi konuların üzerinde de düşünmeye başlamıştır. Sonuç olarak bakıldığında, 1990'lı yıllar ve sonrasında Türkiye'nin girişimci profili daha bilinçli ve yenilikçi düşünmekte, ekonominin kalkınması için büyük çaba sarf etmektedir (Ergüder, 2011:9-10).

2000'li yıllarda girişimciliğin boyut olarak ne hale geldiğini incelediğimizde ise, insanların 2000'li yılları bilim ve teknoloji çağı olarak adlandırdığı görülmektedir. Bu dönemde bilim ve teknoloji alanında yapılan yeniliklerin artması, girişimcilikte yeni bir dönemin başlamasına, girişimciliğin ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda ilerlemesine olanak sağlamıştır. Buna bağlı olarak 2000'li yıllarda yetişen girişimcilerde saptanan özellikler aşağıdaki Tablo 1'de açıklanmıştır:

Tablo 1. 2000'li Yıllarda Girişimcilerde Saptanan Özellikler

İyi eğitim almış	Teknolojiyi yakından takip eden
Tecrübeli	Araştırmayı seven
Yenilikçi düşünceye sahip	Risk üstlenebilen
Öngörülü	Kararlı
Yabancı dil bilen	Yaratıcı ve yenilikçi olan
Analitik yorumlama becerisi olan	Lider vasıflı olan
İyi bilir çevreye sahip	Kendi pazarını iyi bilen
Çok nitelikli kadrolara sahip	"Hizmet" anlayışını benimsemiş
Katılımcı yönetimi önemseyen	Gerçekçi bakış açısı olan
Kalite ve verimliliğe önem veren	Çevreye ve insana değer veren
Başarma güdüsü olan	Eğitimci
Sabırlı	Paylaşmayı seven
Heyecanlı ve istekli olan	Çalışkan
Atılımcı	Ekip çalışmasına yatkın
Üretken ruha sahip olan	İletişimi güçlü olan
Sermaye birikimine sahip olan	Zaman kavramına önem veren

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Sonuç olarak ele aldığımızda, insanoğlunun var olduğu günden 21.yüzyıla kadar insanların geçimlerini sağlamak için yaptığı her türlü faaliyetin (avcılık, tarım, el sanatları vb.) girişimcilik olduğu söylenmektedir. Özellikle tarıma dayalı köy ekonomisiyle girişimcilik daha fazla gelişmeye başlamıştır. Kentlerde yaşayan tebaanın ticaret ve endüstriye yoğunlaşması ile birlikte her türlü tarım faaliyetinden uzak kalınmış, yiyeceklerini civar köylerden almalarına ve ürettikleri ürünleri de buralara satmalarına neden olmuştur.

Bu yüzüyle girişimcilik daha fazla gelişme göstermeye başlamıştır. Dünyada 18.yüzyıldan itibaren Sanayi Devrimi'nin yaşanması ile birlikte makine gücü insan gücünün önüne geçmiştir. Daha fazla sanayileşmenin görüldüğü çağlarda ise

sanayileşme kendini bilgi ve teknoloji çağına bırakmış, girişimcilik kavramı yenilikçi ve teknolojik boyutuyla harmanlanarak 21.yüzyıla kadar başarılı bir değişimle gelmiştir. Bu değişim ekonomik ve toplumsal anlamda büyümemize ise her geçen gün olanak sağlamaktadır.

1.1.2. Girişimciliğin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri

Girişimcilik kavramı sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçene kadar büyük ilerleme kaydetmiştir. Girişimcilik kavramı Orta Çağdan 21.yüzyıla kadar birçok teorisyen tarafından tanımlanmaya çalışılsa da herkes için farklı bir katma değer yaratmıştır. Bu sebeple pek çok kaynakta pek çok farklı tanımı bulunmaktadır (Sönmez Toksoy, 2014:45).

Birden fazla anlam içeren girişimcilik olgusu hakkında sabit bir tanım vermek oldukça zordur. Bu sebepten dolayı girişimcilik olgusu en basit haliyle değer yaratma, yenilikçi olma, esnek ve dinamik davranma, yaratıcılık ve risk alabilme kavramlarıyla desteklenebilmektedir.

Girişimciliğin ortaya çıkmasındaki temel nedenler ise büyük tartışma konusu yaratmaktadır. Klasik iktisat teorisine göre kişisel çıkarların ön planda tutulması girişimciliği körükleyen en önemli faktörlerden biridir. Yani ekonomik fayda sağlamak ve kar elde etmek girişimciliğin ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden biri olarak belirlenmiştir. Klasik iktisat teorisin tam aksi görüşü ise Mc Clelland öne sürmektedir. Mc Clelland'a göre girişimciliğin gelişim göstermesinin, ekonomik amaçlardan ziyade psikolojik bir ihtiyaç olduğunu, güç, başarı ve bağlılık güdülerinin girişimcilik fikrini ateşlediğini öne sürmektedir (Aydın, 2020:14-15).

1.1.2.1. Girişimcinin Özellikleri

Girişimcilik sosyal ve kültürel olguları içerisinde barındırmaktadır. Bu sebepten dolayı farklı sosyokültürel özelliklere sahip toplumlarda girişimcilerin farklı niteliklere sahip olması gerektiği öne sürülmektedir. Birçok çalışmada girişimcilerin taşıması gereken özelliklerden bahsedilmesine rağmen, yapılan literatür taramalarında genel kabul gören bir listeyle karşılaşmak neredeyse imkansızdır. Değişik

araştırmacılar tarafından girişimcilerde bulunması gereken özellikler Tablo 2'de sıralanmıştır (Bozkurt ve Alparslan, 2013:10):

Tablo 2. Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler

Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler	**Araştırmacılar**
Kararlarında Israrcı Olmak	(Hitt vd., 2005).
Duygusal Zekâ	(Zakarevičius ve Župerka, 2010; Chuluunbaatar ve Luh, 2010, Yelkikalan, 2007).
Proaktiflik	(Hisrich vd., 2005).
Gelişmiş İletişim Becerisi	(Hitt vd., 2005).
Yaratıcılık	(Daft, 2005; Hitt vd., 2005; Hewison ve Badger, 2006, Sosyal, 2010; Başar, 2004; Çelik ve Akgemci, 1998).
Fırsatları Öngörebilme	(Corbett ve Hmieleski, 2005; Hitt vd., 2005)
Değişim Odaklı	(Luchsinger ve Bagby, 1987; Herron, 1992; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005).
Risk Alabilen	(Geisler, 1993; Johnson ve Hayes, 1996; Drucker, 1998; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005; Zhao vd., 2005; Hewison ve Badger, 2006).
Yenilikçi Olabilme	(Herron, 1992; Geisler, 1993; Drucker, 1998; Daft, 2005; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005).
Problemleri Kolay Çözebilme	(Sosyal, 2010; Ceylan ve Demircan, 2001)
İyi İletişim Kurma	(Sosyal, 2010; Şahin, 2009; Ceylan ve Demircan, 2001)
Yenilikçi olmak	(Sosyal, 2010; Özkul ve Dulupçu, 2007; Arıkan, 2002)
Başarma İhtiyacı	(Daft, 2005, Bozkurt, 2007; Kutanis, 2006; İrmiş vd., 2010)
Özgüven	(Sosyal, 2010; Akın 2010, Okay ve Karahan, 2010; Şahin, 2009; Çelik ve Akgemci, 1998; Ceylan ve Demircan, 2001; İrmiş vd., 2010)
Risk alabilme	(Sosyal, 2010; Akın 2010, Özkul ve Dulupçu, 2007; Şahin, 2009; Kutanis, 2006; Başar, 2004; İrmiş vd., 2010)

Kaynak: (Yazar tarafından düzenlenmiştir, Akt; Bozkurt ve Alparslan, 2013:10)

Ermiş (2007)'e göre girişimcide bulunması gereken özellikler her topluma, her kültüre göre değişkenlik gösterse de temel anlamda olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır: Özgüvenli olmak, geri adım atmayı bilmek ve yeniden

başlayabilmek, sonuçları değerlendirebilmek ve risk analizi yapabilmek, yaratıcı ve yenilikçi olmak, cesaretli olmak, hem bireysel hem toplumsal düşünebilmek, iyimser ve fikir sahibi olmak, sürükleyici ve arzulayan olmak, başarı için yönlenmiş olmak, fırsatları öngörebilen ve sabit fikirli olmamak.

Bireylerin başarı elde edebilmesi sorunlara ve yenilgilere karşı koyma kapasitesi ve tehditlerden ziyade fırsatlara odaklanma ve değerlendirme gücü ile orantılı gelişebilmektedir (Manz, 2003: 48). Girişimciler faaliyetleri sırasında sürekli belirsizlikler ve zorluklarla karşılaşabilirler. Bu zor koşullar ve durumlar kendilerine olan güvenleri sayesinde yeteneklerinin gelişmesi mümkün olabilmektedir (Hallak vd., 2011: 145). Bunun etkisiyle girişimciler daha önceden tasarlamış oldukları hedefleri doğrultusunda ilerleyebilir, girişimlerde bulunarak başarılı olabilirler. İktisadi ilerleme, ekonomik büyüme ile girişimlerin büyümesi için kritik öneme sahip olan başarı güdüsünün girişimciliğin en önemli özelliklerinden biri olduğu ifade edilmektedir (Pillis ve Reardon, 2007: 390). Yapılan bir çalışmada başarı ihtiyacı daha fazla olan kişilerin girişimciliğe olan eğilimlerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Kristiansen ve Indarti, 2004: 75).

Girişimcinin en temel amacı kâr elde etmektir fakat zarar elde etme riskine de sahiptir. Ekonomide ortaya çıkabilecek en ufak dalgalanmalara, hatta olası kriz ihtimallerine karşı bile neler yapması gerektiğini bilmeli ve ona göre hareket etmelidir. Hem iyi bir personel, iyi bir yönetici hem de iyi bir patron olmalıdır. Sorunlar karşısında gerçek bir lider gibi davranmalı, pratik çözümler üretebilmeli hatta gerektiği yerde problemi üstlenebilmelidir. İşini kurarken belli bir bilgi birikiminin ve tecrübesinin olması gerekmektedir. Zira bu birikim, kendine olan özgüvenini sarsılmaz hale getirecektir (Ermiş, 2007: 16).

Girişimcilerin kurduğu/kuracağı işe kendisinin inanması yeterli olmamakla birlikte, çevresindeki insanları da bu girişimi gerçekleştirebileceğine dair ikna edebilmesi büyük önem arz etmektedir. Kendi işini kurmanın avantajlarını düşünürken dezavantajlarını da hesap etmeli, her türlü durumla karşı karşıya kalabilmenin sorumluluğunu taşıyabilmelidir (Özer, 2017: 17).

Girişimciler, sadece faaliyetlerin sorumluluğunu almakla kalmaz, aynı zamanda risklerini de üstlenir, kâr elde edebilmek için özel faaliyetler düzenler. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken bir yönetici, ekonomik dalgalanmaların temsilcisi, yenliklerin izleyicisi ve toplumun birer bireyidirler. Bu özellikler girişimciyi çok yönlü ve bütünleyici bir kişilik yapısına sahip olmaya teşvik etmektedir. Girişimciyi diğer iş adamları ya da yöneticilerden ayıran nokta ise sadece düşündüğüyle kalması değil, düşündükleriyle anında harekete geçmesidir (Beğendik, 2013:104-111).

Girişimci kişiliğinin tanımlanması, literatür araştırmalarında iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıkların başında Big Five (Beş Faktör Kişilik Modeli) yer almaktadır. Bu beş faktör ise şu şekilde açıklanmıştır (Akkuş vd., 2019:3-4):

- Dışa dönüklük
- Yumuşak başlılık
- Sorumluluk
- Duygusal Tutarlılık
- Gelişime Açıklık

Girişimci kişilik özelliklerini ele alan bir diğer yaklaşım ise Big Three (Üç Faktör Kişilik Modeli)'dir. Bu önemli üç faktör ise şunlardan oluşmaktadır (Akkuş vd., 2019:4):

Başarıya olan ihtiyaç: Başarı daha fazla ihtiyaç duyan kişiler genelde kişisel sorumluluk almaktan kaçınmamakta, makul riskleri üzerine alabilmektedirler. Bunun neticesinde girişimciler kendi aldıkları kararların etkisini görebilmek için büyük bir istek duymaktadırlar

Kontrol Odağı: Kontrol odağı değişmez, sabit ve durağan bir özellik değildir. Psikolojik bir süreçte oluşan, gelişen ve değişim gösteren bir kişilik karakteridir. Buna göre kişilerin kontrol odağına yönelik beklentilerinin içerisinde yer aldıkları ortam ve koşulların fonksiyonuna bağlı olarak zamanla değişebilmektedir (Yağışan vd., 2007: 246).

Risk Alabilme: Risk alabilme özelliği girişimcilerin önemli bir niteliği olup, girişimci olan insanların, girişimci olmayanlara göre daha fazla risk aldıkları ve gözlerinin daha kara oldukları ifade edilmektedir (Norton ve Moore, 2006: 223).

Damar (2015) göre bir girişimcinin faaliyette bulunması için olması gereken özelliklerin içerisinden en önemlisinin risk alma eğilimi olduğunu belirtmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, literatürde yapılan taramalar sonucunda, her bireyin girişimci olabilmesi için baskın özelliğinin farklı olduğu, kişilere yakinen özellikle aile üyelerinden rol model olacak birilerinin olmasının girişimcilik eğilimini etkilediği, bireylerin özgüvenlerinin yetersiz olduğu ve girişimcilikle ilgili eğitimlerin meslek seçiminde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır (Damar, 2015: 51).

Girişimcinin kişilik özelliklerine yoğunlaşan iki ana yaklaşımın dışında başka boyutları da içeren birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde hali-hazırda girişimci ifadesiyle belirtilmek istenen: Bir iş yerinin olup olmadığına, bir şirkette çalışıp çalışılmadığı önemsenmeksizin bulunduğu ortamda üstlendiği göreve bakılmaksızın mevcut durumun işleyişini pozitif anlamda etkileyen bireylere genel anlamda tabir kullanılabilmektedir.

Yapılan literatür taramaları incelendiğinde, girişimcide olması gereken özelliklerin girişimcinin bulunduğu sosyolojik ve kültürel yapıya göre değiştiğini, ortak amacın kâr elde etmek olduğunu fakat her girişimcinin önceliğinin kâr elde etmek olmadığı sonuçlarına varılmaktadır. (Hısrıch ve Peters, 1995: 6).

1.1.2.2. Girişimcinin Faaliyet Gösterdiği Alanlar ve Girişimciliğin Sınıflandırılması

Girişimcilik türleri incelenirken literatürde ortaya koyulan farklı yaklaşımların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Birçok tanıma göre girişimcilik faaliyetleri zaman içinde değişen ve gelişebilen bir yol izlemektedir (Şener, 2019: 42).

Küresel değişimler, ekonomik dalgalanmaların da beraberinde getirdiği iktisadi aktörlerin davranış biçimleri üzerinde etkili olurken, üretim ve tüketim alışkanlıklarının da yöntemlerinin değişmesini sağlar. Böyle bir piyasada modern girişimci için her zaman belirsizlik durumu oluşmaktadır. Belirsizlik altında doğru kararları verebilmek, veri ve bilgi akışının sürekli güncellendiği ekonomilerde girişimcilik özelliklerini yönetici özelliklerinden ayıran en önemli etken olmaktadır.

Belirsizlik durumunda karar alabilmek, oluşan riskleri de üstlenebilmeyi beraberinde getirmektedir. Bu sebepten dolayı girişimcilik ile risk üstlenebilme

arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Formel bir sınıflandırma yapabilmek için de bu ilişki göz önünde bulundurulmalıdır (Ballı, 2017:145).

Girişimciliğin sınıflandırılması içinde farklı yaklaşımları da barındırmaktadır. Belirgin özelliklerin ortaya çıktığı dört ana kategori bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar sırasıyla;

- Clarence Danhof Sınıflandırması
- Arthur H. Cole Sınıflandırması
- Mülkiyet Temelli Sınıflandırma
- Ölçek Temelli Sınıflandırma

1) Clarence Danhof Sınıflandırması

Danhof'un sınıflandırması temel olarak davranışsal bir sınıflandırmadır. Danhof'un davranışsal sınıflandırması ise şu şekildedir (Ballı, 2017: 149):

- Yenilikçi Girişimcilik
- Taklitçi Girişimcilik
- İhtiyatlı Girişimcilik
- Parazit Girişimcilik

a) Yenilikçi Girişimcilik: Girişimcilik tanımını destekler nitelikte olan kavram yenilikçi girişimlerdir. Üretim faktörlerini teknolojiyle harmanlayarak yeni bir üretim projesi oluşturmak, yenilikçi girişimciliğin birincil özelliğidir. Var olan bir ürün veya hizmet üzerinde yapılan büyük ölçüdeki yenilik girişimleri ise ikincil özelliğini oluşturmaktadır. Örneğin; internet üzerinden alışveriş yapılan sitelerin kurulması e-ticaret bağlamında büyük ve etkili bir girişimdir. Yapılan bu girişimde, internet sitelerinin kendi ulaşım hizmetlerini başlatması ise var olan girişime ek bir hizmet özelliği ekleyerek daha yenilikçi bir girişim olmasını sağlamaktır.

b) Taklitçi Girişimcilik: Taklitçi girişimciler, yenilikçi ve lider girişimcileri kendine rol model edinmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu girişimcilik türü daha yaygındır. Taklitçi girişimcilik anlayışı, yenilikçi olan

her gelişmeyi takip eder fakat herhangi bir yenilik üretmez. Sermaye yetersizliği, bürokratik sıkıntılar, altyapı yetersizliği ve eğitim sistemindeki problemler yüzünden yenilikçi girişimcilerin hep gerisinde kalmaktadırlar (Şener, 2019: 44).

c) **İhtiyatlı Girişimcilik:** İhtiyatlı girişimcilik, kelime anlamından da anlaşılacağı üzere ölçülü ve hazırlıklı davranan girişimcilik tipidir. Bu tarzı benimseyen girişimciler başkalarının risk alarak girişimde bulunduğu başarı hikayelerini inceler ve kendi aldıkları risklerle kıyas ederler. Riskin fazla olduğu ve başarısızlık oranının arttığı girişimlerde kâr marjı ne kadar yüksek olursa olsun o projeyi asla gerçekleştirmezler (Keskin, 2018:187).

d) **Parazit Girişimcilik:** Herhangi bir yenilik düşüncesine tamamen kapalı olan girişimci tipolojisidir. Bu tip girişimciler, teknolojik değişim karşısında ilgisiz kalarak üretim fonksiyonu üzerinde herhangi bir plan yapmadan girişimlerini sürdürmeye çalışmaktadır. Değişim fikrine kapalı oldukları için, parazit girişimciler değişimden çok var olan durumu korumayı hedeflemektedir (İyidemirci, 2019:12-16).

2) Arthur H. Cole Sınıflandırması

Cole'nin girişimcilik sınıflandırması girişimcilerin karar verme süreçlerini etkileyen faktörler üzerinedir. Cole'ye göre piyasadaki bilginin kalitesi, miktarı ve maliyeti girişimcilerin vereceği kararı önemli ölçüde etkilemektedir (Redlich, 1959).

Cole'nin girişimcilik sınıflandırması üç ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar:

- Ampirik Girişimcilik
- Rasyonel Girişimcilik
- Bilişsel Girişimcilik

a) **Ampirik Girişimcilik:** Ampirik girişimcilik, geleneksel üretim tarzlarının devamlılığını sağlayan girişimcilik türüdür. Bu tarz girişimciler eski köklere dayanan adaptif beklentileri doğrultusunda hareket etmektedir. Yeniliklere kapalı olan ampirik girişimciliğin tarihi kökenleri merkantilist dönemden orta

çağdaki lonca sistemine kadar uzanmaktadır. Ampirik girişimciler, geleceğe dair düşünmemekte, eski tarzın devamlılığını korumakta ısrarcı olmaktadır (Özkul, 2016:23).

b) **Rasyonel Girişimcilik:** Rasyonel girişimciler, eski usul iş yapmayı bilmenin yanı sıra şimdi ve gelecekte de piyasadaki bilgi akışına göre elde edilen verilerden, fayda-maliyet analizini en etkin ve doğru şekilde kullanarak gerçekçi bir yaklaşımla girişimlerini icra etmektedir. Rasyonel girişimciler, aynı zamanda yaratıcı, yenilikçi ve geleceğe dair düşünebilen bireylerdir (Durukan, 2006: 32).

c) **Bilişsel Girişimcilik:** Öğrenme, karar verme, düşünme ve yargılama gibi davranış kalıplarını geliştiren girişimciler bu girişimcilik türüne dahil edilmektedir. Teknoloji ve yapay zekanın hayatımızın merkezinde olması, bilişsel girişimcilerin bu süreçlere karşı öğrenme duyarlılığını daha da arttırmasına sebep olmaktadır. Bilişsel girişimciler, rasyonel girişimcilerle birçok ortak özellik gösterdiği gibi en az onlar kadar da vizyon sahibi ve yeniliğe açıktırlar. Bununla birlikte, bilişsel girişimciler piyasadaki bilgi akışını sürekli güncelleyen bir öğrenme süreci içerisinde hareket etmektedir (Özdevecioğlu, 2009:88).

3) Mülkiyet Temelli Sınıflandırma

Mülkiyet temelli sınıflandırma, girişimciliğin kâr amacına ve sermaye kaynaklarının ayrımına göre sınıflandırılmaktadır. Özel girişimcilik ve kamu girişimciliği olmak üzere iki ana başlık altına ayrılmıştır. Özel girişimcilikle birlikte kamu iktisadi teşebbüsleri de serbest piyasa yapısı içinde etkindir (Şener, 2019:46).

Özel Girişimcilik: Özel girişimcilik, özel şirketlerin veya kişilerin kendi mülkiyetinde bulunan kaynakları kullanarak veya borçlanarak elde ettiği sermayeyi üretim yaparak kullanan kişi veya kişilerin faaliyet gösterdiği girişimcilik türüdür. Özel girişimciler, gerekli analizleri yapıktan sonra kâr beklemediği hiçbir sektörde ise faaliyette bulunmamaktadır.

Kamu Girişimciliği: Kamu girişimciliğinde mülkiyet hakkı kişiye özgü değildir. Başkasının yatırım için ayırdığı sermayeyi faydalı olacak şekilde yine

başkaları için kullanmaktadır. Burada başkasından kasıt halkın parası ve halkın parasıyla halkın faydası için gerekli üretimin yapılmasıdır. Kamusal girişimciler daha çok gelişmemiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomi kalkınma amaçlı olarak kullanılan girişim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

4) Ölçek Temelli Sınıflandırma

Ölçek ekonomilerinin önemli olduğu bu sınıflandırma çeşidinde üretimin verimliliği baz alınmaktadır. KOBİ'ler ve büyük ölçekli işletmeler bu sınıflandırmada iki zıt kutup olarak nitelendirilmektedir. Ölçek ekonomisi, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre de farklılık göstermektedir.

KOBİ'LER (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler): KOBİ'ler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha çok faaliyet gösterirken, büyük ölçekli işletmeler gelişmiş ülkelerde faaliyet göstermektedir. KOBİ'lerin büyük teknolojik değişim ve dönüşüm yapma imkânı olmadığından daha çok ampirik ve taklitçi girişimlerde bulunmaktadır. Piyasadaki küresel bilgi akışını ve yenilikleri takip etmesine rağmen vizyonları sınırlıdır. Kısa vadeli planlara yatırım planı yapmaktadırlar.

Büyük Ölçekli İşletmeler: Teknolojik olarak ileri düzeyde bir üretim aşamasına sahip olan büyük ölçekli işletmelere daha çok gelişmiş ülkelerde rastlanmaktadır (Özgen, 2001: 110). Büyük ölçekli işletmeler, ekonomilerinden yüksek verimlilik sağlamaktadır. ARGE çalışmalarıyla yeni teknolojilerin ve yenilik sistemlerinin üretilmesi ve bu sistemlerin kullanılması için yatırım yapmaktadırlar. Büyük ölçekli işletmelerin fizibilite çalışmaları ve stratejik planları, rasyonel ve bilişsel girişimciler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Ekonomide iktisadi koşullara göre belirlenen ve ortaya çıkan birçok girişimcilik türü bulunmaktadır. Farklı piyasalarda girişimcilik mücadelesi verildiği zaman ise girişimcilik türleri farklı karakteristikler göstermektedir. Davranışsal, tarihsel ve kurumsal açıdan incelediğimiz girişimcilik türlerinden varılan ortak sonuç ise bir girişimciyi girişimci yapan şey ekonomik yeterliliği, isteği, mücadelesi, piyasaya ve hayata bakış açısı olmaktadır.

1.1.3. Girişimcilik ve Toplumsal Yapı

Girişimcilik ve toplumsal yapı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bazı toplumlarda girişimcilik faaliyetleri yüksek performans gösterirken, diğer toplumlarda ise bu performans ya çok düşük ya da hiç oluşmamaktadır. Sosyal bilimciler bu farkın kültürel ve toplumsal yapıdan kaynaklı olduğu görüşündedir. Toplumun yapısal koşulları, kural ve değerleri, herhangi bir davranışın ya da faaliyetin işleyişini büyük oranda etkileyebilmektedir (Oviawe, 2010: 113).

Girişimcilikte sosyal yapı önemli rol oynamaktadır. Sosyal yapı, kurumlaşmış sosyal değerlerin bütününü ifade etmektedir. Sosyal yapılar, niteliklerine göre davranış biçimleri, kültürel değerler ve kurumsal değerleri yaratmaktadır. Sosyal yapılara sahip değerler ve kurallar, o toplumdaki bireylerin ilişkilerine, yaşama şekillerine, düşünme ve algılama biçimlerine de yön vermektedir. Böylelikle insanlar çoğunlukla onay gördüğü ve kabullenildiği bir toplum içerisinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

Sosyal bilimciler, toplumsal faaliyet biçimlerinin kalıplaşmış olduğunu öne sürmekte ve bu kalıplaşmayı etkileyen faktörlerin sosyal yapı içindeki; kurumlar, sosyal ilişkiler ve toplumsal örgütlenmeler olduğunu vurgulamaktadır. Sosyal yapıyı doğrudan etkileyen kurumsal faktörler kişilik yapısı üzerinde önemli bir role sahiptir. Kişinin din, dil, eğitim, aile, politik sistem, hukuk vb. gibi kurumsal faktörleri, tipik davranış şekillerini ortaya çıkarmakta, düşünme biçimini etkilemekte ve toplumsal anlayış biçimine yön vermektedir (Çötok Akıncı, 2017:195). Bu faktörler içerisindeki kişilik yapısını belirleyen en önemli faktörün aile olduğu belirtilebilir. Ailenin kişilik yapısındaki etkisi, özellikle ataerkil yapılarda anne babanın sıkı denetimi ve itaat kültürünün oldukça belirleyici olduğundan bahsedilebilir.

Ataerkil aile yapısı genelde dışarı kapalıdır. Bu sebepten dolayı aile üyeleri bilindik, sıradan ve benzerlik üzerine kurulan ilişkiler sergilemektedir. Bu aile yapısı içerisinde de yeniliğe açık, vizyon sahibi, özgür ruhlu, dinamik ve risk alabilen bireylerinde yetişmesi çok zordur. Genelde ataerkil aile yapısında yetişen bireyler anti girişimci tipler olmaktadır. Toplumda hâkim olan sosyal ilişki biçimleri de kişinin ya da kişilerin girişimciliğe açık veya kapalılığını belirleyebilmektedir. Şaylan (1974)'a

göre girişimcilik, aile veya akraba bağları gibi yüz yüze ve samimi bağlar yerine daha çok ikincil, rasyonel, kişiye özgü ve anonim özellik taşıyan özelliklerden etkilenmektedir (Aytaç, 2006: 148-149).

Hoftstede (1980) göre ise girişimci ve girişimcilik kalıpları kolektivist ve bireyci toplumların bakış açısıyla şekillenmektedir. Hofstede göre kolektivist toplumlar şu özelliklere sahiptir;

- Toplumsal çıkarlar bireysel çıkarların üzerindedir.
- Kararlar grup tarafından önceden alınmaktadır.
- Ekonomi toplumsal çıkarlara göre şekillenir.
- Özel hayat cemaatler tarafından kontrol edilmektedir.
- Eşitlik anlayışı, bireysel özgürlükler üzerine baskındır.
- Bireyler geniş aile veya bağlılığa dayalı gruplar içinde doğup yetişmektedir.
- Çocuklara küçük yaştan itibaren "ben" değil "biz" öğretilmektedir.
- İşveren ve işçi arasındaki ilişkiler ahlaki değerlere dayatılmaktadır.
- Toplumda uyum ve birlik olma amaçlanan son hedeftir.

Bireysel toplumlar ise şu özelliklere sahiptir;

- Bireysel çıkarlar toplumsal çıkarların önündedir.
- Özel hayat gizli tutulmaktadır.
- Herkesin düşünce özgürlüğü bulunmaktadır.
- Ekonomi bireysel çıkarlar üzerine kurulmaktadır.
- Her bireyin kendini gerçekleştirmesi nihai hedeftir.
- Çocuklara "biz" yerine "ben" öğretilmektedir.
- Yönetim bireyci yönetimden oluşmaktadır.
- İşveren ve işçi arasındaki ilişki bireysel çıkarlara dayanan bir anlaşma üzerine kurulmaktadır.

Hofstede, bu çıkarımlarıyla kolektivist toplumların girişimciliği baskıladığını, bireysel toplumların da girişimciliğe teşvik ettiğini ileri sürmektedir (Akt., Öncül vd., 2016).

Kısaca toplumsal yapının girişimcilik üzerindeki etkisini açıklamak gerekirse, girişimcilik daha çok bireysel ve özgürlükçü sosyokültürel yapılarda faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerde bulunan bireyler düşük sosyal denetim ortamlarında yetiştikleri için kolayca kendilerini ifade edebileceği ortamlar yaratmakta ve potansiyellerini sergileyebilmektedir. Dolayısıyla, toplumun yapısını oluşturan faktörler bireylerin girişimciliğe açıklığını veya kapalılığını belirlemektedir.

1.1.4. Girişimcinin Kişiliğini Etkileyen Faktörler

Girişimcinin kişisel özelliklerinin şekillenmesinde birçok faktör rol oynamaktadır. Ayrıca her faktörün her girişimcide yarattığı etki ve farklılıklar da aynı olmamaktadır. Bu faktörler Tablo 3'te görüldüğü üzere üç ana başlık altında sıralanmaktadır (Akkuş vd., 2019:2):

Tablo 3. Girişimcinin Kişisel Özelliklerini Etkileyen Faktörler

Ekonomik Faktörler	Kişinin doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı çevre, yaşadığı yerin piyasa koşulları
Sosyolojik Faktörler	Köken, aile yapısı, eğitim düzeyi, yaşı, arkadaş çevresi vb.
Psikolojik Faktörler	Özgüven, yenilikçi ve yaratıcı bakış açısı, atılganlık düzeyi vb.

Kaynak: (Akkuş vd., 2019:2)

Tabloda verilen faktörlerin yanı sıra, girişimcilerin kişisel özelliklerini etkileyen birçok faktör daha bulunmaktadır. Bu faktörler ailenin ve eğitiminin etkisi, kültürel etki ve diğer demografik etkiler olarak açıklanmaktadır (Bozkurt, 2011: 21).

1.1.4.1. Ailenin ve Eğitiminin Etkisi

Girişimcilerin içerisinde bulunduğu ailenin yapısı ve eğitim durumları, girişimcilerin üzerinde büyük role sahiptir. Bireyin psikolojisi üzerinde ailenin ve

özellikle anne-babanın etkisi çoktur. Anne ve baba mesleklerinin birey üzerinde büyük etkisinin olduğu derin bir tartışma konusu yaratmaktadır. Fakat, yapılan araştırmalara göre anne-babası memur olan bir bireyin ileri ki yaşlarda memur olma eğilimi gösterdiği, anne-babası girişimci olan bir bireyin ise ileri ki yaşlarda girişimci olma eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir (Ermiş, 2007:65).

1.1.4.2. Kültürün Etkisi

Kültür, insan ve toplum üzerine etki eden en etkili faktördür. Kültür, toplumun ortak özelliğidir ve nesilden nesle aktarılarak öğrenilmektedir (Çelik ve Akgemci, 2010:25).

Bireylerin bulunduğu çevreden ahlaki yapısına, yaşam tarzından düşünme biçimine hitap eden kültür etkeni, girişimcinin büyük oranda etkilendiği faktörleri oluşturmaktadır. Yapılan literatür taramalarının sonucunda Pakistan, Hindistan ve Türk kökenli diğer göçmenlerde girişimcilik özelliğinin diğer toplumlara göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Benzer biçimde Türkiye'nin de Konya, Kayseri, Hatay, Gaziantep, Denizli illeri de diğer illere göre girişimcilik faaliyetlerinde daha ön planda yer almaktadır (Bozkurt ve Alparslan, 2013:9). Araştırma sonucundan da anlaşılacağı üzere aynı ekonomik koşullara sahip bir çevrede girişimci özelliklerinin değişkenlik göstermesinde kültürün etkisi büyük rol oynamaktadır.

1.1.4.3. Diğer Demografik Etkenler

Cinsiyet, yaş, aile yapısı ve köken gibi faktörler girişimcinin kişisel özelliklerini etkileyen demografik faktörler arasında yer almaktadır. Son yıllarda özellikle rastladığımız kadın istihdamının desteklenerek kadın girişimciliğinin artması, genç girişimcilerin teşvikinin sağlanması gibi konular ön planda tutulmaktadır (Damar, 2015:49).

Küresel anlamda yapılan araştırmalara göre erkek girişimcilerin kadın girişimcilerden %50 daha fazla olduğu ortaya koyulmuştur. Buna rağmen kadın girişimcilerin işlerinde daha ihtiyatlı ve disiplinli çalıştıkları, çalışanları ve tedarikçileriyle daha iyi iletişim kurdukları da açıklanmıştır. Erkek girişimcilerin oranının kadınlardan yüksek olmasının sebebi ise, toplumun erkeğin sırtına yüklediği

ev geçindirme sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle Doğu bölgelerinde büyüyüp yetişen erkek çocukları küçük yaşlarda girişimcilik eğilimi göstermektedir (Hacıoğlu, 2020:11).

1.2. Girişimcilik ve Spor Dünyası

Bu başlık altında spor kavramı, sporun tarihi, sporun önemi ve işlevi, spor girişimciliği, girişimcilik ve spor ilişkisi, girişimcilik ile ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

1.2.1. Spor Kavramı

İnsan yaşamının ayrılmaz bir parçası olan ve günden güne üzerinde birçok tartışmaya neden olan spor kavramını tek bir kalıp içerisinde tanımlamak oldukça zordur. Spor kavramının uğradığı değişim ise kişilerin fikir, dönüşüm ve çeşitlendirmeleri neticesinde ortaya çıkmaktadır (Yerlikaya, 2012:6-7).

Spor, insanlığın var olduğu ilk günden bu yana evrimleşerek kendi varlığını hissettirmiştir. Spor kavramının bu denli uzun süre söz konusu olduğu ele alındığında ve sosyokültürel özellikler doğrultusunda incelendiğinde kısa bir tanıma sığdırmak mümkün olmamaktadır. İncelenen literatürler neticesinde ise geniş kapsamlı ve çeşitli tanımların olduğuna rastlanmaktadır (Aslanoğlu, 2019:32).

Spor kavramı tüm uygar dillerin hepsinde aynı anlamda kullanılmaktadır. Dünyaya ortak dil sayılan İngilizce kökenle yayılmış olmasına rağmen spor kelimesinin kökeni İngilizceye dayanmamaktadır. Latince “disportare” veya “deportare” kelimelerinin karşılık bulduğu spor kelimesi köken olarak dağıtmak ve ayırmak anlamlarına da gelmektedir (Demir, 2020:73-88).

İngilizce de “disport” ya da “desport” olarak yerini alan spor kavramı Türkçe’de ise “idman” kelimesiyle vücut bulmuştur (Yerlikaya, 2012:8). Zamanla bu kavram uğradığı değişimlerle eğlenmek, kafa dağıtmak, dinlenmek, hoş vakit geçirmek gibi anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır.

Spor kavramının kökeni dışında içerik olarak bakıldığında ise, tek başına ya da çoklu olarak yapılabilen, içerisinde kendine özgü kuralları barındıran kimisi için

meslek edinilebilecek kimisi için de boş zamanlarını geçirebilecek şekilde faaliyet alanı yaratan bir kavram haline gelmiştir (Şahin Ören, 2018:3).

Spor faaliyeti, insanın yaradılış gereği içinde bulunan saldırganlık duygusunu hafifleten, bireylerin ruhsal ve fiziksel gelişimine katkıda bulunan bir olgudur. Sporun ana katmanında kişiyi yetiştirme ve yeteneklerini ortaya koyabilme güdüsü yatmaktadır. Aynı zamanda ulusal ve toplumsal birliği sağlayan eğitim aracı olması da gözden kaçmaması gereken önemli bir noktadır (Atasoy ve Kuter, 2005:15).

Spor kavramı için elbette başka tanımlamalar da bulunmaktadır. Örneğin, Modern Olimpiyat Oyunlarının baş mimarı olan B. Pierre de Coubertin spor kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

"*İsteyerek, arzu ederek, kurallara uyarak, bazı riskleri göze alarak ve daima daha ileri gitmek üzere yapılan azami çalışmalardır. Bu çalışmalar; cesareti, iradeyi, sebatı, soğukkanlılığı, dayanıklılığı, aynı zamanda ahlakı geliştirmektedir.*"

Spor faaliyeti ile ilgili öneminin vurgulanması gereken bir diğer nokta ise spor faaliyetinin bireysel olarak yapıldığında bile toplumsal etkilerinin göz ardı edilmemesi gerektiğidir. Bireysel sporlar var olmakla beraber her sporun kendine özgü normları ve yasal çerçeveleri bulunmaktadır. Her bir bireyin aynı spor faaliyetini gerçekleştirdiği bulgusunu göz önünde bulundurduğumuzda ise ortak normlar ve uyulması gereken yasal çerçeveler bulunmaktadır. Bu sebeple spor kendi halinde, dağınık ve kuralsız bir biçimde faaliyet göstermemektedir (Erdemli, 2008: 364).

Buraya kadar yapılan literatür taramaları sonucunda elde edilen tanımlamalardan yola çıkarak sporu; insanın var oluşundan itibaren bilmeyerek ve sistemsiz uyguladığı faaliyetler bütününün yerini yerleşik hayata bıraktığında, bilinçli ve doğrudan uygulamaya başlayarak daha çok toplumsal yönüne ağırlık veren bir süreç olarak tanımlayabiliriz.

Spor faaliyetini izleyenler açısından, boş zamanı dolduran bir eğlence aracı olabilirken bu faaliyeti gerçekleştirenler açısından meslek edinme aracı olarak da algılanabilmektedir. Bununla beraber spor, araçlı-araçsız ve bireysel-toplumsal olarak gerçekleştirilebilen, içerisinde hem eğitimi hem sağlığı, tutkuyu ve başarma güdüsünü de barındıran faaliyetler bütünüdür. 21.yüzyılda spor kavramını ele aldığımızda ise

gitgide ekonomik ve siyasi olayların derinliğinde kaybolan yönüyle yeni anlamlar kazanmıştır (Sümer, 1990: 193-195). Spor sadece birey ya da bireylerin zevk alarak yaptığı-izlediği, ekonomik amaçlar doğrultusunda rant elde edilen, siyasi mekanizmaların elinde ulusal ya da uluslararası araç olarak kullanılan bir faaliyet değildir. Spor kavramına sadece bu yönden bakıldığında sporla hayatı entegre olarak düşünmek mümkün olmamakta, sürekli eksik tarafları ortaya çıkmaktadır.

Spor faaliyeti, bireylerin eğitim ve sağlığı doğrultusunda en temel hakları olarak değerlendirilmeli ve bu sebeple sosyal politika aracı olduğu kabul edilmelidir. 21.yy'ın piyasa koşullarına göre serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu bu dönemde spor faaliyetinin eğitim aracı olması, bireylerin sağlıklı yaşamına katkıda bulunması durumunu arka planda bırakmış ve yapılan spor kavramı tanımları bu dönemde karşılık bulamamıştır (Bektaş, 2010: 10).

1.2.2. Spor Tarihi

Spor tarihi başlığı altında Dünya'da ve Türkiye'de sporun tarihi, kültürel ve toplumsal etkileşimi, ekonomik ve politik yönden etkileri detaylı şekilde incelenmektedir.

1.2.2.1. Dünyada Sporun Tarihçesi

Tarihsel süreç dahilinde sporun nasıl ortaya çıktığı çalışmaları literatürde incelendiğinde, insanoğlunun ilk varoluşunda bugüne kadar kendini savunmak ve kollamak için ürettiği taş, tuğla, mızrak, ok vb. aletlerle çaba sarf ettiği her faaliyet aslında spor olarak tarihte yerini almıştır. Bir yandan sporun kurallar dahilinde bazı araçlarla gerçekleştirilip, yine kendini savunmak amacı güderek bu durumun farkında olmaksızın devam etmesi, günümüz çerçevesinde binicilik, kürek çekme, yelken, kayak, kızak gibi sportif faaliyetlerin ortaya çıkmasına büyük katkı sağlamıştır (Kaya, 2001: 6-7).

İnsanoğlunun üretkenliği ve üretmeyi keşfetmesi, insanlık ve doğa tarihini birbirinden ayıran bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. İnsanların uygar olma düşüncesiyle hareketlendiği bu zaman diliminde, kölelik ve sahibelik kavramları ön plana çıkmış ve bu kavramların doğuşuyla birlikte birtakım araçların üretilmesine de

sebep olmuştur. Spor; insanlığın var oluşu ile birlikte temel ihtiyaçlar için kullanılırken, günümüzde ise bir sağlık kazanma ve sosyal katılım aracı, bir iş ya da bir eğlence olarak görülmektedir (Basım ve Argan; 2009; 4).

Öncelikle kendini koruma ve avlanma güdüsüne sahip olan insanoğlu, daha sonraları ürettiği araç-gereçlerini saldırı amaçlı kullanmıştır. Herhangi bir emek gerektirmeden bir kölenin veya bir kaynağın sahibi olmak, var olan kölenin enerjisini kullanmak sahibeye boş vakit kazandırmaktadır. Bu nedenle, boş zamanın belli bir gruba ait olduğu bu savunmacı ve ilkel toplumlarda bireysel spor faaliyetlerinden çok toplumsal spor faaliyetlerini ön plana koymaktadır. Bu durumda, bir bireyin ya da takımın spor yapabilmesinin yanı sıra, spor faaliyetiyle uğraşabilmesi için spor faaliyetinin gerçekleştirileceği boş zamanın da yaratılmış olması gerekmektedir (Argan, 2004).

Toplumların dini inanç ve inanış biçimleri de spor üzerinde büyük etki yaratmıştır. Nitekim, ruhsal gelişimin bedensel gelişimden daha üstün olduğunu tüm dünyaya inandıran bağnaz Katolik kilisesinin varlığı, nasıl ki dinde laikleşmenin gerekliliğini ortaya koymuşsa spor konusunda da laikliğe gidilmesi gerektiğinin yol göstereni olmuştur (Mirzeoğlu, 2003).

Bu sebeple, sporun etik ve estetik bir unsur olduğunu benimseyen ve eserlerinde de yer veren "Rönesans Dönemi" büyük ölçüde sporun kabul gördüğü ve olumlandığı bir dönem haline gelmiştir. Burjuvazinin ağır bastığı dönemlerde, parçalanmış beyliklerin bozduğu düzeni önlemek için Krallıklara destek verilmiş ve tek elden yönetimle devlet mantığının kavranması sağlanmıştır. Bu durum neticesinde devlet, sonraki dönemlerde gelişen pazar payını koruyacak ve daha güvenli ticaretin kapılarını açacaktır (Tüzer, 1999:130).

18. ve 20.yüzyıl arasında Sanayi Devriminin etkisiyle sanayileşme artmış, buna bağlı olarak kırdan kente göçler artmıştır. İş istihdamının yoğun olarak yaşandığı bu dönemler arasında insanların çalışma hayatları da belirli bir perspektif üzerine kurulmuş, insanların boş vakitlerini değerlendirebilecekleri faaliyetler söz konusu olmaya başlamıştır. Boş vakitlerini değerlendirmek isteyen toplum ve bireylerin kimisi

sporu iş olanağı haline getirirken, kimisi de iş olanağı sağlayan kesimi izlemeyi tercih etmiştir (Büker, 1992:47-50).

19.yüzyıl sonlarına doğru, spor aktivitelerinin yapılacağı ve izleneceği dev stadyumlar yapılmaya başlanmış, sporla ilgili araç-gereçlerinde üretime katılması sağlanarak bir sanayi kolu haline gelmiştir. İşçi sınıfının spor faaliyetlerinde bulanabileceği ve oyuncu olabileceği şirket ve takımlar kurulmuş, işçi sınıfının statü farkındalığının bozulmaması adı altında bu şirket ve takım kurma faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Böylelikle spor alanına izleyici veya oyuncu olarak katılım günden güne artmıştır.

Spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan araç-gereçler ve kitleyi haberdar edecek iletişim araçlarının tamamlanması ile de spor kitlesel bir faaliyet olarak kabul görmeye başlamıştır (Özen, 2012:15-20).

20.yüzyıldan itibaren spor gerek ulusal gerek uluslararası belirli kurallar çerçevesinde gelişmeye başlamış, diğer bir deyişle kurumsallaşmıştır. FIFA, UEFA gibi birçok kurumsal örgütler diğer spor kuruluşlarını örgütlemeye başlamış ve faaliyetlerin kurumsallık adı altında gerçekleşmesi gerektiği düşüncesini sağlamlaştırmıştır.

Gelişen teknolojiyle birlikte spor faaliyetleri tüm kitlesel iletişim araçlarında kendini ön plana çıkarmış ve bu faaliyetler doğrultusunda kurumsal spor örgütlerinin gelirlerinin artmasına olanak sağlamıştır. Geliri artan kurumsal örgütler ise spor faaliyetlerine engelli, açık hava, yaz ve kış sporları vb. gibi ön ekler getirerek spor organizasyonlarının sayısının artmasını da sağlamıştır (Hürkan, 2000: 106).

Sporun kitlesel iletişim aracı olması, birçok yönden kullanılmaya başlamasını sağladığı gibi politika aracı olarak da kullanılmaya başlamasını sağlamıştır. Kaya (2001) göre, 1938'de Adolf Hitler'in düzenlediği Berlin Olimpiyatları ırkının üstünlüğünü kanıtlamak için düzenlenmiş ve politik bir hamle olmuştur.

1960'ların sonuna doğru ise spor konusunda köklü değişimler olmaya başlamıştır. Spor faaliyetleri artık belirli normlar ve hiyerarşi çerçevesinden çıkıp her bir sporcunun yıldız olarak anılmaya başladığı, muvaffak takımların ise toplumsal hareket modeli olarak benimsendiği dönem çerçevesidir (Osmanoğlu, 2017:17-18).

1970'li yıllarda ise bir diğer gelişme farklı spor dallarının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Alain Loret'in 'macera sporları' olarak adlandırdığı; tempolu yürüyüş, paten-kaykay, serbest tırmanış, yamaç paraşütçülüğü, rafting, vücut geliştirme vb. spor dalları bu dönemde popülarite kazanmaya başlamıştır. Özellikle genç kesim tarafından fazlasıyla benimsenen bu spor dalları, aynı zamanda genç kesimin yaşadığı alt kültürden sıyrılma çabası içinde olduğunun da bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Alpullu, 2011:8-9).

1980'ler ve sonlarına doğru ise sporun egemen olduğu değil, spora egemen olan şiddet ve sermaye artışı konuları ön plandaydı. Spor faaliyetleri adı altında daha fazla para kazanmak için şiddetin bu denli körüklenmesine neden olan olaylar ise tarihte kendine büyük yer edinmiştir. Örneğin; 1989 yılında İngiltere kupası karşılaşma öncesinde çıkan kavgadan dolayı tribünlerdeki 95 kişinin sıkışarak hayatının sona ermesi tarihteki en büyük olaylardan biridir (Kaya, 2001: 9).

Yapılan araştırma sonuçları ele alındığında, sporun dünyamızda ulaştığı nokta oldukça fazladır. Ekonomik, politik, askeri, toplumsal ve hatta kültürel bağlamda kurumsallaşmış faaliyetler bütünü haline gelen spor, kitlelerin ilgisini çekmekle kalmamış peşinden sürüklemiştir. Sporun böylesine yaygınlaşmasına neden olan kitle iletişim araçlarının, televizyon ve radyolar başta olmak üzere katkısı büyüktür. Bu nedenle özellikle televizyonlarda yayımlanan futbol, basketbol, yüzme vb. gibi profesyonel takım sporlarının kabul görmesi doğal bir durum olarak kabul görmeye başlamıştır (Ağaoğlu vd., 2005:4).

1.2.2.2. Türkiye'de Sporun Tarihçesi

Türkiye'de sporun tarihçesine bakıldığında, ilk Türk devletlerinden Osmanlıya, Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine ve sonrasına kadar uzandığı görülmektedir. Temellerini Orta Asya'dan alan spor faaliyetleri, özellikle Osmanlı döneminde isim değiştirerek kendini göstermiştir.

Osmanlı döneminde güreş, at biniciliği, koşu, yaya koşu, gülle atma, sıklet, halter kaldırma, tepük vb. faaliyetler ön planda olmuştur. Bu dönemde uygulanan spor faaliyetleri bireyleri ve halkı savaşlara, fetihlere ve cenklere hazırlar niteliktedir. Bu durumda, sporun çeşitliliği sporcuyu ve yaptığı sporla arasında sımsıkı bir bağ kurmuş,

spor faaliyetleri için gerekli imkanların sunulmasına ve mekanların yaratılmasına neden olmuş, sporcuya devlet tarafından verilecek eğitim ve desteklerin yaygınlık kazanmasında da büyük rol oynamıştır (Hasanoğlu, 2018: 168-170).

Osmanlı Döneminin ilk zamanlarında birçok spor dalının uygulama olanağı varken, duraklama ve gerileme döneminde bu spor faaliyetlerinin etkin olmadığı kaynaklarda açıkça belirtilmektedir. Lakin 19.yüzyıl sonlarına doğru Galatasaray Lisesi, eğitim alanında ünlü olduğu gibi spor faaliyetleri alanında da büyük başarılara imza atmıştır. Bu durum Osmanlı Döneminin spor alanıyla ilgili attığı en büyük adım olarak anılmaktadır (Kahraman, 1995:28-30).

Tarihte ilk kez popüler olmaya başlayan ve hala günümüz çerçevesinde en bilindik spor faaliyeti futbol olarak bilinmektedir. Birleşik Krallık sömürgesi zamanında ortaya çıktığı iddia edilen futbol, sanılanın aksine 'tepük' ismiyle ilk olarak eski Türklerde kullanılmaya başlanmış ve Osmanlı Dönemine kadar bu spor faaliyeti süregelmiştir.

20.yüzyıl başlarında ise Beşiktaş Jimnastik Kulübü (1903), Galatasaray Spor Kulübü (1905) ve Fenerbahçe Spor Kulübü (1907) gibi futbol kulüpleri kurularak sporun sağlam temelleri atılmıştır. Ayrıca İstanbul'un işgal altında olduğu bu yüzyılda kurulan futbol kulüpleri hem Anadolu'daki direnişe destek merkezi olarak kullanılmış hem de cephane ve bilgi akışının kontrolünü sağlayarak ulusal onurun zedelenişini toparlamaya çalışmıştır (Büyükbaykal, 2004:15).

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından, Selim Sırrı Tarcan Milli Olimpiyat Komitesini kurmuş ve bu sayede sporda birlik ve beraberlik artmıştır. Özellikle 1901 yılında Fuat Hüsnü Bey'in Rumlarla futbol oynadığı gerekçesiyle tutuklanması da futbola yüklenen anlamlara yeni boyutlar kazandırmıştır (Argan, 2004).

Türk tarihinde adı geçen ilk Türk futbol kulübü ise İzmir'de kurulan Karşıyaka Terbiye-i Bedeniye'dir. Bu kulüp 1912 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti binasında kurulmuştur. Bu durum yönetimin spora olan yaklaşımını da açıkça ortaya koymaktadır (Kahraman, 1995).

Cumhuriyetin ilanına yakın kulüp ve takımların sayısı artarken, 1922 yılında kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ilk federasyon örgütlenmesi olarak tarihe ismini geçirmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte de yeni rejim ve doğurduğu ilkeler doğrultusunda spor, bilinçlerin aydınlanmasın da ve kitlelere aktarılmasında en önemli araç olarak görülmüştür (Mirzeoğlu, 2003).

1950'lerin başında futbolun giderek yaygınlaşmaya başlaması, futbolda profesyonel olma zorunluluğu doğurmuştur. Bu nedenle 1959 yılında ulusal lig başlamıştır (Erdoğan, 2008). 1960'ların ortasına doğru ise İkinci Futbol Ligleri başlamış ve bu sebepten dolayı kent kulüpçülükleri yaygınlaşmıştır. Kent kulüpçülüğünün yaygınlaşması kentlerde sahiplenme duygusunu arttırmış ve şiddete yatkınlık eğilimi artış göstermiştir.

Genel anlamda bakıldığında spor, özel olarak ele alındığında ise bir spor faaliyeti olan futbol yaşanılan her dönemin siyasi ve politik maşası olmuştur. Spor alanında elde edilen tüm başarılar siyasi iktidar için oy deposu olarak görülmüş ve yaşamın her alanına bu başarılar entegre edilmiştir. Nitekim, Türkiye'de takımlara başarı getirecek deneyimli-deneyimsiz her sporcu büyük transfer bedelleriyle Türkiye'ye getirilmiştir. Türkiye adına düzenlenen yarışmalara ise başarılı olan ve Türkiye dışında yaşayan sporcuların bile katılımı sağlanmıştır (Kaya, 2001).

1980'li yılların sonlarına doğru ise transferler yön değiştirmeye başlamıştır. Önceden yabancı sporcu transfer etmek adına yapılan transferler, sonrasında başarılı ve deneyimli sporcuların transferi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Türk kökenli olup yurtdışında yaşayan sporcular Türk Takımlarına transfer edilmiş, az sayıda da olsa Türk sporcular yurtdışına transfer edilmeye başlanmıştır (Koryürek, 1996).

1.2.3. Sporun Önemi ve İşlevleri

Spor yıllardır süregelen etkisiyle bireylerce ve toplum tarafından kabul edilebilir bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda sporun toplumsal yaşam ve diğer yapılar içerisinde diğer sistem ve olgularla ilişki içinde olması göz ardı edilmemelidir.

Spor; kültür, ekonomi, siyaset, politika, din vb. unsurlar gibi birçok kurumsallaşmış yapılarla iletişim ve ilişki içerisindedir. Bu kurumsallaşmış yapıların

alt kurumları da söz konusu olan iletişim ve ilişkiye dahil edilmektedir. Spor, kişilerin bireysel veya toplu olarak ruhi, fiziki, düşünme yeteneğini kendine ve rakibine karşı daha önceden belirlenmiş olan düzen içerisinde başarı elde etmeye yönelik mücadele etme heyecanını yaşamak amacıyla yaptıkları beden hareketlerini ifade etmektedir (Çınar, 2015). Spor, bir diğer tanımda fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması ve geliştirilmesi, sosyal ilişkilerin kurulması, eğlenme ve hoş vakit geçirmek veya mücadele ederek yarışmaları kazanmak için plansız veya organize şekilde yapılan fiziksel etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Karahüseyinoğlu, 2015: 215).

Bu başlık altında konusu edinilen sporun önemi ve işlevleri; sporun kültürel ve toplumsal işlevleri, sporun ekonomik işlevleri ve sporun politik işlevleri anlatılacaktır.

1.2.3.1. Sporun Kültürel ve Toplumsal İşlevleri

Kültür; bir toplumu oluşturan ve olgunlaştıran, insanoğlunun öğrendiği bilim-sanat, gelenek- görenek, örf ve adetlerini içerisinde barındıran, normlar bütününe dayanan ve toplumu birbirine bağlayan karmaşık bir bütündür. Verilen bu açıklama doğrultusunda spor kavramını ele aldığımızda ise, sporun kültürel olarak bir işlevinin olduğu da net bir şekilde görülmektedir (Öztürk, 1998:15).

Toplumsal bir kurum olarak benimsenen sporun, toplumda birçok rolü üstlenmesi gayet doğal ve beklenen bir durumdur. Üstlendiği roller arasında, özellikle toplumsallık adı altında en çok dikkat çeken durum ise sporun bireyleri ve toplumu katılımcı birer üye haline getirmiş olmasıdır. Katılımı desteklemesi açısından spor, toplumsallaşmayı da önemli ölçüde etkilemektedir. Kısacası spor ve toplum üzerindeki işlevleri birbiriyle doğru orantılıdır (Rowe, 1996:98).

Spor, toplumsal işlev olarak katılımcı olmayı aşıladığı gibi toplumsal hareketliliği de aşılamaktadır. Toplumsal hareketlilik, sporun üstlendiği ikinci önemli işlevdir. Toplumsal hareketliliğin şekillenmesinde rolü olan etken köken değildir. Yani aileden kalıtsal olarak geçen bilgi ve beceri değil; aksine kişinin bilgi, eğitim, uzmanlık ve becerisine göre şekillenen bir olgudur (Durkheim, 1995:101).

Sporun toplumsal hareketliliği sağlaması beraberinde birçok özelliği de ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal hareketlilik sayesinde toplumda rol model oluşturma, tanıtma ve bu modeli olumlama gibi özelliklerde vurgulanmaktadır. Spor aracılığıyla toplumu harekete geçiren rol modellerin bu evreye gelene kadar barındırdığı özellikler ise çok çalışma, özgüvenli olma, uysal ve sabırlı olma, enerjik olma, farkındalık sahibi olma gibi özelliklerdir. Bu ortak payda altında toplanan her bireyin başarılı bir rol model olduğu vurgulanırken, sporla ilgili veya ilgili olmayan her bireyin de rol model olabilmesi için de bu özellikleri taşıması gerektiği önerilmektedir (Rowe, 1996:101).

Bireyler, gün geçtikçe kültürel, politik, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı güçsüzleşmekte ve yalnızlaşmaktadır. Bu sebeple kendilerini bulma yani aidiyet arayışını ilgi odakları haline getirmişlerdir. Toplumsal statü ve ekonomik kaynakların bireylerce konumlandırılmış olmasından dolayı, bireylerin en kolay aidiyet duygusunu tattığı kaçınılmaz yol spor olmuştur (Çınar, 2015: 111).

Spor aracılığı ile oluşan aidiyet duygusu, farklı kimliklerden, farklı tabakalardan ve farklı dünya görüşüne sahip birey topluluklarından aynı taraftar kimliğinde olanları bir çatı altında toplayarak sağlamaktadır. Bu nedenle aidiyet gibi kişilik çatışması yaşayan bireylerin çözümü, kendi bireysel varlığıyla özdeşleşmiş başarılı bir kimliğe sahip sporcudur. Böylece ortaklaştırılmış bir kimlik taşıyıcısı olan birey ya da bireyler, diğer katılımcılarına toplumsal anlamda birleştirme işlevini de üstlendirmektedir (Karahüseyinoğlu, 2015: 221).

Bir diğer yandan bakıldığında spor, öncelikle bireylerin daha sonra ise toplumların negatif yükünü bedenen ve ruhen boşalttığı bir faaliyettir. Planlanmayan bir hayatı da sınırlı vakitler içerisinde fakat kendi akışında yaşamaya imkân sunmaktadır. Sporun toplumsal bir örgüt olması, birçok kültürel olgu ve işlevi de beraberinde getirmektedir. Sporun üstlendiği kültürel işlevlerin başında mitler yer almaktadır. Eski uygarlıkların kültürel işlevleri incelendiğinde mitler, söze dayalı şekilde aktarılıyordu. Gelişen teknoloji sayesinde çağdaş toplumlar bunu kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirmektedir. Bu şekilde kültürel işlevler toplumlara ve kuşaklara aktarılmaktadır (Yetim, 2000: 69).

Sporun bünyesinde barındırdığı mitler arasında; evrensellik, kahramanlık, eşitlik, rekabetçilik, liderlik, takım ruhu gibi değerler yer almaktadır. Bu mitlerin hala devlet, ekonomi ve iş dünyası gibi alanlar da kullanımı ise oldukça anlamlı ve dikkat çekicidir.

1.2.3.2. Sporun Ekonomik İşlevleri

Sporun toplumdan önce bireylere üstlendirdiği en büyük ekonomik işlev, profesyonel anlamda katılımcılarına büyük miktarda gelir kaynağı olmasıdır. Fakat spor, sadece profesyonelleri sporcularından oluşan bir kurum olmaktan çıkmış, gelişen teknoloji ile beraber endüstrileşmiştir. Bu bağlamda, sporculardan teknik direktörlere, hakemlerden hukuk danışmanlarına, memurlarından diğer işçilerine kadar spor yönetimi adı altında hizmet eden herkes sporla ilgili profesyonellerden kabul edilmektedir (Yetim, 2000:63).

Sporla ilgili birçok iş kolu bulunmaktadır. Spor yönetimi, spor girişimciliği, spor turizmi, spor araç-gereç üretimi, e-spor, sporcu pazarlama, spor yayıncılığı, spor eğitimi vb. gibi oldukça yüksek iş istihdamına sahip iş kollarının getiri oranının da yüksek olması ve bu getirilerden devletin vergi alması sporun tam anlamıyla endüstrileştiğini kanıtlar niteliktedir (Oğuz, 2005: 192).

Sporun endüstrileşmesine en büyük katkısı olan spor kolları ise spor araç-gereçlerinin üretimi, yiyecek-içeceklerinin üretimi ve spor pazarlamasıdır. Spor araç-gereçleri, popüler kültür sayesinde özellikle gençler arasında rahatlığı ve özgür ruhu temsil ettiğinden beri sadece spor amaçlı kullanılmadığı göz önünde bulundurulduğun da spor ürünlerini pazarlayan sektörün bu denli gelişmesi oldukça doğal karşılanmaktadır (Büyükbaykal, 2017: 19).

Spor ürünlerini sektörlerinin bu denli gelişmesindeki bir diğer faktör ise spor konusunda kurumsal firmaların artık reklam ve ilişkiler yoluyla etkili bir biçimde kitlelere ulaşım sağlama çabasından kaynaklanmaktadır. Spor üzerinden reklam yapmak diğer mecralara göre ulaşılması daha kolay ve düşük maliyetli olduğundan firmaların büyük ilgi odağı haline gelmektedir (Debord, 2018: 67).

Spor faaliyetlerinde asıl faydayı sağlayan ve terimsel anlamda kâr getiren sporu örgütleyen ve sergileyenler olarak belirlenmektedir. Sporun başta televizyon olmak üzere diğer kitle iletişim araçlarında da yayımlanması spor örgütlerinin sayısının artmasına yol açmıştır. Örgütlerin sayıca çoğalması ise ulusal olarak kalmamakla birlikte uluslararası tanınmaya ve kabul görmeye başlamıştır. Özellikle coğrafi bölgelere göre dağılımına baktığımızda uluslararası spor faaliyetleri; Dünya Şampiyonaları, Asya Şampiyonaları, Avrupa Şampiyonaları, Yaz- Kış Olimpiyatları, Öğrenci Olimpiyatları gibi çeşitlilikte görülmektedir.

Spor faaliyetlerinde örgütsel anlamda uluslararası olarak tanınmak, sadece ülkeye sağladığı gelir ve ülkenin tanıtımı ile sınırlı kalmamaktadır. Spor dalı fark etmeksizin bir ülkeye spor faaliyetleri boyunca ev sahipliği yapmak ekonomik anlamda da uzun vadeli reklam gelirleri ve altyapı sorunlarının çözümü demektir. Ayrıca televizyon yayın haklarından yararlanmakta işin diğer avantajlı boyutları arasında yer almaktadır (Ekmekçi vd., 2013: 91).

1.2.3.3. Sporun Politik İşlevleri

Spor, formaların renkliliğinden taraftarlarının heyecanına, taraftarların tezahürat biçimine kadar mitlerle ve politikanın göndermek istediği mesajlarla doludur. Politikanın göndermek istediği ideolojik mesajların toplumla buluşmasında ise sporun renkli kimliği ve belli normlarla bütünleştirilmiş sporcu kimlikleri kullanılmaktadır (Yerlikaya, 2012: 63-67).

Genelde spor, bireyler ve hatta toplumlar tarafından politik mesajlar içermeyen oldukça saf bir temele dayanan faaliyetler bütünü olarak görülmektedir. Çünkü politik amaçlar sporun arkasına saklanmış bir sır aynası gibidir.

Spor ve politik ilişkiler arasındaki bağlam; biçimsel politik ilişki, etkinlik ve faaliyetlerin örgütlenmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Bu durumda devletlerin ve siyasi partilerin sporda müdahaleci davranmasının gerekçeleri şöyle açıklanabilir:

- Kamu düzenini korumak,
- Milletin, toplumun veya bir örgütün prestijini korumak,
- Milletin fiziksel ve ruhsal sağlığını geliştirmek ve korumak,

- Aidiyet ve kimlik sorununu ortadan kaldırmak,
- Toplumun refah ve barış içinde yaşamasını sağlamak,
- Politik ideolojileri içeren tüm ileti ve yönelimleri toplum içindekilere benimsemek,
- Vatandaşların, devlet çalışanlarının ve hatta hükümetin kendi meşrutiyetine olan inancın varlığını korumak.

Sporda belirli bir başarıya ulaşmak özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde iyi bir motivasyon kaynağı olurken, aksi durumlarda büyük sorunlar doğurabilmektedir. Diğer yandan bakıldığında spordaki en ufak bir gelişme, ulusları ekonomik, demografik, askeri ve teknolojik anlamda bile gelişime götürürken, politik anlamda da oy potansiyeli ve statü kazanma gibi yükselimlere götürebilmektedir.

Spor var olan egemen grupları birleştirme, diğer grup ve tabakaları bölme, grupları örgütlerinden ayırma vb. amaçlarla da kullanılabilmektedir. Bu durumu sağlamak için modern toplumlarda, kişilerin ve toplumun dikkatini politik olaylara çekmemek için enerjilerini tüketecek ortamlar yaratılmaktadır (Çınar, 2015: 110).

Toplum içindeki politik ideolojilerin belli bir mesaj yoluyla iletilmesini sağlayan spor, ekonomik yönelimlerin de vurgulanması için muhteşem bir araçtır. Bu yönelim, sporun taraftarları ve sempatizanları üzerinde daha çok etkili olmaktadır.

Yapılan literatür araştırmalarında elde edilen sonuçlara göre sporun birçok işlevi üstlenmesi, özellikle de politik işlevlerinin bu denli yorumlamalara açık olması sporun niteliklerinden kaynaklandığı yönünde olmaktadır.

1.2.4. Spor Girişimciliği

21.yüzyıl itibariyle gelişen teknolojide birçok farklı iş kolları ortaya çıkmış ve iş istihdamı yaratmıştır. Özellikle girişimcilik konusunda artışın yaşanması gerektiği bu dönemde üniversitelerin yetersiz eğitimi, yeteneklerin önünü görememesi, girişimciliğin sadece literatürde anlatılarak kalması yönünden girişimcilik ile ilgili tutumlar hep olumsuz yönde ilerlemektedir.

Girişimcilik yeniliğin anahtarıdır. Bu nedenle özellikle eğitim sektöründe girişimcilik eğitimlerinin üzerine düşüldüğünde, girişimciliğe olumlu yaklaşımlarla yönelim mevcudiyeti artmıştır. Ülkenin ekonomik büyümesine de katkı sağlayan girişimciliğe yeterli önem gösterildiğinde yeniliklerin yenilik doğuracağı kesinlik göstermektedir.

Yeterli eğitimin ve imkânların sunulması dışında, sektörlerde yapılacak yeniliklere de kısıt getirilmemesi girişimciliğin önünü açmaktadır. Özellikle son yıllarda ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlayan spor girişimciliği de bu kapsamda değerlemeye alınmalıdır. Spor alanında eğitim gören öğrencilerin girişimcilik hayatına yeterince hazırlanmaması durumunda diğer sektörler de istihdamının daha zor olduğu akademik kaynaklarca tespit edilmektedir.

Spor sektöründe profesyonel sporcuların dışında müsabaka ve organizasyonları düzenleyen çalışanlar, bilet satışı yapan işçiler, localar, TV yayıncıları, sponsorlar, profesyonel yöneticiler, avukatlar, teknik direktörler gibi birçok girişimci fikirlerinin gerçekleştirilebileceği istihdam alanları bulunmaktadır (Demir vd., 2015: 200).

The Sports Journal‟ın tanımına göre; bir spor tabanlı girişimci, örgütleyen, yöneten ve bu iş girişimi için riski kabul eden kişidir (Ratten, 2011). Spor girişimciliğinde başarı yakalamak için eğitim seviyesi yüksek ve başarı güdüsü duyan bireylere ihtiyaç duyulduğu kesindir. Ekonomik hayatta ancak böylelikle başarı sağlanır. Kişinin eğitim durumu ile girişimcilik performansı arasında doğrudan bir ilişki olduğu ise bilimsel kaynaklarca tespit edilmiştir (Demir vd., 2015:201).

Spor girişimciliğinde bireylerin kendisini eğitim yönünden tatmin etmesi yeterli kalmayıp girişimciliği nasıl sürdürülebilir hale getireceğini, teknolojiden maksimum şekilde nasıl yararlanması gerektiğini, ekonomi ve topluma akademik alan dışında nasıl katkıda bulunabileceğini ölçmeli, zamanını, sermayesini ve enerjisini doğru şekilde sarf etmelidir.

Dünyada uygulanan ekonomik sistemler ve ekonomik politikalar giderek birbirine daha fazla yakınlaşmaktadır. Kısaca, küreselleşen ekonominin daha yoğun olarak gündeme gelmesiyle birlikte serbest piyasa koşulları daha fazla önem

kazanmaktadır. Ekonomik alanda liberal ekonomik düzen, siyasi alanda ise demokrasiye dayalı bir sistem bütün dünyada kabul görmektedir (Biricik, 2020:41). Müdahaleci devlet anlayışının ve serbest pazar kriterlerinin (rekabet, üreticilik, serbest piyasa, verimlilik) geçerli olduğu bir ekonomi politikası anlayışı tüm dünyada uygulanmaya başlamıştır. Üretim anlayışındaki bu değişim toplumsal ve kültürel alanda kendisini hissettirmektedir. Kapitalizmin dönüşmesine ve dünyanın giderek tek bir pazar haline getirilmesine yol açan bu yeni sistem "küreselleşme" olarak nitelendirilmektedir.

Bu kabul gören yeni ve küresel dünya düzeni içerisinde bir toplumsal örgüt ve olgu olarak sporun, ekonomik ve kültürel örgütlenmeler içerisinde her geçen gün giderek büyüyen bir yapısının bulunması, bu toplumsal olgunun, dünyanın değişen ve küreselleşen ekonomik ve sosyal koşullar da göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Bugün spor özelinde yaşanan değişikler, dünyada yaşanan ekonomik ve kültürel değişikliklerden soyutlanmamalıdır. Çünkü hiçbir şey doğada ya da toplumsal hayatta var olan başka şeylerden bağımsız değildir. Kendisi dışında yer alanlarla ilişkili halinde yaşamak suretiyle oluşun bütünün, etken ve edilgen bir parçasıdır. Serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası rekabet koşullarının hâkim olduğu, dünyanın tek bir pazar haline getirildiği bu küreselleşme sürecinde yaşananlardan spor ve spor girişimciliği de kendi payına düşeni almaktadır (Bozkurt, 2011: 61).

1.3. E-Spor

Teknolojideki gelişmeler bir yandan sporunda gelişmesine yardımcı olurken diğer taraftan spor türlerine yeni türlerin eklenmesine de yardımcı olmaktadır. İnternet ve bilgisayar donanımlarının gelişmesiyle birlikte spor türleri de kendini geliştirerek e-spor denilen türün ortaya çıkmasını sağlamıştır (Kartal, 2020: 48).

E-Spor kavramı, yeteri kadar yaygınlaşsa bile henüz keşfetmeyen bir kitlenin bulunduğu söylenebilir. Çünkü; e-spor çevrimiçi ağlar üzerinden veya yerel ağlar tarafından gerçekleştirilmektedir. İnternet ortamının elverişli olmadığı bölge veya

kıtalarda bireylerin e-sporu yakından tanıyamaması gayet doğal karşılanmaktadır (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2018:543).

E-Spor kavramının günden güne bilinirliği arttığı baz alınarak birçok farklı çevre tarafından ilgi odağı haline geldiği söylenmektedir. Bu bağlamda e-sporla ilgili pek çok farklı tanım yapılmaktadır. Evrensel bir tanım olarak tarama yapıldığında e-spor; dijital elektronik malzemelerinin spor aracı olarak kullanıldığı, elektronik platformlarda nispeten açık ve adil bir şekilde yürütülen bireylerarası sportif aktivitelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Bingjun ve Mingxue, 2007:88).

E-spor, dünyanın bir ucundan diğer ucuna bireylerin internet erişimi ile bağlantı kurdukları, büyük organizasyonlarla buluşup spor faaliyetlerini gerçekleştirdikleri hem fiziksel hem zihinsel beceri gerektiren aktivitelerin bütünü olarak tanımlanmıştır (Evren vd., 2019:1425).

Juho ve Max (2017) ise e-sporu; sporun öncelikli işlevlerini kolaylaştırdığı, oyuncu bireylerin ve takımların girdileri ile sistem üzerindeki spor faaliyetlerinin çıktılarına çevrimiçi ağlarla aracılık eden bir spor biçimi olarak tanımlamıştır. Benzer biçimde e-spor, spor kural ve normlarının uygulandığı sporcuların zihinsel ve bedensel gelişimini destekleyen kişilerarası bir yarışmadır şeklinde de ifade edilmektedir (Lubei, 2003:2).

Yapılan literatür taramaları sonucunda elde edilen ortak sonuç; e-sporun çevrimiçi ortamlarda gerçekleştiği, bireyler ve spor faaliyetleri arasında çevrimiçi ağların aracılık ettiği, çevrimiçi spor faaliyetlerinin hem zihinsel hem de bedensel yetenek gerektirdiği ve olan yeteneği de geliştirdiği söylenebilir.

E-Sporda zihinsel aktiviteler fiziksel aktivitelere göre daha yoğundur. Bu nedenle sıradan oyunların aksine, e-spor oyuncuları tek bir aktiviteye odaklanır, o konuda uzmanlaşır ve yarışmalara katılarak gelişmeye çalışır. Pek çok e-spor oyuncusu oyun klanlarının alt üyesidir. Bu klanlar düzenli bir şekilde birlikte antrenman yapan, oyun turnuvalarına ve liglere katılan bireylerden oluşmaktadır (Evren vd., 2019:1429).

E-spor kavramı genellikle siber spor, çevrimiçi spor, rekabetçi oyunlar gibi kavramlarla bütünleştirilmektedir. Genellikle genç kesime hitap eden e-spor, sürekli

kendini çevrimiçi ortamda geliştirmeye uğraşan 15-25 yaş arası bireyler sayesinde popülaritesini arttırmayı başarmıştır.

Özellikle son dönemlerde profesyonel e-spor takımlarının, oyuncularıyla aynı çevrimiçi ortamı paylaşarak beraber plan-program oluşturmaları, birlikte düzenli antrenman yapabilmeleri, sağlıklı beslenme programlarını oluşturabilmeleri adına "Gaming House" diğer adıyla "Oyun Evleri" kurulmuştur. Bu bağlamda gerçekleştirdikleri spor aktivitelerinde başarı artışı sağlamak, profesyonel takımların temel amacı haline gelmiştir (Martoncik, 2015:210).

E-spor elektronik ortamda, oyunların sporların, iş ve medya unsurlarının karması olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan bu karma bileşenleri, e-spor olgusunun gelişimi ve yaygınlaşmasının yanı sıra e-sporu bir spor türü olarak kabul eden ve kabul etmeyen kesimlerin de fikirlerinden oluşan araştırmaları göz önüne sermektedir. Çoğu kesim e-sporu bir spor türü olarak kabul etmez fakat çevrimiçi ortamlarda da fiziksel faaliyet söz konusu olmaktadır.

E-sporda da aktif spor türlerinde olduğu gibi yarışlar ve müsabakalar yapılmaktadır. Bu yönüyle e-sporunda kendine özgü taktik, strateji ve motivasyon güdüsünün olması, diğer sporcular kadar aktif olmasa da çevrimiçi ortamda mause ve klavye kullanımında çevik olması, bir yarışmada yaşadığı heyecan, stres vb. duygulardan dolayı kalp atışlarının hızlanması fiziksel aktivitelerin varlığını ispat etmektedir (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2018:545).

Hem fiziksel hem de zihinsel beceri isteyen e-spor faaliyetlerini diğer spor türlerinden ayıran belli başlı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde açıklanmaktadır:

- Çevrimiçi veya yerel ağlar üzerinden oynanabilmesi,
- Yeni tesis ve donanım bakımından büyük maliyetleri olmaması,
- Dünyanın her yerinden ulaşım sağlanabilmesi,
- Bireysel veya toplu halde yarışlara ve müsabakalara açık olması,
- Zihinsel ve fiziksel beceri gerektirmesi
- Kendine özgü araç- gereçlerinin olması (klavye- mause vb.)
- Rekabet ve kazanma güdüsünün olması (Argan vd., 2006).

Yeni gelişen teknoloji ve bilimsel bilgiler, birçok spor dalında faaliyet gösteren sporcuların fiziksel becerilerinin zirvesine yaklaştığı düşüncesini kanıtlar nitelikte olsa da yeterli değildir. E-spor alanında faaliyet gösterecek sporcunun özellikle zihinsel ve duygusal yönden daha fazla gelişim sağlaması gerekmektedir. Bu bağlamda sporcuların kendi bilgi ve becerilerine fazla güvenmemesi, daha profesyonel olmak adına sürekli kendilerini geliştirecek aktivitelerde bulunması gerekmektedir (Kartal, 2020:52).

1.4. Spor ve Girişimciliğe İlişkin literatür

Efeoğlu, Pekkan, Ciritçi ve Çanşali (2016) çalışmasında girişimcilik eğitimlerinde kullanılan yöntemlerin girişimcilik faaliyetlerine sağladığı katkıyı arttırmak için yapılacak yenilikçi ve yaratıcı uygulamaların gerekliliğini savunmuştur.

Güven (2010) yaptığı çalışmasında girişimciliğin tarihi dönemlerde incelenmesini ve bu dönemde ortaya çıkan girişimcilerin kişilik özelliklerinden bahsetmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemlerde ortaya çıkan girişimci tiplerini inceleyerek analiz etmiştir.

Gürel (2012) çalışmasında girişimcilik kavramı ile iç girişimciliğin kavramsal olarak tespitini yapmış ve birbiri ile olan bağıntıyı analiz etmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda Gürel (2012), iç girişimciliğin işletmelere avantaj sağlayabilecek yeni bir yönetim aracı olduğuna da değinmiştir.

Karadal, Duman ve Saygın (2017), girişimcilik kavramının ne olduğu ve girişimciliğin gelişmesine etki eden faktörleri inceleme üzerine bir literatür taraması yapmıştır. Çalışmada girişimcilik konusunun ele alındığı lisansüstü tezler incelenmiş, girişimcilik konusu üzerinde kavramsal bir çerçeve ele alınmıştır.

Aslan, Araza ve Bulut (2012) yaptıkları çalışmada, girişimcilik türlerini ele almış ve özellikle sosyal girişimcilik kavramı üzerinde durmuştur. Son zamanlarda artan sosyal girişimcilik literatüründeki değişim ve gelişmeler, bu çerçevede tartışılan yeni bakış açılarını da ele almaktadır.

Özdevecioğlu ve Karaca (2015), çalışmanın ilk kısmında girişimcilik ve girişimci ile ilgili teorik bilgilerden bahsetmiştir. Girişimciliğe etki eden faktörler,

girişimci türleri, girişimcide bulunması gereken özellikler gibi konular çalışmada ön planda tutulmuştur.

Özkoç, Marangoz ve Aydın (2018) ‘e göre çalışmanın amacı bireyler tarafından algılanan girişimcilik motivasyonları ve girişimcilikte karşılaşılan engeller ile bu faktörlerin girişimcilik üzerinde ki etkisini analiz etmektir.

Demir ve Demiryürek (2018), çalışmasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencilerinin girişimcilik eğitimiyle birlikte bu özellikleri ne kadar benimseyebildiklerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Özdemir, Saygılı ve Yıldırım (2016), girişimcilerin risk alma eğilimi ve başarma gereksiniminin girişimcilik üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu amaca yönelik bir devlet üniversitesindeki 475 öğrenci üzerinde kolay örnekleme metodu kullanılarak yüz yüze ve online anket yöntemi kullanılmıştır.

Karabey ve Bingöl (2010), girişimcilik kavramı açısından fırsat kavramını açıklamıştır. Çalışmada ilk olarak girişimcilik kavramının tanımı ve süreçleri üzerinde durulmuş, sonrasında fırsat kavramının tanımı ve girişimcilikle olan ilişkisi açıklanmıştır. Son olarak girişimcilik üzerinde fırsat kavramının önemi tartışılmış ve fırsat tanımlama modellerinden bahsedilmiştir.

Eyel, Ünkaya ve Kaplan (2019), tarihsel süreç içerisinde girişimcilik kavramı ve girişimcilikle ilgili iktisatçılar tarafından yapılan farklı tanımlara ve yaklaşımlara değinmiştir. Bu literatür taraması, bu zamana kadar ortaya atılmış girişimcilik tanımları ve girişimciliğe bakış perspektifinin tespit edilmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Gözüm (2019), Türkiye’de girişimcilik konusunun ne denli üzerinde durulduğunu tespit etmek amacıyla, “girişimcilik” konusunda hazırlanan bilimsel çalışmalardan hareketle girişimcilik alanında gelişmelerin nasıl bir örüntüde ilerlediğini incelemiştir. Bu konuda TÜBİTAK-ULAKBİM aracılığı ile 109 makale incelenmiştir. Sistematik literatür taraması yapılan bu çalışmada, ulaşılan makaleler içerik bakımından da incelenmeye tabi tutulmuştur.

2. BÖLÜM

SPOR DÜNYASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMI

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Dünya zirvesinde büyük bir yankı uyandıran sürdürülebilirlik kavramı, 1992 yılında Rio de Jeneiro'da gerçekleştirilen bir oturumda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler üyesi olan her bir ülke, sürdürülebilir olma kavramını üç boyutlu bir model olarak tanımlamış ve kabul etmişlerdir. Bu model; ülkelerin sosyal, ekonomik ve çevresel çıkar ilişkilerinde ortak paydayı sağlayan bir sürdürülebilir gelişme modeli olmuştur (Esen, 2018: 828-830).

Sürdürülebilirlik, World Commission on Environment and Development (WCED)'in 1987 yılında yayımladığı "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporda belirtildiği üzere bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarından taviz vermeden karşılayabilme yeteneğidir. Bu süreç dahilinde elde edilen kaynaklardan sonuna kadar faydalanılmalı, bu faydalanmanın beraberinde kaynaklar maksimum şekilde korunmalıdır (Koçak, 2013: 42).

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı birçok alanda kendini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle turizm alanında kendine yer edinen sürdürülebilirlik kavramı için belli başlı tanımlamalar ortaya atılmaktadır. Varol (2017) sürdürülebilirlik kavramını "*Belirli bir ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yetkinliği"* olarak tanımlamaktadır.

Sürdürülebilirlik ile ilgili bir başka tanıma göre; "*kişilerin uğraşları sonunda ortaya koydukları çabaları ile onların sosyal, kültürel ve çevresel durumları arasında ortaya çıkan bir renk karmaşası"* olarak açıklanmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 96). Bu tanımdan yola çıkılarak sürdürülebilirliğin sadece ekonomik olarak düşünülmediği, aksine sosyal, kültürel ve çevresel bağlamda da sürdürülebilirliğin hedeflendiği söylenmektedir.

Gelişen küresel dünyada hiç durmaksızın nüfus artışının olması, nüfusun gereksinim ve taleplerine de bağlı olarak sürdürülebilirliği hem beşerî hem de fiziki olarak zorlamaktadır. Bu bağlamda; Aktaran ve Doğan (2014) göre fiziki ve beşerî sermayeye yapılan yatırım değerlerinin doğal kaynakların değerine eşit olması gerektiği yönündedir.

Aksoy (2012: 113) sürdürülebilirliği şu şekilde açıklamaktadır: *"Sürdürülebilirlik sadece ekonominin bileşenlerini oluşturan bir ihtiyaç değil, yaşamın tüm noktalarına değinen bir felsefedir".* Bu şekilde düşünüldüğünde sürdürülebilirliğin tek boyutlu bir kavram olmadığı düşünülmektedir.

Genel anlamda sürdürülebilirliği özetleyecek olursak, sürdürülebilirliğin tek başına düşünülemediği, evrendeki tüm düzene etkisi olduğu ve ekonomik, kültürel, siyasi ve hatta çevresel anlamda devamlılığın sağlanması dünya ve toplum yararına olacağı şeklindedir.

2.2. Sürdürülebilirliğin Tarihçesi

İngilizcedeki "sustainable development" kavramının Türkçeye çevirisi olan "sürdürülebilir gelişme", Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde, "çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve faydaları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü" (Keleş, 1993:113) biçiminde açıklanmaktadır.

Bu kavram 2.1'deki sürdürülebilirliğin tanımları arasında da açıklandığı üzere, WCED'in "Ortak Geleceğimiz" adlı raporunda da yer almaktadır. Fakat bu tanımlardan yola çıkarak sürdürülebilirlik kavramının ilk kez nerede kullanıldığı veya nasıl ortaya çıktığı ile ilgili kesin bir kanıya varmak imkansızdır (Bozlağan, 2010:1013).

Yapılan bazı literatür taramalarında, sürdürülebilir gelişme kavramının nasıl ortaya çıktığı hakkında görüşler "Orta Çağ'a" hatta eski Yunan mitolojisine kadar dayanmaktadır. Bozlağan (2010) sürdürülebilirlik kavramının bir düşünce olarak ilk defa Yunan mitolojsindeki yeryüzü tanrıçası Gaia'da görüldüğü düşüncesini

savunmaktadır. Rivayete göre Gaia, etrafındaki bütün varlıklara kendi çocukları gibi besleyip bakan bir tanrıçadır. Evren üzerindeki her şey ondan türemiştir ve elbet her şeyin sonunda tüm evren ona dönecektir.

Eski Yunanlılar ülkenin genel çerçevesine bakarak, Gaia'nın onları cezalandırabileceğine veya ödüllendirebileceğine inanmaktaydı. Bu sebeple ülkenin yönetimindeki kişiler, Gaia'nın mutlu olabileceği fikirler üretmeye çalışmaktaydı. Bu amaç doğrultusunda ortaya atılan fikirlerin olumlu sonuçlar doğurması beklenmekteydi. Fakat sürdürülebilirliğin bu denli geleneksel kültür ögeleriyle bağdaştırılıp olumlu sonuç beklenmesi yanlış bir değerlendirme sonucu çıkarmaya sebep olmaktadır (Kula, 1998:88-90).

Sürdürülebilirlik kavramının esas olarak kendini göstermeye başladığı alanlar; tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi yenilenebilir kaynakları içeren alanlar olmuştur. Genel olarak bu konularla birlikte sürdürülebilir olma kavramının somut olarak kendine yer edinmesi de 19.yüzyıl başlarına tekabül etmektedir.

18.yüzyıl sonu ve 19.yüzyıl başlarında Almanya'nın Baden bölgesindeki Karaormanlar'ın yok edilmesini önlemek amacıyla kendini ön plana koyan sürdürülebilirlik kavramı, insanların odun ihtiyacını karşılaması, ormanların rüzgarı dindirme, su ve dinlenme ihtiyacını karşılayabilmesi için o günün şartlarında ki çıkarlarını gözetmeden faaliyetlerine devam etmiştir. Buradaki temel amaç, ormanların daha sonraki nesillere de fayda sağlayabilmesi adına sürekli üretim halinde olmasını sağlamaktır (Talay, 1997:87-90).

1912-1920 yılları arasında ünlü ekonomist A. Pigou, ekonomi bilimi üzerine yazdığı kitaplarda aslında sürdürülebilirlik kavramına değinmiştir. Pigou'ya göre insanlığın huzur ve refahı üç temel maddeye dayanmaktadır. Bunlar:

- Doğa
- Emek
- Kaynaklar ve bilgi birikimi (Pigou, 1912: 20-22).

Pigou'nun bu düşünce tarzına göre, bu üç maddeden biri diğerinin yerine geçebilir. Bu düşünce baz alındığında, temel maddelerden biri güçsüzleştiğinde diğeri

onun yerine geçip tekrar düzeni kurabilir ve böylelikle gelecek nesiller sabit bir düzeyi devralmış olur. Bu bağlamda, doğal kaynakların özel bir konuma sahip olmadığı görülen düşünce tarzı, literatüre "zayıf sürdürülebilirlik" modeli olarak geçmiştir (Eryılmaz, 2011: 51).

1950'li yıllar incelendiğinde, balıkçılık alanında da sürdürülebilirlik düşüncesinin ortaya çıktığı görülmektedir. Gordon, Scott ve Schaefer, (1996) "azami sürdürülebilir ürün" kavramı ile balıkçılık sektörünün azami faaliyet düzeyini daima koruyacak biçimde sistemli ve düzenli bir şekilde faaliyette bulunması gerektiğini ileri sürmüştür (Kula, 1998: 291).

1960 ve 1970'li yıllar incelendiğinde, sürdürülebilirlik kavramlarının daha çok ekolojik anlamda küresel bir tartışmaya yol açtığı görülmektedir. 1960'larda kalkınma ideolojilerinin yol açtığı problemler ile 1970'lerde gelişen çevreci hareketlerin doğurduğu sonuçlar, sürdürülebilirliğin ekolojik anlamda gelişmesine katkı sağlamıştır (Dulupçu, 2000: 50).

Dünya'da özellikle sanayileşmiş bölgelerde büyük ekolojik sorunların doğmasıyla birlikte sürdürülebilirlik konusu daha fazla önem kazanmıştır. 1970'li yıllarda gelişen çevreci hareketler de sürdürülebilirliğin daha bütüncül bir yaklaşıma dönüşmesinde büyük rol oynamıştır. Bu bağlamda 1972 tarihinde İsveç'te gerçekleştirilen "Stockholm Konferansı (Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı)" ile birlikte ekolojik problemler gündemin ön sıralarına daha çok oturmaya başlamıştır (Tekeli, 1996:68).

Konferansta kabul gören İnsani Çevre Bildirgesi'nde şu konular asla göz ardı edilmemiştir:

- Çevrenin taşıma kapasitesi,
- Kaynak kullanımında gelecek nesillerin hakkı,
- Sosyal ve ekonomik gelişmelerin sürdürülebilirlikle bağlantısını kuran ilkeler (Tekeli, 1996: 74).

Bildirgede, akla dayalı bir faaliyetle hem bugünün hem de gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayan daha iyi bir çevrede yaşanabileceği, bunun için sistemli,

azimli ve yoğun çaba sarf edilerek çalışmanın gerekliliği belirtilmiştir. Şimdiki ve gelecek nesiller için insani çevrenin geliştirilmesi amacının gerçekleştirilmesi, bütün düzeylerdeki insanlar, topluluklar, girişimler ve örgütlerin sorumluluk yüklenmesini gerektirdiği; ulusal hükümetlerin ve yerel yönetimlerin kendi yetki alanları ve sınırları içinde kapsamlı bir çevre politikası ve eylemi konusunda büyük sorumluluğa sahip olduğu; gelişmekte olan ülkelere kendi sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için gerekli yardımların yapılması ve çevre sorunlarının aşılması için uluslararası iş dayanışmasının önemi vurgulanmıştır (Dulupçu, 2000: 81).

Yapılan literatür taramaları sonucunda 1970'li dönemlerin ana tartışma konusu yoğun biçimde yaşanan sürdürülebilirlik konusu olmuş, sürdürülebilirlik fikri iktisadi ve uluslararası anlamda kendine önemli bir yer edinmiştir. Bulunduğumuz yüzyıl itibari ile de gün geçtikçe saldırgan ve sürekli hale getirilmeye çalışılan sürdürülebilirlik politikaları, 1970'li yıllardan sonraki son on yıl içerisinde kendini daha ılımlı yaklaşılabilecek sürdürülebilir kalkınma politikalarına bırakmaya başlamıştır (Yüksel, 2010: 80-82).

2.3. Sürdürülebilirlik Boyutları

Sürdürülebilirlik boyutları genel haliyle üç ana başlığı temel kabul etmektedir. Bunlar; insan ihtiyaçlarını karşılamak, çevresel sınırları belirlemek ve bu sınırlara saygı göstermek, sosyal eşitliği sağlamak olarak sıralanmıştır (Gedik, 2020: 202).

Yukarıda bahsedilen üç temel başlık içeriklerini boyutlarına göre ayırdığımızda ise sürdürülebilirlik boyutlarının ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar olarak incelendiği sonucuna varılmaktadır. Sürdürülebilirlik, doğal ve sosyal çevreyi koruması altına alan, gelişimine katkı sağlayan ekonomik ve sosyal kalkınma türlerini kapsamaktadır. Bu uzun soluklu tanım, sürdürülebilirliğin boyutlarının açıkça ekonomik, sosyal ve çevresel olduğunu kanıtlar . Ayrıca içerisinde çevresel ve sosyal yönün kendini ön planda tuttuğu da göz ardı edilmemelidir (McKenzie, 2004: 24).

Gedik (2020) yapmış olduğu sürdürülebilirlik boyutları tanımında, çevre, ekonomi ve sosyal eşitlik kavramlarının birbirinden ayrı düşünülmeksizin, birini

diğerinin yerine ikame etme gibi "zayıf sürdürülebilirlik" tabusunu da yıkmıştır. Çevreyi ve sosyal eşitliği de koruyup gelişimine katkı sağladığı sürece, her türlü ekonomik ve sosyal faaliyetinde sürdürülebilir olduğunu açıkça belirtmektedir (Paul, 2008: 578).

Sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik birçok kaynakta tüm ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bu kaynaklar bağlamında alt başlıklar halinde anlatacağımız sürdürülebilirlik boyutları, "Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Spordaki Etüdü" ana başlığında detaylandırılacaktır.

2.3.1. Sosyal Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik için kalıplaşmış bir tanıma rastlamak pek mümkün değildir. Gerek sosyalliğin kuralcı ve analitik olmasından, gerekse insanların birine diğerinden daha fazla önem vermesinden kaynaklanabileceği gibi her bireyde sosyal kelimesinin uyandırdığı anlam farklı olabilmektedir. Bu nedenle sosyal sürdürülebilirlik içerisinde pek çok çağırışım bulundurabilir (Littig ve Grießler, 2005: 72).

Sosyal sürdürülebilirlik için kullanılan en yaygın tanım, toplumlar ve topluluklar içinde olumlu bir koşul ve bu koşulları sağlayacak olan sistematik bir süreçtir. Bu tanım, içerisinde aşağıda verilecek olan ilkeleri barındırmaktadır (Littig ve Grießler, 2005: 73):

- Nesiller arası eşitlik
- Farklı kültürleri yargılamayan bir ilişki sistemi
- Topluluk olma güdüsü
- Kilit hizmetlere eşit ve kolay erişim fırsatı
- Sosyal sürdürülebilirlik bilincini oluşturup ilerletmek için bütüncül bir sistem
- Bir toplumun mümkünlük çerçevesi içinde kendi gereksinimlerini karşılayabileceği sistem
- Topluluk faaliyetleriyle karşılanamayan gereksinimlere karşılık siyasi savunma mekanizması

- Vatandaşların, özellikle de yerel seviyede siyasi faaliyetlere katılımı

Sürdürülebilirlik kavramının sosyal boyutuna yönelik yapılan yaklaşımlar, ekonomik boyutuna yönelik yapılan yaklaşımlar kadar çeşitlidir. Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal değerlerin, aidiyet duygusunun, sosyal ilişkilerin ve sosyal örgütlerin ne kadar ileriye dönük faaliyette kalabileceğini ifade etmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik aynı zamanda, toplumsal bütünlüğün ve ortak amaçlar uğruna çalışma kabiliyetinin korunmasını gerektirmektedir. Sağlıklı bir yaşam, barınma, yiyecek-içeceklerin karşılanması, eğitim ve kültürel bilinç gibi bireysel ve toplumsal gereksinimleri de karşılamalıdır (Vallence vd., 2011: 345).

2.3.2. Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik boyutlarının ve sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Çevre, diğer çevrelere bağımlılıkları nedeniyle müşteriler, tedarikçiler, hissedarlar ve toplum ile birlikte örgütler için önemli bir paydaştır. Hükümetler, örgütler ve tüketicilerin faaliyetleri çevreyi önemli derecede etkilemektedir. Özellikle çevresel problemlere yanıt veren işletmeler için üç önemli motivasyon vardır (Vallance vd., 2011: 346):

- İşletmenin bilinirliği
- Rekabetçilik
- Çevresel (ekolojik) sorumluluk

Çevresel sürdürülebilirlik, insanların ve doğanın bir uyum içinde faaliyetlerini gerçekleştirebileceği ve gelecek nesillerin sosyal, ekonomik ve çevresel ihtiyaçlarının karşılanmasına izin veren sistemi yaratmak ve bunu sürdürmek şeklinde tanımlanmaktadır (Morelli, 2011: 3). *"Çevresel sürdürülebilirlik, ekosistemlerin sağlığından ödün vermeden insan gereksinimlerini karşılamaktır*." şeklinde de ifade edilmektedir (Morelli, 2011: 5).

Yukarıda verilen bu tanımlar doğrultusunda, çevresel bütünlük ilkesi işletmeler dahil herkesi etkilemektedir. Nüfus artışı, aşırı ve bilinçsiz tüketim, doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlar da her geçen gün ekolojik dengeyi tehdit

etmektedir. Doğal çevre tehlikeye girerse, insan yaşamı ve doğal düzendeki her kaynakta tehlikeye atılmış olacaktır (Budak, 2000: 198-200).

Çevresel sürdürülebilirlik, işletmelerin operasyonel faaliyetlerinde yürütülmesi gereken kritik faaliyetler grubunda yer almaktadır. Özellikle 70'li yıllarda ortaya çıkan ekolojik sorunların çözüme ulaştırılabilmesi için gündeme oturması, hala işletmelerimizin çevresel farkındalık oluşturmayı hedef olarak misyonlarına eklemesine katkı sağlamıştır.

Çevre dostu politikaların benimsenmesi hem örgüt imajını arttırmakta hem de üstün bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca örgütler yeşil bir imajla; vergi indirimleri, çeşitli teşvikler, marka bilinirliğini ve itibarını yükseltme, tüketici ilişkilerini güçlendirme, Pazar payını arttırma ve yeniliklere daha çabuk uyum sağlama gibi olumlu yönlerden de faydalanmaktadır (Vogler, 2005: 25).

2.3.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik ile ilgili literatürde pek çok farklı tanım bulunmaktadır. Literatürde verilen tanımlar ile arasındaki fark, ekonomik sürdürülebilirlik modelinden önce pek çok model üzerinden bu sürdürülebilirlik boyutunun yüzeysel olarak konuya dahil edilmesidir. Ortak bir tanım olarak ise ekonomik sürdürülebilirlik şu şekilde açıklanmaktadır (Gedik, 2020: 210):

"*Ekonomik sürdürülebilirlik, çevresel veya sosyal sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz bir etkisi olmayan ekonomik kalkınmadır."* Bu sebeple ekonomik sermayedeki herhangi bir artış, doğal kaynakların ve sosyal sermayenin azaltılmasına neden olmamalıdır (Yavuz, 2010: 107).

Ekonomik sürdürülebilirliği olan örgütler, garanti nakit akışı ve kâr marjı elde eden işletmelerdir. Bu bağlamda ekonomik sürdürülebilirliği olan işletmelerin iç ve dış etkilerini analiz ederek ekonomik sürdürülebilirlik yönetimini gerçekleştirmeleri gerekmektedir (Batı, 2013: 12-13).

İdeal ve sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olmanın yolu, en az şekilde kaynak kullanımı ve maksimum koruyuculuk ile çevreyi düşünerek hareket etmekten geçer. Bu şartlar altında ekonomi sürdürülebilir kılındıkça, yaşamın refah seviyesi de

artacaktır. Ayrıca gerçek anlamda sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olmak için doğal kaynaklara gelen talebin, doğanın yenilenebilir kaynaklara olan talebinden fazla olmaması gerekmektedir. Bu şekilde doğal düzene minimum zarar vererek maksimum fayda sağlanmış olacaktır (Uğurlu, 2006: 26).

2.4. Sürdürülebilir Olmanın Önemi

Sürdürülebilirlik, genel tanımlarından da yola çıkılabileceği gibi üretkenliği ve çeşitliliği gelecek nesillere zarar vermeden aktarmak, daimî yeteneğini korumak olarak tanımlanmıştır. Bu genel tanımdan yola çıkarak sürdürülebilir olmanın hem kişisel hem toplumsal hem de ekonomik olarak hayatımızda büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Ekolojik, sosyal ve ekonomik anlamda sürdürülebilir olmak yeryüzündeki tüm canlıları refaha ulaştırır. Yemeden içmeye, giyimden kuşama her faaliyette yenilenemeyen enerji kaynaklarının gücünden faydalanmak yerine yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanarak daha temiz bir çevre, daha iyi bir toplum ve daha iyi bir ekonomi yaratılabilir. Bu da beraberinde refah seviyesinde artışı getirmektedir (Kim ve Kim, 2018).

2.5. Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma kavramı kapsamlı olarak ele alındığında, gelişme, büyüme ve ilerleme anlamına gelmektedir. Ekonomi alanı içerisinde bahsedildiğinde ise ekonomik büyümeden ziyade daha geniş bir ekonomik kalkınma ve sosyal büyümeyi içerisine dahil etmektedir (Stokey, 1998: 28).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise 1980'li yıllarda "Brundtland Raporu'nda" yer aldıktan sonra herkes tarafından bilinirlik kazanmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ilk teknik bilgileri içeren tanım 1987 yılında WCED (Dünya, Çevre ve Kalkınma Komisyonu) tarafından yapılmıştır (WCED, 1987: 43). Bu tanım sürdürülebilirlik başlığı altındaki tanımlarda da yer almaktadır.

Kalkınma kavramı, tek başına düşünüldüğü zaman daha çok sosyoekonomik bir çağırışım yapsa da ekolojik, sosyal ve ekonomik olarak tüm boyutları içerisinde barındıran bütüncül bir kavramdır (Roosa, 2008: 18-19).

Bazı kaynaklar tarafından ekonomik kalkınma sosyal ve çevresel kalkınma olarak ayrılsa da ekonomik kalkınmanın eş değer terimlerinin kullanımı, ekonomik büyümeni yanında sosyal ve ekolojik unsurları da içerisinde barındıran daha geniş bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Burada sosyal unsurlardan kastedilen sosyal gelişmedir. Sosyal ayrımcılığa ve sosyal adalete uğramadan aynı fırsatlardan aynı ölçüde yararlanmayı vurgular. Ayrıca, yiyecek ve içecek, barınma, ulaşım ve eğitim gibi imkanları da bünyesinde barındıran gelişmedir (Özgenç, 2013: 23).

Ekolojik dengeyi koruma ise yenilenebilir kaynakların kullanımı doğrultusunda çevreye zarar vermeden gelecek nesillere kaynakların aktarımını ifade etmektedir (Özgenç, 2013: 24). Bununla birlikte çevresel koruma sürdürülebilir kalkınma için bir vizyon oluşturmaktadır. WCED'in yapmış olduğu tanım doğrultusunda eklediği "etik ve moral" ilkelerine bir yol haritası oluşturan çevresel koruma vizyonu, gelecek nesillerin de atacağı adımları netleştirir (Nemli, 2000: 30).

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma içerisinde sosyal, ekonomik ve çevresel unsurları barındıran uluslararası disiplinler bütünüdür. Bu unsurlar içerisinde nesiller içi ve arası fırsat eşitliği, ekolojik denge değişiminin geri dönülmezliği, karmaşık sistem düzenleri, teknolojik değişimler ve çevrenin kalitesi gibi sosyo-ekonomik hedefleri kapsayan etmenler yer almaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, içerisinde sosyolojik ve ekolojik etmenleri içerse de yapılan iktisadi araştırmalar da daha çok sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu üzerinde durulmaktadır (Keskin, 2018: 41). WCED'in yapmış olduğu tanımda vurguladığı konu "ihtiyaçlar" iken, ekonomistler kalkınma kavramını kullanmak yerine ekonomik refah veya fayda maksimizasyonu gibi kavramları kullanmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda iki durumda da negatif etkileri görmek mümkün olacaktır.

Keskin (2018) WCED'in ihtiyaçlar üzerindeki vurgusunun sadece minimal ihtiyaçlardan oluştuğunu ve diğer ihtiyaçları göz ardı ettiğini vurgularken, bu durumun yoksulluk ve eşitsizliği meydana çıkardığını belirtmektedir. Öte yandan Tutulmaz

(2013) göre, iktisatçıların minimum ihtiyaçları göz ardı ettiğini ve ekonomik refah için sermaye gücünün ön plana atıldığını, her iki durumda da yoksulluk ve eşitsizliğin gündem konusu olduğunu belirtmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde, sürdürülebilir kalkınma konusunun belirli bir tanımının olmamasının muğlaklıklara sebep olduğu görülmektedir. Tanımlar üzerinde 70'li yıllardan beri yüzlerce araştırma yapılmasına rağmen mükemmel bir tanımlamaya ulaşmanın zor olduğu söylenmektedir. Yaşanılan ülke ve ülkenin ekonomik durumu, sosyal çevrenin fikir ve görüşleri, eğitim ve kültür seviyesi, çevrenin kalitesi gibi etmenler yapılan tanımların belirli bir kalıpta şekillenmemesini sağlayan en önemli faktörlerdir. Bu sebeple literatürde sürdürülebilir kalkınma genel mantıkla bütüncül bir şekilde ele alınmaktadır (Güçlü, 2007: 57).

2.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Ekolojik sistemin vazgeçilmez unsuru olan insan, diğer tüm canlı varlıklar gibi dış çevreye bağımlıdır ve o düzenin parçası olan kurallara boyun eğmek zorundadır. Ancak, insan sahip olduğu bilgi ve donanım gücünü doğanın muhteşem enerjisiyle birleştirerek doğanın gücüyle mücadele etmeye başlamıştır. Böylece insanlar, doğal güç kaynaklarını kendi istekleri doğrultusuna biçimlendirerek hayatlarına yön verebilmiştir (Peşkircioğlu, 1990: 1).

İnsanın ilk olarak geliştirdiği teknolojik davranışın ellerindeki keskin uçlu taşlarla tahtaların uçlarını sivrileştirerek kullandığı taş ve sopaların işlevini arttırmak olduğu tüm kaynaklarca bilinmektedir. Bu doğrultuda, insanların insan-doğa-bilgi üçlemesiyle daha üretken ve daha verimli işler yapma çabasına girdiği söylenebilir. Böylece daha üretken ve daha verimli olma çabası geçmişten bugüne insanların tüm gelişme evrelerinin ana safhası haline gelmiştir (Urul, 2016: 56).

"*Dünya ekonomisinde yaşanan çevresel, sosyal ve ekonomik krizler pahasında ayakta kalmayı başarabilen ülkeler büyüme ve gelişme kaydeden ülkedir"* cümlesi kalıplaşmış bir cümle haline gelmiştir. Büyümenin nasıl gerçekleştiği yani gerçekte üretim ve verimlilik artışının nasıl olduğu kalkınmanın en önemli unsuruyken, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve ekolojik krizlerin de en önemli kaynağıdır.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde verimlilik ve üretimin düşük olması, buna rağmen ülkenin gelişiyor gibi gözükmesi doğaya geri dönüşümü olmayan büyük zararlar vermektedir. Kalkınma, ancak verimliliğe dayalı bir şekilde her yönden donanım merkezli insanlarla gerçekleştiriliyor ve hem adaletli hem de gelecek nesillere herhangi bir zarar olmadan aktarılabiliyorsa sürdürülebilir olmaktadır (Alagöz, 2007: 67).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı hem yerel hem de küresel anlamda dünyamızın karşı karşıya kaldığı sorunlar neticesinde kendini göstermeye başlamıştır. Bu kavram, endüstri devrimi ile başlayan ve bulunduğumuz döneme kadar uzanan tüm ekonomik, çevresel ve sosyal sorunların sonucudur (Alagöz, 2007:70).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişimindeki önemli olaylardan biri de Brundtland Komisyonu olarak da bilinen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun, 1987 yılında yayımladığı Ortak Geleceğimiz adlı rapordur. Bu raporda, Dünya dengesinin sistemli bir şekilde sürdürülebilmesi için ekonomik gelişme kavramları ilk kez bir arada değerlendirilerek, çevre problemleri, yoksulluk- eşitsizlik çerçevesinde de değerlendirmeye alınmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma konusu Haziran 1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen ve "Yeryüzü Zirvesi" olarak da anılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının ardından küresel anlamda bir kalkınma stratejisi olarak benimsenmiş, Brundtland Komisyonu ve hazırlamış olduğu rapor, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulurken ana tema olarak alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınma konusu 1992 yılında düzenlenen Rio (Yeryüzü) Zirvesinden günümüze kadar geçen 29 yılda, kavramsal olmaktan çıkıp ekonomik, ekolojik ve sosyal stratejiler ve faaliyet planlarıyla desteklenen kapsamlı ve bütünleyici bir kalkınma gündemi, global verimlilik stratejisi şekline dönüşmüştür (Oğuz, 2019: 14-15).

Sürdürülebilir kalkınma tanımının yapıldığı ilk günden itibaren yerel ve küresel anlamda birçok gelişme kaydedilmiştir. Doğanın korunması, iklim değişikliklerinin önlenmesi, insanlar arasında fırsat eşitliği sağlanması, istihdamın

arttırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin arttırılması vb. unsurlar da gelişmeler devam etmekte, fakat yeterli gelmemektedir.

2000 yılında BM Genel Kurulunun toplanmasıyla birlikte gerçekleştirilen ve yaklaşık 15 yıl geçerli olacak ekolojik, ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilgili küresel kararlar alınmıştır. Bu kararları "Binyıl Bildirgesi" ilan ederek tüm dünyaya duyurmuşlardır. Binyıl Bildirgesi 8 maddeden oluşan bir hedef bildirgesidir. Bu bildirgedeki maddeler aşağıda açıklanmıştır (Peşkircioğlu, 1990: 7):

- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi,
- Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması,
- Çocuk ölümlerinin azaltılması,
- Anne sağlığının kontrol altında tutulması,
- Bulaşıcı olan ve olmayan virüs-hastalıklarla mücadele edilmesi,
- Küresel ilköğrenimin gerçekleştirilmesi,
- Kalkınma için global ortaklık geliştirilmesi.

Binyıl Bildirgesinde yer alan hedefler 15 yıl boyunca izlenip ölçülmüştür. Küreselleşen dünyada hem ekolojik hem ekonomik hem de toplumsal sorunlar karşısında hedeflenen maddelerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Urul, 2016).

Bu bağlamda, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 193 üye ülkenin imzasıyla kabul gören "*2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri"* 17 temel amaç ve bunlara bağlı olan 169 adet hedeften oluşan bir bildirge oluşturulmuştur. Bu yeni küresel hedef, 2030 yılına kadar tüm ülkelerin kalkınma planlarını ve politikalarını şekillendirecek biçimde düzenlenmiştir (Urul, 2016: 64).

Küresel gündemin temeline oturan 2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) aşağıda Tablo 4'te şu şekilde açıklanmaktadır:

Tablo 4. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2030 Yılı)

Hedef 1:	Her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun sona erdirmek.
Hedef 2:	Açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkânlarını geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek
Hedef 3:	İnsanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak
Hedef 4:	Herkesi kapsayan ve herkese eşit derecede kaliteli eğitim sağlamak ve herkese yaşam boyu eğitim imkânı tanımak
Hedef 5:	Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek.
Hedef 6:	Herkes için temiz suya ve sağlığa uygun yaşam koşullarına sürdürülebilir erişimin sağlanması.
Hedef 7:	Herkes için erişilebilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerji sağlamak
Hedef 8:	Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak
Hedef 9:	Dayanıklı altyapı inşa etmek, sürdürülebilir ve kapsayıcı sanayileşmeyi ve yeni buluşları teşvik etmek.
Hedef 10:	Ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak
Hedef 11:	Kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kucaklayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak.
Hedef 12:	Sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak
Hedef 13:	İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acil olarak adım atmak
Hedef 14:	Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak
Hedef 15:	Karasal ekosistemleri korumak, restore etmek ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak, ormanların sürdürülebilir kullanımını sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek, toprakların verimlilik kaybını durdurmak ve geriye çevirmek ve biyoçeşitlilik kaybını durdurmak.
Hedef 16:	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek.
Hedef 17:	Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın uygulama araçlarını güçlendirmek ve küresel ortaklığı yeniden canlandırmak.

Kaynak: (Aykın, A. G. ve Bilir, F. P. (2017). "Fiziksel Aktivite ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: Antalya ve Osmaniye Halk Eğitimi Merkezleri Örneği". *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1*1 (3), 310-319).

Verilen tablodaki sürdürülebilir kalkınma programıyla, genel olarak dünyadaki yoksullukla mücadele edilmesi, ekonomik gelişmenin sağlanması, eğitim, sağlık ve istihdam konularının iyileştirilmesi, erkek ve kadın arasındaki eşitsizliğin kaldırılması, kadına yönelik şiddetin azalması, gelir eşitsizliğinin yok edilmesi, doğa

kaynaklarının bilinçli tüketimi ve iklim değişikliği ile mücadele gibi konularda süreklilik ve iyileştirme hedeflenmektedir (Aykın ve Bilir, 2017; 310-319).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, (Anonim, 2022a)

Şekil 1'de verilen simgeler, yukarıda verilen tabloda her bir hedefe karşılık gelmektedir.

2.6. Geri Dönüşüm ve İleri Dönüşüm Kavramları

Bu başlık altında literatür taraması sonucunda geri dönüşüm kavramı ve ileri dönüşüm kavramı ile ilgili ulaşılan bilgilere ve bu kavramların önemine yer verilmiştir.

2.6.1. Geri Dönüşüm Kavramı

Geri dönüşüm, kullanılmayan malzemelerin geri dönüştürülebilir atık malzemelerle çeşitli geri dönüşüm metotları kullanılarak hammadde şeklinde tekrar üretim süreçlerine dahil edilmesi işlemidir (Özden, 2013: 3).

Öktem (2015) geri dönüşümü şu şekilde tanımlamaktadır: *"Değerini yitiren ürün ve mamullerin geri dönüştürülmesi sürecidir."* Geri dönüşüm süreci, tamamı

veya bir kısmı kullanılmış ürünlerin çeşitli sebeplerle geri kazanımını da içermektedir (Özbakır Umut vd., 2015: 266).

02.04.2015 tarihli ve 28035 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'ne göre ise *"geri dönüşüm, ambalaj atıklarının bir üretim süreci dahilinde gerçek amacı veya gerçek dışı amacı için gerçek geri dönüşümü dahil, enerji kazanımı hariç olmak üzere yeniden üretim süreçlerine dahil olarak işlenmesidir."* şeklinde tanımlanmaktadır.

Geri dönüşüm aşamasında, ürün veya ürünlerin fiziksel ve kimyasal özellikleri kaybolmaktadır. Geri dönüşümün amacı, kullanılmış ürün ve bileşenlerinin yeniden kullanılabilir hale getirilmesini sağlamaktır (Şengül, 2010: 75).

Doğal kaynakların hızlı bir şekilde tükenmesine bağlı olarak üretim aşamalarında kullanılan hammadde arzı da azalmaktadır. Bu bağlamda işletmelerin hammadde maliyetleri de artmaktadır. Sektörlerin hammadde arzını karşılayabilmesi adına geri dönüştürülebilir atıkları üretim sürecine dahil etmesi hem sektör maliyetlerinin azalması açısından hem de sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm açısından önem taşımaktadır (Özmehmet, 2008: 1868).

Bu bağlamda, geri dönüşüm kavramının literatürde pek çok tanımı olduğu görülmekle birlikte, kavramın tek başına ele alınmasının yeterli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple, geri dönüşüm kavramı ileri dönüşüm kavramıyla birlikte ele alınarak spor girişimlerindeki etüdünde daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

2.6.2. İleri Dönüşüm Kavramı

Atık ürün olarak değerlendirme konumuna düşmüş ve yeni bir işlemle değer kazandırılarak tekrardan kullanım özelliği kazandırılması işlemine ileri dönüşüm denilmektedir. İleri dönüşüm bir geri dönüşüm değil, geri kazanımdır. Kelimenin anlamı itibariyle doğru bir tanımlama olsa da ileri dönüşümün süreci iki yönlü işlemektedir. Bu nedenle geri dönüşüm kavramıyla pek çok benzer yönü bulunmaktadır (Yıldırım, 2017: 488).

Atık veya atık durumundaki bir malzeme ya da herhangi bir ürünün yeniden tasarlanarak değer kazandırılması işlemine ileri dönüşüm veya geri kazanım adı

verilmektedir. Geri kazanımı sağlanan malzeme orijinal haline göre daha düşük kalitede veya birtakım eksikliklerle tamamlanırken, ileri dönüşümde orijinal malzemenin tasarımının korunması ya da daha yüksek değer kazandırılması odak noktası olmaktadır (Gegez, 2007: 27).

Braungart ve McDonough (2012); ileri dönüşümün geri dönüşüm işleminin iyileştirilmiş hali olduğunu, "beşikten mezara" doğrusal aşamasını değiştirdiğini, bu sebepten dolayı da atık kavramını ortadan kaldırarak canlı yüzeydeki toksik maddeleri azalttığını belirtmektedir.

Aşırı ve bilinçsiz tüketimin sonucunda oluşan atık miktarının fazlalığını aza indirgemek için kullan-at şeklinde ilerleyen doğrusal davranışın yerine daha uzun soluklu olan ileri dönüşüm kavramı bir araç olarak literatürde yerini almaktadır.

Literatür taraması yapıldığında ise ileri dönüşüm ve geri dönüşüm kavramlarının birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak yer aldığı görülmüştür. Oysa ki geri dönüşüm; atık malzemelerin işlenmesi için çöplerin ayrılması ve toplanması, faydalı malzemelerin üretilmesi, bir ürünün israfını azaltmak amacıyla yeniden kullanılabilir hale getirilmesi, yeniden işlenmesi veya üretilmesi işlemlerini kapsamaktadır.

Dal ve Gökçe (2019) tarafından ileri dönüşüm ise, *"kullanım ömrünü yitirmiş malzeme veya ürünlerin esas kullanım amacı dışında ve farklı bir biçimde tasarlanarak geri kazanım sürecine dahil edilmesi işlemi"* olarak tanımlanmıştır.

İleri dönüşümde, hammadde veya ürünün işlenmesi için üretim süreçlerine tekrar dahil olması gerekmemektedir. Yani ileri dönüşümde, ürünün tekrar geri kazanımını sağlamak için enerji harcanmamaktadır. Bu da hammadde ve enerji kaynaklarının tüketimini azaltarak israfın ve çöp kavramının ortadan kalkmasını sağlamaktadır (Ekşi, 2017: 35-36).

İleri dönüşüm metodu ile işlevini yitirmiş malzeme veya ürünler daha faydalı ve daha işlevsel başka ürünlere dönüştürülmektedir. Şekil 2'de ileri dönüşüm ürünlerinden örnekler verilmiştir.

Şekil 2. İleri Dönüşüm Ürünlerinden Örnekler, (Akman, 2020)

İleri dönüşüm faaliyetlerinin ortaya ilk çıktığı zamanlarda alışılagelenin dışında bulunmaktaydı. Fakat zamanla bu aktiviteler kesinlik kazanmaya başlayarak ülkelerin politikalarında bile yer almaya başlamıştır. Klöckner ve Oppedal (2011)'ne göre; ileri dönüşüm aktiviteleri gerçekleştirildikleri sosyoekonomik ve coğrafi kültürden etkilenmektedir. İleri dönüşümün gerçekleştiği coğrafi, politik ve ekonomik bağlam; hammadde yeterliliğini, varılması gereken sonucu ve malzemelerin ileri dönüşümünü biçimlendiren yaratıcı fikir ve becerileri de etkilemektedir. Şekil 3'te ileri dönüşüm çalışmasının aşamaları görülmektedir.

Şekil 3. İleri Dönüşüm Çalışmasının Aşamaları (Klöckner ve Oppedal, 2011)

Bu çalışmanın amacı, geri ve ileri dönüşümün arasındaki farkı anlamak, her iki kavramın üzerinde ayrı ayrı durmak ve örneklendirmektir. Bu bağlamda, yukarıda ileri dönüşümle ilgili örnekler verilmiş, kavramlar sade ve yalın bir dille tanımlanmıştır.

2.6.3. Geri Dönüşüm ve İleri Dönüşümün Önemi

Dönüşüm kavramı ele alındığı zaman literatürde aranan ilk kavram geri dönüşüm olmaktadır. Fakat, dönüşümler farklı boyutlarda ele alınmalıdır. Çünkü; geri dönüşüm beraberinde ileri dönüşümü de getirmektedir.

Geri dönüşüm, endüstriyel süreçleri içerisinde barındıran bir dönüşüm boyutudur. İngilizcede "recycle" kavramının karşılığı olan geri dönüşüm, artık işe yaramayan malzeme veya ürünlerin dönüşüm tesislerinde gruplarına ayrıldıktan sonra endüstriyel yöntemlerle üretim süreçlerinden geçerek işlenmesi olarak tanımlanmaktadır. İşlenen bu hammaddeler de başka sektörlerde yeni ürün oluşturmak için tekrar üretim süreçlerine dahil olarak işlem görmektedir (Yüksel, 2010: 21).

Geri dönüşümde, cam, plastik, kâğıt gibi atıklar işlem görmektedir. Çeşitli fiziksel ve kimyasal işlemlerden geçen atıklar, hammaddeye dönüştürülür. Buradaki temel amaç hem sektörel anlamda maliyetleri düşürmek hem de atıkları değerlendirerek hammadde kaynaklarını korumak ve ekolojik zararı minimum seviyelere indirgemektir (Karaca, 2007: 27).

İleri dönüşümde ise geri dönüşümdeki üretim süreçlerinin tersine ufak çaplı düzenleme aşamaları bulunmaktadır. Çağımızın en hassas konularından biri olan sürdürülebilirliğe katkı sağlayan ileri dönüşüm kavramı ile çöp kavramı ortadan kalkar. Tüketen insandan üreten insan olmaya teşvik eden yönü de bulunmaktadır. Ayrıca, işlevini kaybeden bir nesnenin yeni bir anlam kazanmasını sağlayan ileri dönüşüm, geri dönüşümden bu farklı yönüyle ayrılmaktadır (Öktem, 2016: 365-366).

İleri dönüşümün en güzel örneği ise Japon kültüründeki "Kintsugi Anlayışı"dır. Bu anlayışa göre kırık çömlekler, porselenler veya tabaklar, altın veya gümüş tozlarıyla birleştirilerek hem onarımı sağlanmakta hem de daha anlamlı ve değerli bir ürün haline gelmektedir. Kintsugi, kırılmanın aslında bir bozulma değil,

yeni bir varoluş için zemin hazırlayan umut dolu bir yaşam felsefesini benimsemektedir. Bu felsefi anlayış, hem nesnenin tarihi dönemine saygı içermekte hem de işlevsiz nesneleri eşsiz ürünlere dönüştürmeyi hedeflemektedir (Yücel, 2011: 155). Şekil 4'te Kintsugi anlayışına örnek verilmiştir.

Şekil 4. Kintsugi Anlayışına Dair Örnek, (Yücel, 2011)

İleri dönüşümün geri dönüşümden farklı olan önemli bir yanı ise insanlar üzerinde yarattığı psikolojik etkileridir. Kabadayı (2019) yapılan bilimsel araştırmalara göre, insanların eski eşyaları onarıp yenilemek veya bambaşka ürünlere dönüştürmek insanları daha mutlu ve pozitif bir birey haline getirmektedir. Bu bağlamda yoğun çalışma ve stresten uzak verimli vakit geçirmeyi de sağladığı söylenebilmektedir.

2.7. Spor Girişimciliğinde İnovasyon ve Bilişim

İnovasyon, girişimciliği tamamlayan ve onu destekleyen en önemli unsurdur. Işık, Işık ve Kılınç (2015)' göre inovasyon, *"yeni ya da önemli derecede değiştirilmiş ürün, hizmet veya sürecin; yenilikçi bir pazarlama yönteminin, ya da iş süreçlerinde, iş organizasyonunda veya dış çevreyle ilişkilerinde yeni bir yönetim biçiminin oluşturulmasıdır."* şeklinde açıklanmaktadır.

Bu tanıma göre, inovasyonun söz konusu olabilmesi için en azından; ürün ve süreçleriyle, pazarlama ve yönetimsel organizasyonlarının yeni olması gerekmektedir.

Özkul (2016)'e göre inovasyon, kullanıcıya teklif sunulan performans-fiyat oranında kayda değer bir değişim yaratmak için yeni bir teknolojinin veya mevcut teknolojilerin geliştirilerek diğer teknolojilerle birleştirilmesinin ekonomik olarak başarıya ulaşmasıdır. İnovasyonun başlaması için muhakkak bir kişiye ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü; inovasyonlar fiyat- değer ilişkisini etkiler ve yapılacak inovasyona ne kadar talep varsa o hizmet veya ürün o kadar değerli olacaktır.

İnovasyonlar, beraberinde kayda değer değişiklikler de getirmektedir. Bir ürün veya hizmetin tüketici gözündeki değerinde değişiklikler arz edilmesi durumunda, o ürün veya hizmet üzerinde inovasyondan bahsetmek mümkün olmayacaktır (Işık vd., 2015: 64).

Teknoloji ve inovasyon kavramları aynı anlamı içermemektedir. İnovasyon, yeni bir teknolojinin veya var olan teknolojinin birleşiminden doğacak olan yeni teknolojidir. Bu nedenle, inovasyonu teknolojiden ayıracak olan temel unsurlar vardır. Bu temel unsurlar şu şekilde açıklanmaktadır:

- Firmalar
- Tedarikçiler
- Çalışanlar
- Üniversiteler
- Teknoloji Transfer Birimleri

- Sergiler
- Konferanslar
- Yasal Düzenlemeler ve Normlar
- İletişim Ağları
- Ticari ve Akademik Yayınlar
- Ticari ve Profesyonel İlişkiler
- Kuluçka Merkezleri

Hayatın her alanında girişimcilik ve inovasyondan bahsetmek mümkündür. Elektronikten gıdaya, giyimden spora vb. birçok alanda da her geçen gün yapılan yenilikçi girişimler bulunmaktadır. Fakat; sosyal yaşam ortamında sporun kapsadığı yer çok büyüktür. Sporun kendisi ve rakibiyle rekabet olgusu içinde barınması, inovasyonun gerekliliği ve yerini belirtmekte yeterli olmaktadır.

Spor alanında, yaşama yönelik ve yararlı sonuçlar almaya dönük yeni taktik ve planlamaya sporda inovasyon denmektedir. Sporda inovasyon, yeni bir hareketliliği ve reformu içerisinde bulundurmaktadır (Gündoğdu ve Sunay, 2012: 62).

Bulunduğumuz zaman dilimi içerisinde sadece futbol değil, sporun tüm dalları birer sanayi kolu olarak görülmektedir. Çünkü her bir spor dalına ait işletmeler artık ticari işletme mantığıyla yürütülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu olan spor dallarının yaptığı yenilikçi ve yeni faaliyetler hem ülkelere hem kurumlara hem de kurumların yöneticilerine kar, itibar ve başarı kazandırmaktadır (Tosun Tunç ve Sevilmiş, 2019: 62).

Spor girişimciliğinde bütün dallarda her geçen gün inanılmaz gelişmeler yaşanmaktadır. Nano-teknolojik ekipmanlar sayesinde rekorların artması, paralimpik oyunlarda sağlanan gelişmelerin artması, yenilenebilir kaynakların kullanımıyla yapılan stadyumlar ve yeni spor dallarının oluşturulması, inovasyonun spor girişimciliğinde fazlasıyla yer edindiğini göstermektedir.

Yeni ortaya çıkan spor branşlarında yapılan yeniliklerin yanı sıra, olimpiyatlarda yapılan yeniliklerde son derece ilgi görmektedir. Özellikle son olarak yapılan 2008 Pekin Olimpiyatları, Çin'in sarf ettiği çabaların her birinin yenilikçi teknolojiyle sporun nasıl iç (Devecioğlu, 2011) içe olduğunu yeterince gösterdiğinin kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündoğdu ve Sunay, 2012: 63).

2008 Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapma hakkını kazandığı 2001 yılından itibaren Pekin'in hazırlık çalışmaları sırasında geçirdiği değişim ve yaptığı yenilikler ilgi odağı olmaktadır. Başta Tiananmen Meydanı olmak üzere şehrin farklı bölgelerine yerleştirilen, Olimpiyat Oyunları'nın başlayacağı güne ayarlı dijital saatler geriye doğru son dakikaları saymaya başlamıştır. Pekin'de, "Kuş Kafesi" olarak isimlendirilen Ulusal Stadyumun ile birlikte 37 stadyum kullanıma açılmıştır.

En uzak olimpiyat tesisine en geç 20 dakikada ulaşılabilmesi amacıyla, Pekin'de Olimpiyat Oyunları sırasında yaklaşık 1,5 milyon aracın trafiğe çıkması önlenmiştir. Olimpiyat Oyunları için, en son teknolojik imkanlar kullanılarak, fırtına düzeyindeki rüzgâr, aşırı yağmur, hatta Everest zirvesindeki oksijen azlığında bile yanacak şekilde sönmeyen meşale icat edilmiştir. Olimpiyat meşalesinin Everest tepesine ulaştırılması için, 8850 metre yüksekliğindeki Everest `in tabanından başlayıp kuzeyinde deniz seviyesinden 5 bin 200 metre yüksekliğindeki ana kampa kadar uzanan otoban yapılmıştır. Sporcuların performansını da etkilemesinden endişe edilen hava kirliliğinin engellenebilmesi için yetkililer 27 adet gözlem istasyonu kurmuş ve kirlilik kaynaklarını tespit ederek olimpiyat etkinliklerinin gerçekleştirileceği bölgeden uzaklaştırılmasını sağlamıştır (Devecioğlu ve Altıngül, 2011: 97-99).

Ülke genelinde olimpiyat için yapılan fiziki çalışmaların yanı sıra kusursuz bir ev sahipliği yapmayı hedefleyen Çin, halkına özel eğitimler vermiştir. Bu eğitimlerin arasında, bilet kuyruğuna nasıl girilmesi gerektiği, sokakta yerlere tükürülmemesi gerektiği, taksicilerin müşterilerine nasıl davranması gerektiği ve İngilizce eğitimi gibi konular yer edinmiştir

Çin halkının fiziki alt yapısından davranışsal eğitime kadar geniş anlamda gerçekleştirdiği yenilikler sonucunda, sadece olimpiyat organizasyonları gerçekleşmemiş, ülke ekonomisi için de sürdürülebilir kaynak ortamı yaratılmıştır. Bu

bağlamda, sosyal yapıdan idari yapıya kadar başarılı bir organizasyon planı ile yola çıkılarak uzun bir süreç yönetildiğinde elde edilen faydanın kapsamı sadece inovasyon değildir (Devecioğlu ve Altıngül, 2011: 47).

Spor alanında gerçekleştirilen inovasyonun; sporun geniş kitlelere yayılması, sporun iktisadi katkıları, birey ve toplumların davranışlarına yansıttığı pozitif etkileri, sürdürülebilir kaynaklar yaratması, ekolojik duyarlılık yaratması gibi pek çok faktör söz konusu olabilmektedir (Tekin ve Karakuş, 2018).

2.8. Kapsayıcı Büyüme Kavramı

Kapsayıcı büyüme kavramı, ekonomik büyüme literatüründe ülkelerin büyüme politikalarının belirlenmesinde rol oynayan önemli bir etmendir.

Kapsayıcı büyüme kavramının ortaya çıkışı, II. Dünya Savaşının beraberinde ortaya çıkan ekonomik buhran sonrasında izlenen kalkınma politikalarıyla gerçekleşmiştir. Ülkelerin ekonomik büyüme politikalarını kapsayıcı büyüme kavramıyla birlikte kullanmaya başlaması ise 2008 küresel krizi sonrası olmuştur (Avcı ve Tonus, 2020:38).

2008 küresel krizi sonrasında artan gelir dağılımı eşitsizlikleri, yoksulluk ve işsizlik rakamları ülkelerin kapsayıcı büyümeyi politika edinmelerine sebep olmuştur. Küresel kriz sonrasında ülkeler, ekonomik büyüme politikalarını tüm birey ve topluma fayda sağlayacak ve yaşam standartlarını iyileştirecek bir disiplin haline getirmenin arayışı içerisine girmişlerdir.

Her ülke ve örgüt, kendi mücadele ettiği sorunları göz önünde bulundurarak kendi kapsayıcı büyüme politika profillerini oluşturmuşlardır. Bu sebeple, literatürde genel ve net bir kapsayıcı büyüme kavramı tanımına rastlanmamaktadır.

Kimi ülke veya kurum kapsayıcı büyümeyi, yoksulluğu defetmek için kullanılacak bir politika olarak görürken, kimi ülke veya kurumlarda gelir dağılımındaki eşitsizliği ve istihdamı göz önünde bulundurularak kendine bir politika edinmiştir (Avcı ve Tonus, 2020: 39-40).

Dünya Ekonomi Forumu'na göre kapsayıcı büyüme; "*Ekonomik sektörler genelinde geniş tabanlı, sürdürülebilir, ülkenin çalışma çağındaki nüfusunun büyük çoğunluğu için nitelikli istihdam yaratan ve yoksulluğu azaltan çıktı artışı" olarak tanımlanmıştır.*

Dünya Bankası ise kapsayıcı büyümeyi şu şekilde tanımlamaktadır: *"Merkezi yoksulluk olan ve yoksulluğu azaltan nitelikteki ekonomik büyüme, kapsayıcı büyümedir."*

Tek başına ekonomik büyümenin yetersiz olduğu göz önünde bulundurulduğunda, gözler kapsayıcı büyümeye çevrilmektedir. Yoksulluktan cinsiyet ayrımına, gelir eşitsizliğinden eğitime, sağlıktan alt yapıya kadar birçok kavramı içerisinde bulunduran kapsayıcı büyüme, bu zengin içeriğiyle çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Bu sebeple kapsayıcı büyümenin kapsamı da oldukça geniş olmaktadır. Kapsayıcı büyümeyi ekonomik büyümeden ayıran en önemli nokta ise kapsayıcı büyümenin hızla gelişen ve globalleşen dünyada bireylerin yaşam standartlarını kaliteli hale getirmeyi hedeflemesidir (Taşkın, 2014).

Kapsayıcı büyüme performans göstergelerine göre üç şekilde gerçekleşmektedir ve her süreçte ülkelerin farklı göstergeleri değerlendirilmektedir. Ülkelerin kapsayıcı büyüme performansının ölçümünde öncelik ekonomik büyüme ve kalkınmaya verilmiştir. Bu aşamada ülkelerin ekonomik büyüme, istihdam, işgücü verimliliği ile kaliteli yaşam beklentisi göstergeleri değerlendirilmektedir.

Ekonomik büyüme aşamasını geçen ülkeler kapsayıcılık aşamasına ulaşmaktadırlar. Bu aşamada politikaların merkezinde bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmek yer almaktadır. Ülkelerin yoksulluk oranı, Gini Katsayısı, hane halkı medyan geliri ile gelir ve servet göstergeleri ikinci aşamada değerlendirilmektedir. Üçüncü ve son aşamada ise kapsayıcı büyümenin sürdürülebilirliği ve tüm vatandaşların ekonomik büyümenin sağladığı fayda ve fırsatlardan eşit bir şekilde faydalanması hedeflenmektedir.

Bu hedef doğrultusunda son aşamada ülkelerin kamu açıklarının GSYH içerisindeki payı, net tasarrufları, bağımlılık oranı ve GSYH karbon yoğunluğu

göstergeleri kapsayıcı büyüme performans ölçümüne dahil edilmektedir (Word Economic Forum, 2017).

2.9. Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm ile İlgili Literatür

Kaya (2013), sürdürülebilir kalkınmaya yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında, öncelikle sürdürülebilir olma kavramı üzerinde durmuş, sonrasında ise sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumların geliştirilmesini amaçlayan modeller ortaya koymuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 2012-13 yılları arasında Siirt il merkezinde farklı okullarda öğrenim gören 304 öğrenci oluşturmaktadır. Literatür taramasının esas konusunu ise sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir toplum ve sürdürülebilir ekonomi için bulunması gereken özellikler oluşturmaktadır.

Tüyen (2019), işletmelerde sürdürülebilir olma kavramını ele almış ve sürdürülebilir olmayı etkileyen faktörleri incelemeye tabi tutmuştur. Bu amaca yönelik olarak, öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, sonrasında elde edilen kaynaklar incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak, işletmelerin sürdürülebilir hale gelmeleri için organizasyon yapısı, vizyon ve misyon, ürün ve hizmet tasarımları, üretim süreçleri, işletme ve örgüt fonksiyonları gibi konularda radikal değişiklikler yapması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Karadeniz ve Uzpak (2017), dünyada 2017 yılına ait en yüksek marka zinciri otellerden ilk beş tanesini sürdürülebilir olma açısından incelemiş ve sürdürülebilirlik raporuna göre belirlenen ilkelerce kıyaslanmıştır. Bu bağlamda, otel zincirlerine ait resmi siteler, faaliyet raporları ve sürdürülebilirlik raporları incelemeye tabi tutulmuştur.

Yangil (2015), sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir liderlik konusunda yerli ve yabancı literatürde yer alan kaynakları incelemiş ve bu kaynakların sınırlarının belirlenmesini amaçlamıştır. Amaç doğrultusunda literatür taraması tekniği kullanılmıştır.

Seviçin (2021), çalışmasında sürdürülebilirlik kavramının tanımına yer vermiş ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü konusuna değinmiştir. Literatürde çok

geniş kapsamlı bahsedilmeyen sürdürülebilir rekabet üstünlüğü konusuna açıklık getirilmesi amacıyla, kavramın tanımı, tarihsel gelişimi, kaynakları ve ekonomideki yeri tartışılmıştır.

Turhan, Özen ve Albayrak (2018), sürdürülebilirliği kavramsal çerçevesi dışına çıkmadan öncülleriyle ilişkilendirerek tekrardan yorumlamaya açık hale getirmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliğin ne olduğunu anlamak üzere, farklı örgüt kuramlarından yararlanılarak literatüre yeni açıklamalar kazandırılmış ve sürdürülebilirlik raporları doğrultusunda sürdürülebilirlik ölçümüne dair kritik göstergeler sunulmuştur.

Baytok, Pelit ve Soybalı (2015), çalışmasının amacı sürdürülebilir turizm ile ilgili literatürde yaşanan kavramsal karışıklığını önlemektir. Bu bağlamda, farklı kaynaklar taranmış ve sürdürülebilir turizm mi yoksa turizmde sürdürülebilirlik mi? ideolojilerinin temel çıkış noktası saptanmaya çalışılmıştır.

Zeren ve Nakıboğlu (2009), Bruntland Raporu çerçevesince ortaya koyulan çevresel tehditler baz alınarak, sürdürülebilir bir çevre için sürdürülebilir ürün fikirleri ve ürün tasarım süreçleri oluşturmayı hedefleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, farklı bakış açıları sayesinde ileri de yapılacak çalışmalara da ışık tutacak bir literatür niteliği taşımaktadır.

Cinnioğlu ve Boz (2015), sürdürülebilir ekonomi kapsamında ekoturizmin çevre üzerinde etkilerini eleştirel bir biçimde incelemiştir. Bu çalışmada, birçok farklı literatür taranmış, sonuç olarak ekoturizm etkinliklerinin bölgelere beklenen katkıyı sağlamadığı ve ekolojik denge üzerinde de en az diğer turizm faaliyetleri kadar olumsuz etki bıraktığı saptanmıştır.

Ak ve Genç (2018), Sakarya Üniversitesinde öğrencilerin geri dönüşüm farkındalığını ve algısını tespit etmeye çalışmış, bu sebepten dolayı da anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde geri dönüşüm kavramı üzerinde durulmuş, geri dönüşümle ilgili yapılan diğer literatürler taranmış ve incelenmiştir. Son bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular sunulmuş ve değerlendirmeye alınmıştır.

Balıbaş ve Sel (2019) bu çalışmada, çağın gelişen teknolojisi sayesinde iyileştirilmesi hedeflenen tedarikçi ağlarının sürdürülebilir olma kriterleri ile

değerlendirilmesini amaçlamıştır. Özellikle geri dönüşüm malzeme temininde tedarikçilerin sürdürülebilirlik kriterlerine uyması gerektiği fakat literatürde kriterler değerlendirildiğinde bu konuya uygun tedarikçi seçiminin çok fazla önemsenmediği gözlemlenmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların kısıtlı olması ise, literatür taramasının içeriğini daraltmıştır.

Baykal (2007), inovasyon ve sürdürülebilir olmanın birbiri ile olan ilişkisini incelemiştir. Çalışma gerçekleştirilirken pek çok literatür taraması yapılmış ve örneklem olarak Türkiye'de inovasyon ve sürdürülebilir olmanın ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen çalışma ayrıca çalışmanın sınırlarını belirtmeye de yardımcı olmuştur.

Cesur (2012), sürdürülebilirlik kavramını göz önünde bulundurarak ülkesel koşullar bağlamında sürdürülebilir stadyumların nasıl inşa edileceği konusunu ele almıştır. Özellikle inşaat sektörünün diğer sektörlerle etkileşim halinde olması, sürdürülebilir kalkınmaya da büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir binaların temeline dayanılarak sürdürülebilir stadyumların inşası dünyada yaşanan fiziksel, ekolojik ve toplumsal problemlere de çözüm sunacağı tartışma konusu olmuştur.

3. BÖLÜM

SPOR GİRİŞİMLERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRİLİK YAKLAŞIMLARI VE GERİ DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI

3.1. Sürdürülebilir Olma ve Geri Dönüşümün Spordaki Etüdü

Toplumsal anlamda spor, çok yönlü bir yapıya sahip olduğundan sadece kamusal anlamda değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda toplumun refah düzeyi ve ekonomik anlamdaki faaliyetlerinin de göstergesi olmaktadır. Bazı ülkelerde spor politikaları, elit sporcuların performanslarını arttırmaya yönelik ve spor faaliyetlerine katılımının arttırılmasını desteklemek dışında gelişmektedir. Devlet veya hükümetlerin belirledikleri sosyal, ekolojik ve ekonomik hedeflerin de gerçekleştirilmesinde büyük katkı sağladığından, spor faaliyetlerine ve bu faaliyetleri gerçekleştiren hatta destekleyen kişilere de büyük önem verilmektedir (Balcı vd., 2018: 18-20).

Geri dönüşüm kavramının, küresel anlamda ne kadar önemli olduğu yapılan çalışmalarda da ortaya konulmuştur. Spor faaliyetleri anlamında geri dönüşüm ise günlük hayatta olduğu gibi spor alanında da birçok fayda sağlamaktadır. Nasıl ki bir cam, bir plastik ya da bir kâğıt endüstriyel süreçlerden geçerek yeniden kullanılmak üzere bir ürüne dönüştürülüyorsa, spor alanında kullanılan malzemelerde de bunu uygulamak mümkün olmaktadır (Yeni, 2014: 185).

Örneğin; okyanuslarda biriken plastikler, okyanuslara ulaşmadan önce bir sivil toplum kuruluşu olan Parley ve inovasyonun önde gelen spor markası olarak bilinen Adidas tarafından toplanarak yüksek performanslı ve rahat koşu ayakkabılarının üretiminde kullanmaktadır (Şener, 2019:112).

Şener (2019) San Francisco merkezli olan Mafia Bags, sırt çantalarını, spor ayakkabılarını ve ayakkabı kılıflarını hafif ve suya dayanıklı olan geri dönüştürülebilir yelken kumaşından elde etmektedir.

New York merkezli bir şirket olan Loliware, yenilenebilir pipet üretimini deniz yosunu bazlı bir malzeme kullanarak gerçekleştirmektedir. Bu pipetlerin yenilenebilir olduğu kısım ise, pipetler kullanıldıktan sonra tekrardan gübre olarak kullanılabilmektedir.

Bu bağlamda, spor alanında sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm örnekleri çoğaltılabilmektedir. Fakat yapılan araştırmalara göre sürdürülebilir olma ve geri dönüşümün spor üzerindeki etüdünü diğer boyutlarıyla incelemek ve konuya bütüncül yaklaşmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

3.1.1. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün İktisadi Yönü

Geri dönüşüm konusu, ekonomik açıdan ele alındığında zincirleme biçimde beraberinde diğer konularla da ilişki içerisindedir. Geri dönüşümün ekonomiye sağladığı katkıların başında enerji tasarrufu gelmektedir. Geri dönüşüm, malzeme üretiminde endüstriyel işlem sürecini azaltmak amacıyla enerji tasarrufu sağlamaktadır. Örneğin; sporcu içecek kutularının üretiminde kutuların geri dönüşümü metallerin direk eritilmesiyle yapıldığı için, normal üretiminde kullanılan maden cevheri ve bu cevherin saflaştırılması işlemine harcanan enerjiden daha az enerji harcamaktadır. Bu şekilde, bir içecek kutusunun dönüşümünden, hammaddeden ürün elde etmeye göre %90-95 enerji tasarrufu sağlanmaktadır (Özden, 2013:13-14).

İkincil olarak geri dönüşüm ekonomiye kaynakların etkin kullanımı ve dışa bağımlılığın azaltmasında büyük katkı sağlamaktadır. Çünkü geri dönüşüm uzun vadede ekonomik bir yatırım olarak kabul edilmektedir. Hammaddenin azalması ve doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi durumunda hammadde de arz problemi ortaya çıkmaktadır. Bu da bir süre sonra beraberinde ekonomik olarak dışa bağımlı olmayı gerektirmektedir (Özden, 2013:15).

Eğer, dışa bağımlı olunan diğer hammaddelerin tüketimi azalmaya başlarsa, ulusal para değer kaybetmemekle birlikte ekonomiyi ileriye taşır. Ayrıca, geri dönüşümden sağlanan ürünlerin yurt dışına ihraç edilmesi de ülke içine döviz girişi sağlayacağından uzun vadede bir yatırım aracı olarak görülmesi gayet doğal karşılanmaktadır (Pepe, 2017: 45-47).

İktisadi olarak değinilecek son nokta ise geri dönüşümün gelecek kuşaklara miras olarak bırakılmasıdır. Üzerinde yaşadığımız Dünyanın insanlara sağlamış olduğu doğal kaynakları ne kadar verimli kullanabilirsek, gelecek nesillere kaynak sıkıntısı olmayan daha rahat yaşanabilir bir Dünya bırakılabilir. Bununla beraber kaynakların tükenmemiş olması, gelişen teknolojiyle birleşerek yeni tesislerin kurulmasına ve dolayısıyla gelecek nesillere yeni iş fırsatlarının doğmasını sağlayacaktır. Bu durumda, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik kaçınılmaz olacaktır (Cesur, 2012: 21).

Özet olarak sporda sürdürülebilir olma ve geri dönüşümün ekonomi üzerindeki etkileri şeklinde sıralanabilir.

- Enerji tasarrufu,
- Kaynakların etkin kullanımı,
- Dışa bağımlılığın azaltılması,
- Geleceğe bırakılan temiz bir dünya,
- Sürdürülebilir kalkınma

3.1.2. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümü Sosyolojik İnceleme

Sosyal sürdürülebilirlik, insanların gereksinimlerinin karşılanmasına ve ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanmasına destek olacak sosyal şartların korunup gelişimi desteklenerek doğal kaynakların günümüzdeki ve gelecekteki kuşaklar için verimli kullanılabilirliğini arttırmaya yönelik çalışmaları içermektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, demokrasi ve eşitliğin temellerine dayanan ve globalleşen dünyada birbirlerine bağımlılıkları giderek artan yeryüzündeki toplumların içyapısıyla ilgili olan bir kavramdır (Turner, 2008: 400-401).

Cesur (2012) yaptığı literatür çalışmasında Gandhi'nin şu düşüncesinin önemini vurgulamaktadır*: "dikkat çekecek düzeyde yükselen tüketimin, kendi kendini kısıtlaması ile azaltılma yoluna gidilmesi sürdürülebilirliğin devam edebilmesi için vazgeçilmez yaşam değişiklerinin toplumlar tarafından benimsenmesi gereklidir*".

Sürdürülebilirlik nasıl ki geri dönüşümle vazgeçilmez bir bütün oluşturmuş ise, sporda sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm de vazgeçilmez bir bütün olarak görülmelidir. Popüler kültürün bir parçası olan günümüz spor faaliyetlerinin bilinçsizce artması, spor faaliyetlerini gerçekleştirirken kullanılan malzemeleri, yiyecek ve içecekleri, spor ekipmanları ve kıyafetlerini de bilinçsizce satın almaya itmektedir (Filiz, 2010: 195).

Giderek bilinçsizleşen tüketim alışkanlıklarının önüne geçilmemesi halinde geri dönüştürülebilir temiz bir geleceğe sahip olmak mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik de beraberinde son bulacaktır.

Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve geri dönüşümün aşılanması için en önemli gerekliliklerden biri yerel otoritelerin güçlendirilmesi ve bu yönetimlerin uygulayacağı stratejiler ile, benimsenen kültürün iyileştirilip gelecek nesillere de bu kültürü kavramaları için eğitsel ve kültürel bilgilendirmeler yapılmalıdır (Gökdayı, 1997: 27).

Lawson (1995) aktarımına göre, Neeb (1998) sosyal sürdürülebilirlik ilkeleri her alanda şu şekilde olmalıdır:

- İnsan yaşam kalitesinde gelişime açık olunması,
- Halklar arasında sosyal adaletin ön planda tutulması,
- Kültürel ve sosyal bütünlüğün sağlanması,
- Özgüven ve özgür iradenin desteklenmesi,
- Öznelden genele olmak üzere bütün karar seviyelerinin alınması ve iş birliğinin sağlanması için destek verilmesi,
- Halkın yetkilendirilmesi ve kapasitenin arttırılması için fırsatlar sağlanması, şeklinde tanımlanmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik her alanda ilerleme gerektirmektedir. Özellikle sporda sürdürülebilirlik sağlanacaksa öncelikli ilerleme sağlık ve eğitim alanında olmalıdır. Devamlılığın sağlanması içinse tarih, kültür ve mirasın korunması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi gibi koşulların ön planda tutulması gerekmektedir.

Sosyokültürel yapının bu denli bilinçlendirilmesi ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile de ilişkilidir. Bu bağlamda hepsi birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmeli ve iyileştirmeler bütüncül yaklaşımlarla desteklenmelidir (Orhon ve Altın, 2014).

Zengin ve yoksul, köy ve kent, kadın ve erkek gibi ayrımlar giderilerek herkese spor yapabilme imkânı da tanınmalıdır.

3.1.3. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümü Çevresel İnceleme

Ekolojik sürdürülebilirlik dünyanın doğal kaynaklarının bütünlüğünün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Avan (2011) tarafından doğal kaynaklar şu başlıklar altında açıklanmaktadır:

- Yenilenemeyen kaynaklara kısıtlı ulaşılabilirlik,
- Yenilenebilir kaynakları sürdürülebilir hale getirmek için ekosistemin sınırlı kaynak kapasiteleri,
- Yerel ve küresel ekosistemlerin yenilenemeyen ve kısıtlı olan doğal kaynak kapasiteleri.

Sakacı (2017) aktarımına göre Smith (1968) çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri şu şekilde açıklanmaktadır:

- Dünyadaki canlı ve çeşitliliğinin korunması,
- Yaşam destek sistemlerinin korunması,
- Yenilenemeyen kaynakların kullanımının minimum seviyelere indirgenmesi,
- Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir halde olması,
- Dünya üzerindeki tüm canlılara ve çevreye verilen kirlilik ve zararın minimum seviyelere indirgenmesi,
- Kültürel ve tarihi çevrenin korunması.

Şen (2005)'e göre çevresel sürdürülebilirlik, çevresel sorunların önüne geçmek ve yaşam standartlarının düşmesi durumlarına karşı mücadele etmek olarak

tanımlanmaktadır. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için özellikle ekonomik verilerin her süreçte değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Spor girişiminde sürdürülebilirliğin sağlanması için de çevresel koşulların uygunluğu çok önemlidir. Yenilenebilir kaynakların kullanımı ile gerçekleştirilen her faaliyet sporda sürdürülebilir olmanın ilk adımını oluşturmaktadır. Ayrıca geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımıyla tekrar kullanıma kazandırılan spor araç gereçleri, yiyecek ve içecekler, ilaç bazlı ek takviyeler gibi ürünlerin popülarite kazanması sadece çevresel olarak değil, ekonomik ve sosyokültürel anlamda da katkı sağlamaktadır.

Yapay çevrenin doğanın kendine has düzeniyle oldukça karmaşık bir ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü yapay çevrenin sunduğu imkânlar, insanlara doğal düzenin sunduğu imkânlardan daha cazip gelmektedir. İnsanların çevreye duyarlı olmayışı ve yaptıkları her faaliyette sadece yapay çevrenin çıkarlarını göz önünde bulundurmaları çevresel anlamda sürdürülebilir olmayı da zorlaştırmaktadır (Şimşekli, 2004: 84).

Bu bağlamda, sporda alanında da çevreye duyarlı tasarım modelleri oluşturulmalı ve gerçekleştirilen faaliyetlerin bu doğrultuda yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, çevresel anlamda sportif faaliyetler için kullanılan her bir araç gerecin doğal kaynaklara verdiği zarar hem ekonomik hem sosyolojik hem de ekolojik anlamda oldukça fazladır (Topçu ve Taşgetiren, 1994: 11-13).

Sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılacak her bir malzeme için oluşturulacak modelde, enerji bilincinin olması, iklimsel uygunluğun tespit edilmesi, malzeme dönüşümünün nasıl gerçekleşeceği, çevreye minimum zararla geri dönüşümün sağlanması ve sosyokültürel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, tasarımın daha sonra bütünsel bir değerlendirmeye tabii tutulması da gerekmektedir.

Farklı alanlardan insanların yapacağı değerlendirmeler, resmin bütününde oluşan eksik yanları veya gözden kaçabilecek en ufak ayrıntıları tekrar ele alma olanağı sağlayacaktır. Özellikle spor alanında yapılacak bütünsel değerlendirmelerde, yapılan işin hangi yönüyle çevreye daha duyarlı olduğu, daha sürdürülebilir olduğu

veya daha yeşil tasarım olduğu göz önünde bulundurularak gelecekteki çalışmalara da yol gösterici nitelikte olacaktır (Uzunoğlu, 1994: 4-7).

3.1.4. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Sporcu ve Destekçiler Üzerinde İnceleme

Sporun ve beraberinde getirdiği faaliyetlerin hem sürdürülebilirlik hem de geri dönüşüm açısından bütün boyutlarıyla ele alındığı çalışma boyunca görülmektedir. Lakin, yapılan çalışmalar doğrultusunda, spor girişimlerinde sürdürülebilir olmanın sporcu ve destekçileri üzerindeki etkilerine dayalı yeterince çalışma olmadığı görülmektedir.

Sürdürülebilir olma ve geri dönüşümün spor girişimlerindeki en büyük etki alanı da sporcular ve destekçilerinin oluşturduğu düzendir. Bu düzenin nasıl devam ettirilebilir nitelikte olduğunu anlamak içinse spor ekonomisinin nasıl işlediğini bilmek gerekir.

Spor ekonomisi, spor endüstrisindeki mal ve hizmetlerin üretilmesi ve tüketilmesi sürecindeki ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile spor endüstrisi, bireylerin, örgütlerin ve kurumların spor ürünlerini hedef alarak işletme faaliyetlerini gerçekleştirdikleri pazar olarak açıklanmaktadır (Karatoprak, 2019: 21).

Spor ekonomisinin unsurları Özer (2017) tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- Spor Organizasyonları
- Spor Örgütleri
- Spor Medyası
- Spor Teşkilatları
- Spor Ürünleri
- Spor Teknolojisi
- Spor Pazarlaması

Spor ekonomisinin unsurlarının sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm üzerindeki etkisi de oldukça büyüktür. Bu unsurlar aynı zamanda sporcuları destekleyen birer ağ olma görevi görmektedir (Balcı ve Koçak, 2014: 48).

Sporcu, belirli normlara dayanan, araçlı veya araçsız, aktif veya pasif, bireysel veya takım halinde sporu kendine yaşam tarzı olarak benimsemiş ve bunu meslek haline dönüştürmüş rekabetçi ve dayanışmacı bireyler olarak tanımlanmaktadır.

Sporun destekçileri veya diğer adıyla taraftarları ise, sporcunun veya sporcuların temsil ettiği kulübe, renklere ve bayrağa bağlı kimseler olarak tanımlanmaktadır (Karaman ve Sezgin, 2008: 28).

Taraftarlık, ait olma duygusundan kaynaklanan bir duygudur. O grubun veya sporcunun, benimsediği fikir ve görüşlere katılmak, desteklemek ve bu sayede kendini o gruba ait hissetmek tam olarak bu kavramın karşılığıdır (Karagöz vd., 2015: 6695).

Spor destekçileri veya taraftarları kavramlarını daha detaylı incelendiğinde, spor kulüplerinin spor faaliyetlerine katılan, faaliyetlerine maddi manevi destek olan, taraftarı olduğu takımı desteklemek için yurt içi veya yurt dışı müsabakalarına giden ve kulübün esas pazarını oluşturan kitleler bütünü olduğu görülmektedir (Kaypak, 2010: 11).

Bu bağlamda, sporcuların ve destekçilerinin spor tüketimi üzerindeki rolü de büyüktür. Sporcunun destekçiler üzerindeki etkisi ve destekçiler üzerinde yarattığı güven duygusu sayesinde tüketicinin aklında pozitif düşünceler oluşmasını sağlamaktadır. Spor tüketiminde başrolü üstlenen destekçiler, taraftarı olduğu takımda kendisi ile benzeyen ve bu sebepten dolayı sporcuya bağımlılığını fark eden işletmeler, reklam filmlerinde özellikle o sporculara yer vermekte veya markalarının tanıtım yüzü olarak o sporcuları kullanmaktadır (Yıldız vd., 2007).

Sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm açısından sporcu ve destekçileri ele alındığında ise ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır;

- Sürdürülebilirlik, destekleyen ve desteklenen iki tarafın etkileşimi ile gerçekleşmektedir.
- Sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm, sporu ve sporcuyu destekleyen işletmelerin tutundurma ve pazarlama faaliyetlerine yardımcı olmaktadır.
- Spor alanında gerçekleştirilen her geri dönüşüm, ekonomik anlamda da yapılan harcamaları minimize eder, yatırımların artmasına olanak sağlar. Böylece sürdürülebilir olma yolunda daha sağlam adımlar atılmaktadır.
- Geri dönüşümle kullanıma kazandırılan ürünler, ekolojik dengenin bozulmasını da önlemektedir.

3.1.5. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Kurumsal İnceleme

Spor işletmelerinin faaliyette bulunduğu alanlarda rekabetin artması, başarılı olmayı ve her koşulda gelişmenin sürdürülebilir bir yapıda devam edebilmesini zorunlu hale getirmiştir (Solmaz ve Aydın, 2016: 153-154).

Spor işletmeleri; taraftar dernekleri, insan kaynakları, sağlık, halkla ilişkiler, futbol, iletişim, muhasebe ve finans, pazarlama gibi sektörler karmasından oluşan organizasyonların bütünüdür.

Küreselleşmeye doğru giden yeni dünyanın düzeninde, firmalar arasındaki kızgın rekabet organizasyonların kurumsallaşmasını da zorunlu kılmaktadır. Kurumsallaşma, aslına bakıldığında örgütlerde liderlerin yerini tutmaktadır. Bu bağlamda kurumsallaşma, örgütün başında lideri yokken bile yüksek performans düzeyinin korunmasını sağlamaktadır. Spor (Tosun Tunç, 2019)işletmelerinde kurumsallaşmanın temel amacı ise kurumsallaşarak ticari avantajlar elde edebilmektir. Kurumsal örgüt, kişisel otoritenin ön planda olduğu yönetim anlayışından daha üstün performans sağlar (Güngör, 2015).

Sporda kurumsal sürdürülebilirlik, spor faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ortamların insanların huzur ve mutluluğu için kullanılmasını, fonksiyonel ve niteliksel özellikleri ile nesilden nesile aktarılabilecek organizasyonların oluşturulmasını ve bunların bütününün yönetilmesini hedefleyen ideolojidir (Öntürk vd., 2019).

Genel anlamda kurumsal olan her işletme, faaliyet alanı ne olursa olsun ekonomik, toplumsal ve çevresel açıdan büyük katkı sağlamaktadır. Temelinde sürdürülebilirlik barındıran kurumsallaşma, spor alanındaki faaliyetlerde de büyük roller üstlenmektedir. Yenilenebilir kaynakların kullanımıyla geri kullanıma kazandırılan her ürün veya hizmet, sürdürülebilirliğin beraberinde ekonomik kalkınmayı da getirmektedir (Bayter ve Alaca, 2014).

3.1.6. Sporda Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşümün Organizasyonlar Üzerinde İnceleme

Spor organizasyonları, ekonomik çıkarların ön planda olduğu, belirli bir süre içerisinde gerçekleştirilen, medyanın dikkatinin yoğun olduğu, katılımcı ve seyirci yoğunluğunun yaşandığı organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır (Can ve Değirmen, 2017: 92).

Uluslararası anlamda spor organizasyonlarına katılım sürekli artmakta, bu süreçte organizasyonların politik, psikolojik ve yönetsel etkilerinin yanında ekolojik, ekonomik ve sosyokültürel etkileri de merak unsuru olmaktadır.

Spor organizasyonları bölgesel veya küresel olarak farklı gruplara ayrılmaktadır. Dolayısıyla küresel veya bölgesel anlamda yarattığı etkiler de farklı olmaktadır.

Organizasyonların ve yaptıkları yatırımların daha önceden planlanması gerekmektedir. Çünkü spor organizasyonları ev sahipliği yapacak bölgelerin veya ülkelerin yerel kültürünü tanıması, diğer ülkelerle kurduğu ekonomik, sosyal ve politik ilişkileri bilmesi ev sahipliği yapacak ülkeyle arasında kültürel, ekonomik ve politik bağlar yaratacaktır (Amit ve Fried, 2005).

Spor organizasyonlarının gerçekleştireceği faaliyetlerin temel amacı, ekonomik anlamda istihdam yaratmak ve ticari aktivitelerle turizmi canlandırmaktır. Ancak, faaliyetin gerçekleşeceği ülke veya bölgeye göre gerçekleştirilmesi hedeflenen amaçlar kısa veya uzun süreli olabilmektedir (Beyhan ve Ünügür, 2005).

Çevresel anlamda bakıldığında ise, spor organizasyonları ev sahipliği yapacak ülke veya bölgenin fiziki gelişimi için alt yapı oluşturmaktadır. Bu gelişim,

yeni konutların oluşturulmasını, yeni yol güzergahlarının belirlenmesini ve var olanların da geliştirilmesini kapsamaktadır (Yılmaz, 2018).

İyi yönlerinin olduğu gibi kötü yönlerini de içinde barındıran çevresel çerçevede, organizasyonlar faaliyetlerini gerçekleştirdikten sonra yapılan her şeyin yıkılarak ekolojik dengeye zarar vermesidir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik yolunda ilerleme kaydedilememektedir (Yavuz ve Çakıcı, 2014: 24).

Spor organizasyonlarının politik etkileri de sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm açısından oldukça önem arz etmektedir. Hükümetler ve politikacılar, spor organizasyonları siyasi propaganda aracı olarak kullanabilmektedir. Politikacılar siyasi kariyerine basamak olması için, yerel ve ulusal yönetimlerde ekonomik, kültürel ve siyasi birikimlerini göstermek için spor organizasyonlarına ev sahipliği yapmayı kabul etmektedir (Sirkecioğlu, 2009).

Spor organizasyonlarını düzenlemek için yarışılan ülkelerde, uzun zamanlı istihdam olanaklarının yaratıldığı, tanınırlık ve turizmin arttığı, net gelirin yükseldiği, toplumun kültür ve eğitim seviyesinin arttığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm açısından spor organizasyonlarının varlığı oldukça önemlidir (Özer, 1992: 32).

Ekonomik, politik ve toplumsal açıdan sağladığı yararlar büyük olmasına rağmen, çevreye verilen hasar ve yenilenemeyen kaynaklara artan bağımlılık, geri dönüşüm ve sürdürülebilir olma fikrini zedeleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, spor organizasyonlarının gerçekleştirdiği girişimlerde karşılaşılan engellere kalıcı çözümler getirilirse sürdürülebilir olma yolunda daha sağlam adımlar atılacaktır (Elçi, 2009: 9).

3.2. Sürdürülebilirlik Örnekleri

Spor, kültürlerarası birleştirici güce sahip olan ve gün geçtikçe gücü artan, rekabetçi özelliği ile milli kimliğin ve statünün dünyada kanıtlanmasını sağlayan faaliyetlerin tümüdür (Altun ve Koçak, 2016: 115).

Sportif faaliyetleri bir arada toplayan şey ise şüphesiz ki spor olimpiyatlardır. Lakin, gittikçe artan çevre kirliliği, ekolojik dengenin bozulması gibi olumsuz

durumlar insanları ve sportif faaliyetleri gerçekleştirecek kurumları bu konuda daha derin düşünmeye sevk etmiştir. Çevre konusunda daha duyarlı hale gelen birey ve kurumların, spor faaliyetlerine ve gerçekleştirildiği alanlara bakış açısı değişmiş olduğu ve bu faaliyetlerin sürdürülebilir olması açısından tercihlerinde birtakım değişikliklere yer verdiği görülmektedir (Kızılırmak vd., 2017: 188-189).

Bu bağlamda, özellikle spor faaliyetlerinde sürdürülebilir olmaya yönelik yapılan çalışmalar incelenmeye alınmıştır. Genelden özele olmak şartı ile yapılan araştırma bulguları tablo halinde açıklanacaktır.

3.2.1. Dünyadan Sürdürülebilirlik Örnekleri

Şekil 5'te yer alan Adidas Ultra Boost Adidas firmasının "*Problemi çözüme, tehdidi ipliğe dönüştürüyoruz*" sloganı altında başlattığı proje kapsamında üretilmiştir. Bu ayakkabıların yaklaşık %95'inin plastik atıklardan üretilmesi ilgi çekicidir. Ultra Boost ayakkabılardan 2017 yılında yaklaşık 1 milyon çift satılmıştır. Bir çift ayakkabı 11 adet plastik şişenin geri dönüştürülmesi sonucunda üretilmiştir.

Adidas Ultra Boost	Adidas'ın ultra boost serüveni, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 6.maddesine karşılık gelmektedir. Buradaki amaç, temiz su ve gerekli sıhhi koşulları sağlamaktır. Avrupa'nın en büyük, dünyanın ise ikinci en büyük spor giyim üreticisi olan Adidas, okyanuslarda oluşan plastik kirliliğini önlemek amacıyla, Afrika kıyılarından topladığı plastik atıkları ipliğe dönüştürerek tişört, spor ayakkabı, şort ve mayo gibi spor ürünlerinin üretiminde kullanmaktadır.	

Şekil 5. Adidas Ultra Boost, (Anonim 2020a)

Şekil 6'da yer alan Plastic Road Plastik Atıklardan Bisiklet Yolu, asfalt yerine plastik atıkların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. Bu fikir Amsterdam'da Plastic Roads projesinden oluşturulmuştur. Plastik atıklar kullanılarak 30 metrelik bisiklet yolu yapılmıştır. Parkura günün sıcaklığını ve üzerinden geçen bisiklet sayısını algılayan sensörler eklendiğinden, dünyadaki ilk akıllı bisiklet yolu olmuştur. Bu proje ile şişe kapakları ve plastiklerden geri dönüşüm atıklarından yol dahi yapılabileceği belirlenmiştir.

Plastic Road **Plastik** **Atıklardan** **Bisiklet Yolu**	Plastik atıklarla gerçekleştirilen bu proje, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 11.maddesine karşılık gelmektedir. Amsterdam'da yol yapımında asfalt malzeme kullanmak yerine, plastik atıklardan yapılan bisiklet yolu yapımı projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje, 218 bin plastik bardak ve 500 bin plastik şişe kapaklarının dönüşümüyle gerçekleştirilmiştir.	

Şekil 6. Plastik Atıklardan Bisiklet Yolu, (Anonim 2020a)

Şekil 7'de yer alan Gumshoe Sakızdan Ayakkabı, Gumpdrop adlı şirketin Gum-tec markası tarafından üretilmiştir. Sakız ayakkabı, Amsterdam'ın çevre kirliliğinde izmaritin ardından en ciddi sorunu olan atık sakızların toplanması ve faydalı olacak şekilde geri dönüşüm çalışması ile değerlendirmesi sonucunda üretilmiştir.

Gumshoe Sakızdan Ayakkabı Yapımı	Gumshoe projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hem 8. Maddesine, hem de 11.maddesine karşılık gelmektedir. Amsterdam'da Gumpdop adlı firmaya bağlı Gumtec markası, atık sakızları toplayarak sakız ayakkabıları piyasaya sürmüştür. Proje kapsamında, üretilen her 4 çift ayakkabı için 1 kg sakız kullanılmıştır.	

Şekil 7. Gumshoe Sakızdan Ayakkabı Yapımı, (Anonim 2020a)

Şekil 8'de yer alan Copenhill santrali, Kopenhag ve New York merkezli olan mimarlık, şehircilik, araştırma ve geliştirme grubu Bjarke Ingels Group tarafından "atıkları enerjiye dönüştüren en temiz enerji santrali" olarak nitelendirilmektedir. Santralin çatısında yer alan yapay kayak pisti yıl boyunca açık bulunmaktadır.

Copen Hill **Çatısında Kayak Pisti Olan Temiz Enerji Santrali**	Copen Hill projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 8. Ve 9.maddesine karşılık gelmektedir. Bu projede insana yakışır iş ve ekonomik büyüme hedeflenirken, aynı zamanda sanayi, yenilikçilik ve sağlam alt yapıda hedeflenmiştir. Kopenhag ve New York mimarlık adı altında gerçekleştirilen bu proje, atıkları en temiz enerjiye dönüştüren bir santral ve sportif faaliyetlerin aksamayacağı bir kayak pistidir. Aynı zamanda yürüyüş parkuru ve tırmanma duvarı içeren kentsel rekreasyon merkezi olarak da bilinmektedir.	

Şekil 8. Copen Hill Çatısında Kayak Pisti Olan Temiz Enerji Santrali**,** (Anonim, 2019)

Şekil 9'da yer alan Japonların eski telefonlardan madalya üretimi projesi 2020 yılı Tokyo Olimpiyatları için oluşturulmuştur. Eski telefonların dönüştürülerek madalya elde edilmesi projesinde vatandaşların olimpiyatların havasına katılımını sağlamak ve maliyetleri azaltmak amaçlanmıştır. Proje kapsamında çok sayıda kişi eski telefonlarını geri dönüşüm kutusuna bırakmıştır.

Japonların Eski Telefonlardan Madalya Üretimi	Eski telefonlardan madalya üretim projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 9.maddesini, 16. Ve 17.maddesini kapsamaktadır. Bu proje bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmelidir. Japonya'da yapılacak olan 2020 Tokyo Olimpiyatları için madalyalar eski cep telefonlarından oluşturulmuştur. Tokyo'da gerçekleştirilen bu faaliyetin temel amacı ise halkın olimpiyatları benimsemesini sağlamak ve 26 milyar dolara ulaşan olimpiyat masraflarını azaltmak olmuştur.	

Şekil 9. Japonların Eski Telefonlardan Madalya Üretimi, (Anonim, 2017)

Şekil 10'da yer alan Quechua Polar Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm projesi spor perakende zinciri olan Decathlon şirketi tarafından yürütülmektedir. Plastik şişeleri geri dönüştüren şirket, Quechua markası altında polar ürün grubunda geri dönüştürülmüş iplikler kullanmaktadır.

Quechua **Polar** **Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm**	Pet şişelerden polar üretimi projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 12.maddesine karşılık gelmektedir. Sorumlu üretim ve tüketimi hedef alan bu proje, ekolojik, maddi ve sürdürülebilirlik açısından önemli projeler arasında yer almaktadır. Avrupa'nın en büyük spor perakende zinciri olan Decathlon, plastik şişeleri geri dönüştürerek elde ettiği iplikleri polar yapımında kullanmaktadır.	

Şekil 10. Quechua Polar Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm (Anonim, 2018)

Şekil 11'de yer alan Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri projesi sürdürülebilirlik konusunda önemli bir projedir. Olimpiyatlarda geri dönüştürülmüş şekilde madalyalar, kartondan yataklar ve olimpiyat meşalesi gibi ürünler tasarlanmıştır.

Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri	Nike Tokyo 2020 kıyafetleri serisi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 12. Maddesi, 16.ve 17.maddesine karşılık gelmektedir. Tokyo, 2020 Olimpiyatlarında sürdürülebilirlik farkındalığı yaratmak için geri dönüştürülmüş madalyalardan, ahşaptan yapılmış meşalelerden ve kartondan yataklar kullanarak bir proje geliştirmiştir. Özellikle Nike'nin son seri olarak ürettiği ilerici olimpiyat kıyafetleri bu projeden esinlenerek tasarlanmıştır.	

Şekil 11. Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri (Anonim, 2020b)

Şekil 12'de yer alan LTB'nin Geri Dönüşüm Malzemelerinden Yaptığı Spor Tesisi: "Barış Manço Parkının Spor Tesisine Dönüşümü" projesi önemli bir spor tesisi olarak hazırlanmıştır.

LTB'nin Geri Dönüşüm Malzemelerinden Yaptığı Spor Tesisi: "Barış Manço Parkının Spor Tesisine Dönüşümü"	Geri dönüşüm malzemelerinden yapılan spor tesisi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 11.maddesine karşılık gelmektedir. Lefkoşa Türk Belediyesi, Küçük Kaymaklı Bölgesi'nde yer alan Barış Manço Parkını, geri dönüşüm malzemelerinden yararlanarak spor tesisi haline getirdi. Özellikle plastik atıklardan yararlanılarak yapılan tesis, oldukça beğeni toplamıştır.	

Şekil 12. LTB'nin Spor Tesisi (Anonim, 2020c)

Şekil 13'te yer alan Real Madrid Sürdürülebilirlik Farkındalığı: "Okyanus Atıklarından Forma Yapımı" projesi denizdeki atıkların geri dönüşüm ile kazandırılması formalar üretilmektedir. Atıkların geri dönüşümünden üretilen formayı Real Madrid deplasman forması olarak giymiştir.

Real Madrid Sürdürülebilirlik Farkındalığı: **“Okyanus Atıklarından Forma Yapımı”**	Okyanus atıklarından forma yapımı projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 6.ve 14.maddesine karşılık gelmektedir. Denizdeki atıkların geri dönüşüme kazandırılması konusunda büyük destek veren Real Madrid, atıktan elde edilmiş formalar giyecek.	

Şekil 13. Okyanus Atıklarından Forma Yapımı (Anonim, 2020d)

Şekil 14’te yer alan Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü Form markası ile üretilmektedir. İnsan sağlığını önceleyen bir proje olmasıyla dikkat çeken akıllı yüzücü gözlüğü, kalori, kalp atış hızı, parkur uzunluğu, hız, vuruş sayısı gibi verileri yüzücünü gözlerine gerçek zamanlı getirmektedir.

Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü	Akıllı yüzücü gözlüğü projesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 3.ve 9. Maddesine karşılık gelmektedir. Burada göz önünde olan durum, yenilikçi bir altyapıyla birlikte insan sağlığını da göz önünde bulunduran radikal bir proje olmasıdır. Yüzücüler için kolaylık sağlayan akıllı yüzücü gözlükleri; kalp atışı hızı, kalori, hız ve parkur uzunluğu gibi verileri yüzücünün gözlerinin önüne getiriyor. Tam sarj ile 16 saat kullanılabilen Form Swim Goggles, orta dereceli bir sermayeyle elde edilebiliyor.	

Şekil 14. Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü (Anonim, 2021a)

Şekil 15'te yer alan Çevre Dostu Spor: "Plogging" İsveç'in moda sporlarındandır. İsveçliler Plogging yaparken çöp poşetleri ile koşuya başlıyor ve sigara izmaritleri, plastik şişeleri poşetlere topluyorlar. Bu sayede polgging yaparken bunu sağlıklarına ve çevreye faydalı hale getiriyorlar.

Çevre Dostu Spor: “Plogging”	Plogging sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 11. maddesine karşılık gelmektedir. Bu faaliyetin amacı kentleri ve yerleşim yerlerini kucaklayan güvenli, güçlü ve sürdürülebilir hale getirmektir. Plogging, İsveç’in moda sporlarından biri haline gelmiştir. Sağlıklı kalmaya ve çevreye duyarlı olmayı öğreten bu spor sayesinde, yüzbinlerce atık geri dönüştürülebilir halde istiflenerek işlenmek üzere götürülüyor.	

Şekil 15. Çevre Dostu Spor: “Plogging” (Anonim, 2021b)

Şekil 16’da yer alan Adidas tarafından üretilen Katar 2022 Dünya kupasının resmi topu Al Rihla projesinde top üzerinde yer alan paneller yardımıyla sağlanan aerodinamik sayesinde oyuncuların isabetli ve falsolu vuruşlar yapmasını sağlıyor. Topun yapımında sürdürülebilirlik bakımından su bazlı mürekkep ile yapıştırıcılar kullanılmıştır.

Adidas Al Rihla	Al Rihla sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 9.hedefe denk gelmektedir. Bu ürün Arapçada ‘‘yolculuk’’ anlamına geliyor. Topun tasarımında Katar’ın kendine has mimarisinden, ülkenin simgesi olan teknelerden ve Katar bayrağından ilham alınmıştır.	

Şekil 16. Adidas Al Rihla (Anonim, 2022d)

Şekil 17’de yer alan sporcular için Olimpiyat Köyü projesi Tokyo Olimpiyatları için tasarlanmıştır. Olimpiyat Köyünde kartondan geri dönüştürülebilir yataklar kullanılmıştır. Tasarımda tek ve iki kişilik odalarda kartondan yapılmış geri dönüştürülebilir özellikte yataklar yer almaktadır.

Olimpiyat Köyü Projesi	Tokyo Olimpiyatlar’ı için hazırlanan karton yataklar sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden hedef 6,11 ve 16.hedeflere denk gelmektedir. Makro düzeyde olan bu inovatif buluş aynı zamanda ekonomiye de büyük katkı sağlamaktadır.	

Şekil 17. Sporcular İçin Olimpiyat Köyü, (Anonim, 2021c)

Şekil 18’de yer alan Kuş Yuvası projesi adlı Pekin Ulusal Stadyumu, kafesi andıran görünümü ile kâse formunda tasarlanmıştır. Toplam alanı 258.000 metrekare olan stadyumda 36 km uzunluğunda, 45.000 ton ağırlığında çözülmüş çelik kullanılmıştır.

Kuş Yuvası Projesi	Kuş yuvasından esinlenerek yapılan bu yapı sürüdülebilir kalkınma hedeflerinden 3. Ve 16.hedefe denek gelmektedir. Kafesi andıran beton iskeleti bir stadyumun kase formuna uygulanan tasarımda, 80.000 kişilik bir kapasite kurgulanmıştır.	

Şekil 18. Kuş Yuvası, (Anonim, 2008)

Şekil 19'da yer alan El Yapımı Aletlerle Spor Salonu projesi Rusya'nın başkenti Moskova'da oluşturulmuştur. Spor salonu benzerlerinden farklı olup, spor aletleri tamamen el yapımıdır. El yapımı aletlerin yapımında ise ağırlıklarda otomobil lastikleri ile balata sistemi kullanılmıştır. Tamamen ahşap tasarım olan proje doğal ortamda oluşturulmuştur.

El Yapımı Aletlerle Spor Salonu Yapımı	Rusya'da yapılan bu spor salonu sürdürülebilir kalkınma açısından hem sağlıklı yaşama teşvik etmekte aynı zamanda ahşap dizayn edilen spor aletleri her yaştan spor meraklısına modern ve lüks spor salonlarından farklı doğal ortamda spor yapma keyfi yaşatıyor.	

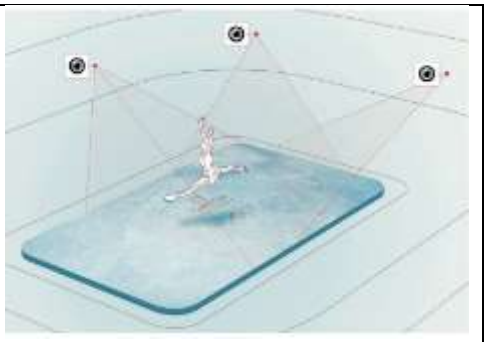
Şekil 19. El Yapımı Aletlerle Spor Salonu, (Anonim, 2017b)

Şekil 20'de yer alan Speedform üretimi olan 3D Baskılı Speedform Spor Ayakkabı projesi tasarım ve rahatlık bakımından öne çıkmaktadır. Klasik ayakkabılarda 55 parça kullanıyor iken bu tasarım 14 parça ile üretilmiştir.

3D Baskılı Speed form Spor Ayakkabı	Üretilen 3D baskılı bu ayakkabı sürdülebilir kalkınma hedeflerinden 3.hedefe denk gelmektedir. Endüstriyel 3D baskının geleneksel kitle üretimine alternatif olması son derece önem arz ettiği bu ürünlerle daha fazla fark edilmektedir.	

Şekil 20. 3D Baskılı Speedform Spor Ayakkabı, (Anonim, 2016a)

Şekil 21'de yer alan Pekin 2022 Kış Olimpiyatlarında Hareket sensörü ve konumlandırma sistemleri sayesinde artistik buz pateni sporu da artık çok daha derinlikli şekilde analiz edilebilecek. Buz pisti çevresine altı kamera yerleştirilecek ve bireysel etkinlikler sırasında sıçrayışların yüksekliği, uzunluğu ve bir sporcunun havada kaldığı süre gibi birçok anlık veri yakalanabilmektedir.

Artistik Buz Pateni Sıçrama Analizi	Buz pateni sıçrama analizi sürdürülebilirlik açısından yeni buluş sürdürülebilir tüketim ve üretim noktasında önem taşımaktadır.	

Şekil 21. Artistik Buz Pateni Analizi, (Anonim, 2022g)

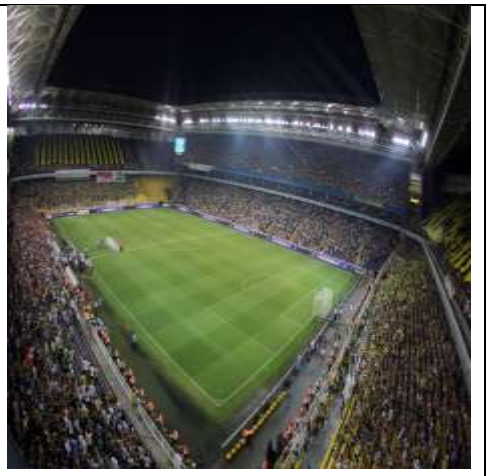
3.2.2. Türkiye'den Sürdürülebilirlik Örnekleri

Şekil 22'de yer alan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi ile Türkiye'de ilk kez Yeşil Bina uygulamalarının bir spor salonunda doğal enerji, çevre dostu yapıların tasarlanmasına duyarlı LEED projesi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında spor salonunda kapasitenin ve yüzme havuzlarının artırılması, doğal açık alanların arttırılması, yeşil çatı uygulaması, doğal bitkilendirme yapılmıştır. Çevreci malzemenin kullanıldığı inşaatta küresel ısınma etkisinin azaltımı sağlanarak, ilk kez yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmıştır.

Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi	Cemal kamacı spor kompleksi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 3,9,11,12 ve 16.hedefe denk gelmektedir. Spor kompleksi, Led derecelendirme kriterleri**ne** uygun ve Türkiye'nin "Altın Sertifika Adayı" ilk proje olma özelliği taşımaktadır.	

Şekil 22. Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi, (Anonim, 2017)

Şekil 23'te yer alan Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi'nde Türk Telekom Grubu'nun teknolojisi ile stat yenilenmiştir. Stadın Wi-Fi ve 4,5G'ye hazırlanmış mobil internet altyapısının sayesinde Türkiye'deki en akıllı stadı yapılmıştır.

Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi	Saracoğlu stadı, Kesintisiz bağlantının yanı sıra yenilikçi uygulamalarla, futbolseverlerin stat içinde daha kolay ve rahat hareket etmeleri sağlayan yapısıyla önemli bir yapıdır. Sürdürülebilirlik açısından teşvik edici ve özendirici bir yapı olmaktadır.	

Şekil 23. Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi, (Anonim, 2015)

Şekil 24'te yer alan Yeşeren Hayatlar Projesi Sultanşehir Futbol Kulübü tarafından yürütülmektedir. Projenin amacı gençlerin gönüllü olarak spora ve çevreye daha duyarlı olmaları amacıyla çalışmalar yapmaları, karşılığında ücretsiz futbol eğitimi alabilmelidir. Proje kapsamında gençler atıkları toplayarak, geri dönüşüme katkı yapmaktadırlar.

Yeşeren Hayatlar Projesi,	Proje kapsamında hem geri dönüşüm malzemelerinin ekonomiye kazandırılması, hem de gençlerin futbola yönelerek ücretsiz bir şekilde spor yapmalarını hedefliyor.	

Şekil 24. Yeşeren Hayatlar Projesi, (Anonim, 2022b)

Şekil 25'te yer alan Deprem Konteynerleri ile Futbol ve Voleybol Sahası Projesinde, Van Erciş'te kullanılmayan deprem konteynerlerini atık malzemeler yardımıyla futbol ve voleybol sahasına ve kültür evine dönüştürülmüştür. Projede ilçe stadyumunda zeminden sökülen sentetik çimler kullanılmıştır.

Deprem Konteynerler İle Futbol ve Voleybol Sahası	Bu projeyle 1325 metrekarelik halı saha ile 500 metrekare büyüklüğünde voleybol sahası inşa edilmiştir. Sürdürülebilirlik açışından proje sürüdülebilir bir spor alanı sunmaktadır.	

Şekil 25. Deprem Konteynerleri ile Futbol ve Voleybol Sahası (Anonim, 2022c)

Şekil 26'da yer alan Geri Dönüşüm Projesi Malatya İnönü Üniversitesi Spor Şube Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Proje kapsamında tahta, masa, tek gibi pek çok atık maddelerle spor aletleri yanında farklı alanlarda kullanılabilen eşyalar yapıldı. Bu geri dönüşüm projesi eski spor aletlerinin değerlendirilmesi alışkanlığı sonucunda ortaya çıkmıştır.

Geri Dönüşüm Projesi	Bu projede ham maddenin yüzde 80'i ise hurdalığa atılan sürdürülebilirlik ve geri dönüşüme uygun maddelerden oluşmaktadır. "Pota şeklindeki çöp kutusu herkesin alışkanlığı olan çöp kovasına bir şeyleri basket atma merakından ortaya çıkmıştır.	

Şekil 26. Geri Dönüşüm Projesi, (Anonim, 2019c)

Şekil 27'de yer alan Spor Malzemesine Dönüşüyoruz projesi kapsamında geri dönüşümlü ürünler ile spor malzemeleri yapılmıştır. Projede öğrencilerin getirdiği ürünler ile mini dumbel, step tahtası, smaç topu, atlama çubuğu gibi spor malzemeleri üretilmiştir.

Spor Malzemesine Dönüşüyoruz	Atık malzemelerden Mini dumble, step tahtası, atlama çubuğu smaç topu gibi ürünler oluşturulmuş. Bu proje sürdürlebilir kalkınma hedefeleri açısından hedef 3,9 ve 11.hedefe denek gelmektedir.	

Şekil 27. Spor Malzemesine Dönüşüyoruz (Anonim, 2020d)

Şekil 28'de yer alan "Bizi Sporu Kimse Durduramaz" projesi ile atık maddelerle Atatürk Kalamış Parkı yenilenmiştir. Proje Kadıköy Belediyesi desteği ile Nike ve Onaranlar Kulübü işbirliğinde gerçekleştirilmiştir.

Spor Malzemesine Dönüşüyoruz	Yaklaşık 3400 m2'lik park alanına yapılan bu projede Basketbol sahası ve koşu pistinin zeminlerinde Nike ürünlerinin üretimi ve tüketimi sonucu ortaya çıkan atıkların geri dönüştürülmesinden elde edilen Nike Grind malzeme kullanmıştır.	

Şekil 28. Bize Sporu Kimse Durduramaz (Anonim, 2020e)

Şekil 29'de yer alan Nike tarafından üretilen Milli Takım İç Saha Forması projesi çevre dostu özelliklere sahiptir. Formaların şort kumaşının tümü tamamen geri dönüşüm polyesterden, üst kısımları ise en az %96 oranında geri dönüşümlü polyesterden üretilmiştir. Forma kumaşında vücut ısısını düzenleyen, teri uzaklaştıran bir teknoloji kullanılmıştır.

Milli Takım İç Saha Forması	Vücuttan teri uzaklaştırmak amacıyla Nike Dri-FIT teknolojisi kullanılarak üretilen formaların kumaşı, Nike'ın önceki formalarından %23 daha hafif ve %20 daha güçlü bir örgü yapısına sahip. Forma üstlerindeki lazerle kesilmiş havalandırma delikleri bölgesel serinleme sağlarken oyuncuların maç sırasındaki vücut ısısını düzenlemeye yardımcı oluyor. Her bir forma, ortalama 13 geri dönüşümlü plastik şişeden üretilmiştir.	

Şekil 29. Milli Takım İç Saha Forması, (Anonim, 2012)

Şekil 30’da yer alan Çevreci Otobüs projesi Fenerbahçe kulübüne ait bir tasarımdır. Koltukları özel, ses düzeni ve uydu bağlantısı olan, iklimlendirme sistemine sahip bir tasarımdır. Otobüs önünde yer alan radar sistemi çarpışmayı önleyici özelliğe sahiptir. Camları dayanıklı olan otobüs çevreci olduğundan çevreyi kirletme oranı oldukça düşüktür.

Çevreci Otobüs	Otobüs bir çarpışma durumunda, karşı aracı kendiliğinden algılayarak fren sistemini devreye sokmakta. Otobüs, aktif acil fren sistemi, şerit takip asistanı, ani manevralarda güvenliği sağlayan elektronik stabilite programı, patinaj önleyici sistemin yanı sıra camlar da 8 milim kalınlıkta kurşun geçirmez özellik taşımakta. Taş ve kurşun atılması durumunda cam parçalansa da kırılıp dökülmeme özeliğine de sahip.	

Şekil 30. Çevreci Otobüs, (Anonim, 2021e)

Şekil 31’de yer alan Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi projesi çevreyi koruyan bir tasarımdır. Projede Türkiye’nin en büyük olan ikinci ahşap çatısına özel projelendirme yapılmıştır. Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi projesi ile yıllık toplam 133 ton karbon salınımının engellenmesi planlanmıştır.

Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi	Bu proje Sinan Erdem spor salonu ve benzeri Türkiye'de bazı spor komplekslerine de uygulanmıştır.	

Şekil 31. Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi, (Anonim, 2021f)

Şekil 32'de yer alan Basketbol Şut Makinesi projesi Şanlıurfa'da öğrenciler tarafından oluşturulmuştur. Proje atık ve hurda malzemelerle yapılmıştır. Bedensel engelli sporcular başta olmak üzere tüm sporculara büyük kolaylık sağlayacağı düşünülen proje ile top direkt olarak sporcunun önüne gelerek, belirli sürede atılacak şut sayısını arttırmaktadır.

Basketbol Şut Makinesi	Portatif olan ve 180 derece dönebilen alet sayesinde sahanın her açısından şut atılabiliyor. Aynı zamanda alet topun direkt sporcunun önüne gelmesini, belirli bir sürede daha fazla şut atmalarını, topun peşinden koşarak zaman kaybetmemeleri sağlıyor.	

Şekil 32. Basketbol Şut Makinesi, (Anonim, 2016b)

Şekil 33'de yer alan Doğa Sporu İçin Bez Çanta projesi geri dönüşümlü ve doğa dostu olarak üretilmiştir. Üretimde %100 pamuk malzeme, geri dönüşümlü ve anti bakteriyel malzeme kullanılmıştır. Bez çantalarda doğa dostu etiketi bulunmakta olup, su bazlı ve tekstil boyaları kullanılmıştır.

Doğa Sporu İçin Bez Çanta	Bez çantaların üretimi kullanılan hammaddelerine göre %100 pamuk malzemeden, anti bakteriyel ve geri dönüşümlü malzemeden yapılmaktadır. Hammaddesi dikiş kalitesi, kullanım alanları ve şekline göre bez çantalar yıllarca kullanılabilmektedir. Doğa dostu etiketli bez çantaların baskılarında sağlığa zararlı olmadığı belirlenmiş tekstil boyaları ve su bazlı boyalar kullanılmaktadır. Ebat ve malzeme kalitesine göre bir bez çanta 10-15 kg taşıyabilmektedir.	

Şekil 33. Doğa Sporu İçin Bez Çanta, (Anonim, 2021g)

3.2.3. Dünya ve Türkiye'deki Sürdürülebilirlik Örneklerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde spor ve spor girişimciliği bakımından dünya ve Türkiye'deki sürdürülebilirlik projelerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 5'te çalışma kapsamında dünyadan ve Türkiye'den ulaşılan sürdürülebilirlik proje örneklerine yer verilmiştir

Tablo 5. Sürdürülebilirlik Örnekleri

Sürdürülebilirlik	**Örnekleri**
Dünya Örnekleri	**Türkiye Örnekleri**
Adidas Ultra Boost	Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi
Plastik Atıklardan Bisiklet Yolu	Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi
Gumshoe Sakızdan Ayakkabı Yapımı	Yeşeren Hayatlar Projesi
Copen Hill Çatısında Kayak Pisti Olan Temiz Enerji Santrali	Deprem Konteynerleri ile Futbol ve Voleybol Sahası
Japonların Eski Telefonlardan Madalya Üretimi	Geri Dönüşüm Projesi
Quechua Polar Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm	Spor Malzemesine Dönüşüyoruz
Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri	Bizi Sporu Kimse Durduramaz
LTB'nin Spor Tesisi	Milli Takım İç Saha Forması
Okyanus Atıklarından Forma Yapımı	Çevreci Otobüs
Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü	Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi
Çevre Dostu Spor: "Plogging"	Basketbol Şut Makinesi
Adidas Al Rihla	Doğa Sporu İçin Bez Çanta
Sporcular İçin Olimpiyat Köyü	

Kuş Yuvası
El Yapımı Aletlerle Spor Salonu
3D Baskılı Speedform Spor Ayakkabı
Artistik Buz Pateni Sıçrama Analizi

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir

Tablo 5'te yer alan sürdürülebilirlik örnekleri incelendiğinde dünya genelindeki sürdürülebilirlik projelerinin kurumsal firmalar tarafından yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Türkiye'deki sürdürülebilirlik örnekleri ise dünyaya kıyasla daha azdır. Verilere göre dünya genelinde sürdürülebilirlik hedeflerinin daha başarılı ve kapsamlı şekilde yürütüldüğü söylenebilir. Türkiye'de ise sürdürülebilirlik hedeflerinin yerel bazda yürütüldüğü görülmektedir. Bu alanda kurumsal firmaların çalışmaları oldukça sınırlıdır.

Tablo 6'da Dünyada ve Türkiye'deki sürdürülebilirlik örneklerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre karşılaştırılması yer almaktadır.

Tablo 6. Sürdürülebilirlik Örneklerinin Kalkınma Hedeflerine Göre Karşılaştırılması

Sürdürülebilirlik Örnekleri	**Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri**
Dünya Örnekleri	
Adidas Ultra Boost	Hedef 6 (temiz su, hijyen ve halk sağlığı)
Plastik Atıklardan Bisiklet Yolu	Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Gumshoe Sakızdan Ayakkabı Yapımı	Hedef 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Copen Hill Çatısında Kayak Pisti Olan Temiz Enerji Santrali	Hedef 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş)
Japonların Eski Telefonlardan Madalya Üretimi	Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 17 (Küresel ortaklığın yeniden canlandırılması)
Quechua Polar Pet Şişelerden Polara Geri Dönüşüm	Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)
Nike Tokyo 2020 Kıyafetleri Sürdürülebilir Olimpiyat Kıyafetleri	Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim) Hedef 17 (Küresel ortaklığın yeniden canlandırılması)
LTB'nin Spor Tesisi	Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Okyanus Atıklarından Forma Yapımı	Hedef 6 (temiz su, hijyen ve halk sağlığı) Hedef 14 (Denizleri okyanusları korumak)
Akıllı Teknoloji: Akıllı Yüzücü Gözlüğü	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş)
Çevre Dostu Spor: "Plogging"	Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Adidas Al Rihla	Hedef 9 (Dayanıklı alt yapı, yeni buluş)
Sporcular İçin Olimpiyat Köyü	Hedef 6 (temiz su, hijyen ve halk sağlığı) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları) Hedef 16 (Teşvik edici özendirici kurumlar inşa etmek)
Kuş Yuvası	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 16 (Teşvik edici özendirici kurumlar inşa etmek)
El Yapımı Aletlerle Spor Salonu	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 6 (temiz su, hijyen ve halk sağlığı)
3D Baskılı Speedform Spor Ayakkabı	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah)
Artistik Buz Pateni Sıçrama Analizi	Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)
Türkiye Örnekleri	
Cemal Kamacı Spor Kompleksi LEED Projesi	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)

	Hedef 16 (Teşvik edici özendirici kurumlar inşa etmek)
Şükrü Saracoğlu Stadı En Akıllı Stat Projesi	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim) Hedef 16 (Teşvik edici özendirici kurumlar inşa etmek)
Yeşeren Hayatlar Projesi	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Deprem Konteynerleri ile Futbol ve Voleybol Sahası	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Geri Dönüşüm Projesi	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)
Spor Malzemesine Dönüşüyoruz	Hedef 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş)
Bizi Sporu Kimse Durduramaz	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları)
Milli Takım İç Saha Forması	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah)
Çevreci Otobüs	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah)
Çatı Üstü Güneş Enerji Sistemi	Hedef 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) Hedef 11 (sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)
Basketbol Şut Makinesi	Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş)
Doğa Sporu İçin Bez Çanta	Hedef 3 (Sağlıklı yaşam ve refah) Hedef 9 (Dayanıklı altyapı, yeni buluş) Hedef 12 (Sürdürülebilir tüketim ve üretim)

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde dünya ve Türkiye'deki sürdürülebilirlik projelerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre karşılaştırılmasında projelerin temiz çevre, geri dönüşüm, sağlıklı yaşam, refah, yerleşim yerlerinin sürdürülebilirliği gibi hedefler çerçevesinde oluşturulduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda, dünyanın ve Türkiye'nin gündeminde çevredeki değerleri korumak ve geliştirmek için, doğal kaynakların daha dengeli ve dikkatli kullanılması noktasında adımlar atılmaya çalışılmaktadır.

Sürdürülebilirlik, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlara sahip, dünyada ve Türkiye'de önemi hızla artan bir kavramdır. Nüfusun hızlı artışı ve buna bağlı olarak artan tüketme odaklı yaşam anlayışı, doğal kaynakların hızla azalmasına yol açmaktadır. Bu sorun üzerine odaklanılarak belirlenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri ışında dünyada ve Türkiye'de birçok proje hayata geçirilmiştir. Dünyada ve Türkiye'de yapılan örnekler karşılaştırıldığında Türkiye'deki örneklerin sosyal yönünün daha ağır bastığı, teknoloji ve inovasyon yönünün ise dünyadaki örneklere oranla daha hafif kaldığı ve sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığın dünyaya oranla daha az geliştiği görülmektedir (Tezel, 2019, s. 165).

Bu çalışmada tablolardaki dünyada ve Türkiye örneklerinin bazıları sayılarla ifade edilmiş. Bu sayılara bakılınca geri dönüşüme uygun atık ve çöplerin sayılarının son derece fazla olduğu görülmüştür. Bu atıklar yeterince değerlendirildiği zaman hem dünya da hem Türkiye'deki kaynakların ciddi anlamda korunabileceği böylelikle de ciddi bir ekonomik kayıbın önlenmiş olacağı ifade edilebilir.

Sürdürülebilirliğin önemi her geçen gün artmakta ve sürdürülebilirlik hayatın birçok alanın içerisine girmektedir. Yapılan bu çalışmada kökeni çok eski tarihe dayanmayan spor girişimleri konusu araştırılmış ve literatürde bu konuda yeterli çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Daha sonra bu tespitten yola çıkarak konu derinlemesine araştırılmış örnekler bulunup ortaya konmuştur. Bu çalışma ile birlikte sürdürülebilirliğin hayatın her alanında yer aldığı gibi spor konusunda da ne kadar önemli olduğu ve spordaki hayatı ne kadar kolaylaştırdığı örnekler incelendiğinde anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışmada gelişmiş ülkelerin spora son derece önem verdiği ortaya çıkmaktadır. Spora verilen önem sayesinde yine bir başka önemi ortaya çıkan konu ise bireylerin hem mental hem fiziksel sağlığını olumlu etkilediğidir. Spor hayatın birçok alanına etki etmekte spor yapan bireylerin iş hayatında da daha başarılı olduğu yine görülmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamaları; sosyolojik, ekolojik ve kültürel boyutlarıyla ele alınarak, uluslar arası, ulusal ve yerel anlamda büyük öneme sahip olan spor ve spor girişimciliği faaliyetleri açısından incelenmiştir.

Bu kapsamda öncelikle girişimcilik kavramının tanımı yapılmış, tarihsel süreçleri ele alınmış ve sonrasında spor kavramının ne olduğu, spor girişimciliğinin literatürdeki yerinin ne olduğu ele alınmıştır. Sonrasında sürdürülebilirlik kavramının literatürdeki farklı tanımları açıklanmış ve sürdürülebilirlik boyutları ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının ötesinde, sürdürülebilirlik ilkeleri, boyutları ve işleyiş süreci de çalışmamızın anahtar başlıklarını oluşturmuştur. Geri dönüşüm konusuyla da bütünleşik olan sürdürülebilirlik, bu çalışmada Türkiye ve dünya örnekleri üzerinden ele alınmıştır.

Bu bağlamda, çalışmadaki temel amaç spor girişimciliği ile sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm konularının birbirine bağlantılı şekilde hangi süreçlerden geçtiğinin incelenmesidir. Yapılan detaylı literatür taraması sonucunda, spor faaliyetlerinin gelişimi maksimum düzeyde hızlanırken, dünya ile kıyaslandığında sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm açısından Türkiye'nin hala gelişmeye çalıştığı görülmektedir. Bu durumda, dünya örneklerine bakıldığında dünyadaki gelişmiş ülkelerin Türkiye'den belirgin oranda önde olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerin bu konuda yatırımları köklü ve ciddi maliyetleri içerdiği ifade edilebilir.

Türkiye'de bu alanda çalışmalar yeni başladığı için bilinç düzeyi de yeni yeni oluşmaktadır. Okullarda girişimcilik alanında dersler müfredatlar da yeni verilmeye başlamıştır. Bireylerin küçük yaşlarda bilinçli yetiştirilmesi ileride hem alışkanlıkların

değiştirilmeye çalışması için fazladan yük olamayacak hem de daha bilinçli tüketici hem de beraberinde artan maliyetlere neden olmayacaktır.

Bu konuda hem dünya da hem de Türkiye'de tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarına da büyük roller düşmektedir. Türkiye'de bu alan yeni bir alan olduğu için spor sürdürülebilirliğine devlet destekleri de henüz istenen seviyede olamadığı ifade edilebilir.

Sürdürülebilir kalkınmada atık yönetiminin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Atık yönetimi kapsamında atığın çöp olarak görülmemesi, kaynak olarak görülmesi ve atığın oluşmadan önlenmesi, azaltılması, geri dönüşümü, bertaraf edilmesi ve sürecin takibi en iyi şekilde yapılmalıdır. Doğal çevreden kurtarılan her bir atık hem yeni bir kaynak kullanımını azaltacak hem de kirlenmenin daha fazla artmasını önleyecektir. Çalışmada sürdürülebilirlik alanında dünyada ve Türkiye'de çeşitli projelerin uygulamaya konduğu belirlenmiştir. Ancak dünyadaki sürdürülebilirlik projelerinin sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Dünyada kurumsal firmaların bilinilirliği yüksek sürdürülebilirlik projeleri yürüttüğü görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden geri dönüşüm başta olmak üzere temiz çevre, sağlıklı yaşam, refah, yerleşim yerlerinin sürdürülebilirliği gibi hedeflerin ön planda tutulduğu belirlenmiştir.

Sporda inovasyon sürdürülebilirlik noktasında son derece önemlidir. İnovatif ürünler sayesinde hem sportif faaliyetler kolaylaşmakta hem de çeşitlenme olduğu için alternatif bir alan yaratıldığı söylenebilir.

Ülkemizde sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm konusunda kamu spotlarının yeterli seviyede olmadığını ifade edebiliriz. Günümüzde teknoloji son derece önemli ve yediden yetmişe herkes bu teknolojiyi kullandığı için teknoloji ekipmalanlar üzerinden çeşitli kamu spotları, reklamların yapılması gerekli ve son derece önemlidir.

Dünyanın bu noktada Türkiye'den önde olduğunu ifade edebiliriz. Bu çalışmada yapılan araştırma ile bir başka eksikliği fark edilen konu ise bu konuda Türkiye'de basılı ve görsel materyallerin yeterli seviyede olmadığıdır.

Üzerinde yasadığımız dünya da sorunlar belli bir kesimi değil herkesi ilgilendirdiği için bu konuda yerel, ulusal ve uluslararası iş birliği çalışmaları yapılmalıdır.

Bu doğrultuda yazılan tez kapsamında bazı öneriler getirilmiştir:

- Sportif faaliyetlerin doğru ve yararlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için sürdürülebilir olma ve geri dönüşüm konusunda daha farkındalık artırılmalıdır. Aksi takdirde günden güne eriyen kaynaklarımız bir daha geri gelmeyecek, insanların yaşam kalitesi daha fazla düşecek, istihdamı azalacak ve yoksulluk artacaktır.
- Daha duyarlı bir birey, daha duyarlı bir toplum demektir. Sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm bilincinin tam anlamıyla benimsenmesi için gerekli eğitimin verilmesi, çevreye ve bulunduğu her düzene aidiyet duygusuyla yaklaşılması gerekmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda ilerleme kaydedilen her adım, daha rahat, daha duyarlı ve daha temiz bir yaşamı beraberinde getirecektir.
- Kurum ve kuruluşların siyasi ve ideolojik bir amaç gözetmeksizin sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarında işbirliği içerisinde olması, Türkiye açısından yerelden başlayarak ulusal bazda proje üretilmesi önerilir.
- Sağlıklı ve daha iyi bir dünya için sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin benimsenmesi ve uygulamaların buna yönelik olması gerekmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarına yönelik olarak destekleyici yasal düzenlemelerin yapılması, toplumsal farkındalığın oluşturulması önerilir.
- Sürdürülebilir kalkınma yaşamın her alanına adapte edilmelidir. Özellikle spor girişimlerinde bireylerin daha sağlıklı bir yaşam sürmeleri ve gelecek nesillere ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kaynakları bırakabilmeleri adına sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarına öncelik verilmelidir.
- Bireyler çocukluk döneminden itibaren sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamaları ile tanıştırılmalı, eğitim hayatı boyunca seminerler düzenlenmeli ve bu konu ders olarak okullarda okutulmalıdır.

- Spor girişimlerinde sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarında bilinirlikleri yüksek, toplum tarafından kabul görmüş şirketlerin topluma örnek olacak girişimlerde bulunması önerilir. Bu çalışmaların bireyleri sürdürülebilirlik ve geri dönüşümde teşvik edici olacağı öngörülmektedir.
- Spor girişimlerinde sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm uygulamalarına ilişkin ulusal literatürde yapılmış çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu alanda akademisyenlerin ve araştırmacıların daha fazla çalışma yapması önerilir.
- Türkiye' de devletin bu alanda teşvik edici hibeler vermesi ve bu alanda çalışan şirketlere ya da tüm paydaşlara çeşitli vergi indirimlerinde bulunması sponsorluklar sağlayarak bu alanın içeriğini ve kapsamını genişletmesi önerilir.
- Şehir merkezlerinde atıkların toplanması ve ayrı ayrı biriktirilmesi için oluşturulan alanların yaygınlaştırılmalı ve bunların sadece görünür işlek noktalarda değil her yere yaygınlaştırması sağlanabilir.
- Ürünlerin etiketlerinde içerik olarak geri dönüşüme ait bilgilerin yazılması tüketiciye ürünleri inceleme fırsatı vererek bilinç kazanmasında faydalı olabilir.
- Kamu spotları, çeşitli reklamlar, markalara ve kulüplere ait resmi sitelerde sürdürülebilirlik ile ilgili yayınlar yaparak bilinçlenmeye katkıda bulunulabilir.
- Sürdürülebilir kalkınma sürecinin yaygınlaştırılması için ekonomik anlamda kaynaklar ve fonlar sağlanabilir.
- Yapılan çalışmaların ve gelişmelerin paylaşılması için bilgi ağları oluşturulabilir.

- Kamu kuruluşlarında hizmet içi eğitim programları hazırlamalı ve kurumlarda eğitimler düzenli hale getirilmelidir.

- Devlet desteği ve Türkiye'de ekonomisi güçlü olan şirketlerin yatırımlarıyla organize sanayi bölgeleri oluşturulup, sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm alanında faaliyet gösteren fabrikalar kurulabilir.

- Bu alanda Türkiye'de yerel olarak belediyelerde birimler oluşturulabilir ya da var olan birimler geliştirilebilir.

- Şehirlerin çeşitli yerlerine sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm temalı billboardlar reklamlar ve çeşitli afişler yerleşilebilir.

- Geri dönüşüm içerikli ürünler dünyaca ünlü sporculara reklamlarla tanıttırılabilir ve çeşitli önemli organizasyonlarda bu ürünler kullanılabilir.

- Türkiye'de geri dönüşüm ürünlü spor mağazaları açılması teşvik edilebilir.

- Bilinçlenmenin küçük yaşta başlamasını sağlamak için ilkokul ve öncesi eğitim kurumlarında eğitimlere bu alanla iliği içerikler ya da çalışmalar dâhil edilebilir.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Y. S., Taşmektepligil, M. Y., ve Bayrak, M. (2005). Dünyada ve Türkiye'de Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (11), 1-10. DOI: 10.11616/AbantSbe.138

Akkuş, Y., Akdoğan, Ç. ve Akyol, A. (2019). "Girişimcilik Niyetini Etkileyen Temel Kişilik Özellikleri ve Girişimci Kişilik Boyutları: Trakya Örneği", *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-13.

Akman, ÇL. (2020). Atıkları Değerlendirmenin İki Farklı Yolu: Geri Dönüşüm ve İleri Dönüşüm, https://www.uplifers.com/atiklari-degerlendirmenin-iki-farkli-yolu-geri-donusum-ve-ileri-donusum/, Erişim Tarihi: 01.05.2022.

Aksoy, A. v. (2012). *Kültürel Miras Yönetimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.

Alpullu, A. (2011). *Uluslararası Basketbol Organizasyonlarının Spor Turizmine, Ülke Ekonomisine ve Tanıtımına Katkılarının Değerlendirilmesi,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altun, M., ve Koçak, S. (2016). Türkiye'nin Sportif Başarı Açısından Değerlendirilmesi: Bakü Avrupa Oyunları Örneği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 26 (3), 114-128. DOI: 10.17644/sbd.237583.

Altuntas, G. (2014). The relationship between entrepreneurship and strategic management: a new model and test of strategic entrepreneurship. *Research Journal of Business and Management*, 1(2), 103-129.

Amit, M., ve Fried, M. N. (2005). Authority and authority relations in mathematics education: A view from an 8th grade classroom. *Educational Studies in Mathematics*, 58(2), 145-168.

Anonim, (2008). https://www.arkitera.com/haber/kus-yuvasi/, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2012). https://www.tff.org/default.aspx?pageID=202&ftxtID=14968, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2015). https://www.trtspor.com.tr/haber/futbol/spor-toto-super-lig/turkiyenin-ilk-yeni-nesil-stadyumu-102122.html, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2016). https://printing3d.news/spor-kiyafetleri-ureticisi-under-armour-3d-inovasyon-merkezi-acti/, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2016b). https://www.haberler.com/spor/nba-da-gorduklerini-hurda-ve-atik-malzeme-ile-9114633-haberi/, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2017b). https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/el-yapimi-aletlerle-spor-salonu,sGbKQsQg6kWzT23W_HJb7Q/dJjwMYKy2E-Lx8SNYy6Ubw, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2017a). https://harmonigd.com.tr/tr/haber/turkiye-de-ilk-yesil-spor-kompleksi/, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2017). https://tr.euronews.com/2017/02/16/japonlar-eski-cep-telefonlari-donusturerek-olimpiyat-madalyalari-uretecek, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2018). Geri Dönüşüm Projeleri, https://www.temizmekan.com/pet-siselerden-polara-geri-donusum/amp/, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2019). Geri Dönüşüm Projeleri, https://bigumigu.com/haber/yilin-en-ilginc-geri-donusum-projeleri-bigumiguda-2019/, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2020a). Geri Dönüşüm Projeleri, https://ekolojist.net/geri-donusum-projeleri/#Adidas-%20Ultra%20Boost, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2020b). Geri Dönüşüm Projeleri, https://www.proutletplus.com/2020/02/17/niketan-surdurulebilir-olimpiyat-kiyafetleri/, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2020c). Geri Dönüşüm Projeleri, https://www.arenasporkolik.com/amp/diger/ltb-geri-donusumden-spora-tesis-yaratti-h31778.html, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2020d). https://www.milliyet.com.tr/real-madrid--okyanus-atiklarindan-yapilan-formayla-farkindalik-yaratiyor-molatik-8964/, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2020e). https://m.bianet.org/bianet/print/231684-kalamis-ataturk-parki-atiklar-la-yenilendi, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021a). https://blog.quicksigorta.com/teknoloji/yeni-nesil-spor-koclari-akilli-spor%20%20teknolojileri-1652, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021b). https://m.yeniakit.com.tr/amp/haber/444006/cevre-dostu-spor-plogging, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021c), https://t24.com.tr/amp/haber/olimpiyat-koyu-sporcular-icin-hazirlaniyor-kartondan-geri-donusturulebilir-yataklarda-kalacaklar-siki-maske-kurallari-uygulanacak,960550, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021d). https://yuregilortaokulu.meb.k12.tr/icerikler/spor-malzemesine-donusuyoruz_10728332.html, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021e). https://www.gazetevatan.com/sampiy10/f-bahce-ye-super-otobus-995440, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021f). https://www.fenerbahce.org/haberler/kulup/2021/1/kulubumuz-cevreyi-koruyan-yenilenebilir-enerji-yatirimlarina-devam-ediyor, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2021g). https://www.netpakambalaj.com/tr/doga-dostu-bez-cantalarimiz-doga-sporu-sevenlerle-h-214, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2021h). https://www.trthaber.com/haber/spor/sporda-yeni-normal-ve-2021-yili-spor-takvimi-543863.html, Erişim Tarihi: 24.05.2022.

Anonim, (2022a). Sürdürülebilir Kalkınma Türkiye. Web Sitesi: http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/, Erişim Tarihi: 02.05.2022.

Anonim, (2022b). http://www.yenimercek.com.tr/sultangazi/sultansehir-futbol-kulubu-ile-geri-donusum-muhtesem-olacak-h5387.html, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2022c). https://www.aa.com.tr/tr/yasam/vanda-atiklardan-ogrenciler-icin-spor-sahasi-ve-kultur-evi-insa-edildi/2480280, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2022d). https://www.fotomac.com.tr/haberler/2022/03/30/2022-dunya-kupasinin-resmi-mac-topu-belli-oldu-al-rihla-ozellikleri-nedir, Erişim Tarihi: 4.05.2022.

Anonim, (2022g). https://gazeteoksijen.com/ekonomi/olimpiyatlarda-rekorlari-yeni-teknolojiler-olcecek-70145 Artistik Buz Pateni Analizi, Erişim Tarihi:5.05.2022

Argan, M. (2004). *Spor Sponsorluğu Yönetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Argan, M., Özer, A., Akın, E. (2006). Elektronik Spor: Türkiye'de Siber Sporcuların Tutum ve Davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 2.

Arıkan, S. (2004). *Girişimcilik, Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Aslan, G., Araza, A., ve Bulut, Ç. (2012). Sosyal Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 69-88.

Aslanoğlu, A. (2019). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik özellikleri ile yansıtıcı düşünme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın.

Aşkın, A., Nehir, S., Vural, SÖ. (2011). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 6*(2), 56-70.

Atasoy B. ve Kuter F. (2005), "Küreselleşme ve Spor", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 15-18.

Avan, Ç. (2011). *Plastik ve Plastik Atıkların, Geri Dönüşümü ve Çevreye Etkileri Konularında Öğrenci Tutumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kastamonu.

Avcı, B. S., ve Tonus, Ö. (2020). Kapsayıcı Büyümenin Ölçülmesi: Türkiye Örneği, *Sakarya İktisat Dergisi*, 9 (4), 277-298.

Aydın, E. (2020). *Girişimcilik Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin, Girişimci Kişilik Özellikleri ve Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki; Batı Karadeniz Bölge Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Karabük.

Aykın, A. G. ve Bilir, F. P. (2017). "Fiziksel Aktivite ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: Antalya ve Osmaniye Halk Eğitimi Merkezleri Örneği". *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1*1 (3), 310-319.

Aytaç, Ö. (2006). Girişimcilik: Sosyo-Kültürel Bir Perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15).

Balcı, V., ve Koçak, F. (2014). Spor ve Rekreasyon Alanlarının Tasarımında ve Kullanımında Çevresel Sürdürülebilirlik, *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 46-58.

Balcı, V., Gök, Y., ve Akoğlu, H. E. (2018). Türkiye'nin Ulusal Gençlik ve Spor Politikalarının, Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutuyla İncelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 9-22. DOI: 10.25307/jssr.399823

Balıbaş, B. ve Sel, Ç. (2021), Geri Dönüşüm Malzeme Temininde Tedarikçi Seçimi İçin Sürdürülebilirlik Kriterleri: Literatür Araştırması ve Tartışma, *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 1, 83-96.

Balıkçı, E. (2014). Girişimciliğin Farklı Yüzleri: 1950 ve 1980'lerde Değişen İş adamı Davranışları. *JED Genel Ekonomi Dergisi, 9*(2), 275-280.

Ballı, A. (2017). Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,29(4), 143-166.

Basım, N., ve Metin A. (2009). *Spor Yönetimi,* Ankara, Detay Yayıncılık.

Batı, O. (2013). *Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları.* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Baykal, B. (2007). *İnovasyon ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi: Türkiye*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayter, M., ve Alaca, E. (2014). Spor Yöneticiliğinde Bilgi Yönetiminin Önemi, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 9(2), 1781-1791.

Baytok, A., Pelit, E., ve Soybalı, H. H. (2017). Alternatif Turizm mi Turizmde çeşitlilik mi? Kavramsal Bir Değerlendirme, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Özel Sayısı ÖS [IV], 1-14.

Beğendik, B. (2013). *Küresel Doğan İşletmelerin Uluslararasılaşma Sürecine Etki Eden Girişimcilik Yönelimi Boyutları ve Girişimci Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Beykoz Üniversitesi, Ankara.

Bektaş, F. (2010). *Kaçkar Havzası Trekking Parkurlarının Spor Turizmi Bakımından Değerlendirilmesi,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beyhan, Ş. G. ve S. M. Ünügür (2005). Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli, *İ.T.Ü. Mimarlık, Planlama, Tasarım Dergisi*,. 4(2), 79-87.

Bingjun, G., ve Mingxue, L. (2007). Study On The Development Of E-Sports And Its Athletes Selecting. *Jilin Sport Coll Journals*, 23(1), 70–71.

Biricik, Y.S. (2020). Spor yöneticisi adaylarının sosyal girişimcilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(3).

Bozkurt, Ç. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitimi Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Bozkurt, Ö. Ç., ve Alparslan, A. M. (2013). Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler ile Girişimcilik Eğitimi: Girişimci ve Öğrenci Görüşleri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 7-28.

Bozkurt, Ö., ve Erdurur, K. (2013). Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8*(2), 57-78.

Bozlağan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (50), 1011-1028.

Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türkiye Çevre Politikası.* İstanbul: Böke Yayınları.

Buğra, A. (2021). *Devlet ve İşadamları,* 12. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Büker, S. (1992). *Tenisten Sonra Sodasız Viski.* Ankara: İmge Kitabevi.

Büyükbaykal, G. (2004). *Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Büyükbaykal, G. (2017). *Spor Sponsorluğu*. İstanbul: Derin Yayınları.

Can, Z.G. ve Değirmen, S. (2017). Spor Organizasyonlarının Ekonomik Açıdan İncelenmesi: Mersin İli Örneği. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5 (4), 91-105.

Cesur, F. (2012). *Sürdürülebilir Stadyum Binalarının Üzerine Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Cinnioğlu, H. ve Boz, M. (2015), "Sosyal Medya Araçlarından Facebook Sitesinin Otel İşletmeleri Açısından Kullanımının İncelenmesi: Çanakkale Örneği", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Eylül-Ekim, Sayı 51.

Çınar, V. (2015). Spor ve beslenme. İçinde Demir, E. (Ed.), *Spor bilimlerine giriş* (ss. 109-149). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Çötok Akıncı, N. (2017). Giddens Sosyolojisinde Toplumsal Dönüşümün Temel Kavramları ve Bağlantılar: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 3*(5), 189-207.

Dal, İ. ve Gökçe, B. (2019). Sürdürülebilirlik Yolunda "İleri Dönüşüm": Bir Atölye Çalışması. *İnönü Üniversity Journal of Art And Design*, 30-40.

Dalgıç Turhan, G., Özen, T., ve Albayrak, RS. (2018). Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı, Stratejik Önemi ve Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9 (1), 17-37. DOI: 10.18354/esam.304155.

Damar, A. (2015). *Girişimci Kişilik Özelliklerinin Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimine Etkisi: Sannio Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Danışık, Ş. (2001). *Türkiye'deki Girişimci Profili, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Debord, G. (2018). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi*. İzmir: Nobel Yayın Dağıtım.

Demir, A., Eliöz, M., Çebi, M., ve Sezen, S. (2015). Girişimcilik ve Girişimci Üniversite: Spor Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 34 (1), 198-212.

Demir, A. S. (2020). E- Spor: Spor Endüstrisinde Yeni Bir Ekonomi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2*(3), 73-88.

Demiryürek, K., ve Demir, H 2018. Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: OMÜ Ziraat Fakültesi Örneği. *KSÜ Tar Doğa Dergisi 21(Özel Sayı)*: 168-176, DOI: 10.18016/ ksutarimdoga.vi.472966.

Devecioğlu, S., ve Altıngül, O. (2011) Spor Teknolojilerinde İnovasyon, 6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11), 16-18 May, Elâzığ, Turkey 46-49.

Doğan, S., Altın, H., Başar, E. (2017). *Meslek Yüksekokulları İçin Girişimcilik*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dollinger, Marc J. (2008). *Entrepreneurship: Strategies and Resources*. Marsh Publications.

Drucker, Peter F. (2003). *Geleceğin Toplumunda Yönetim*. Çev: Mehmet Zaman, İstanbul: Hayat Yayınları.

Dulupçu, M. (2000). "Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler". *Dış Ticaret Dergisi*, 46-70.

Durkheim, E. (1995). *The Division of Labor Of Society.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Durukan, T. (2006). Dünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 29-30.

Efeoğlu, I. E., Pekkan, N. Ü., Ciritci, S., ve Çanşali, T. (2016). Girişimcilik Eğitiminde Yeni Metotlar: Girişimcilik Oyunu Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 17-26.

Ekmekçi, A. Y., Ekmekçi, R., ve İrmiş, A. (2013). Küreselleşme ve Spor Endüstrisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 91-117.

Ekşi A. (2017). Sokak atık toplayıcıları sorununun farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(4)-Özel sayı, 1-13.

Elçi, Ş. (2009) "Rekabet ve Kalkınma İçin İnovasyon", *Çerçeve Dergisi*, S. 52, s.62-68.

Er, H. P. (2013). Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 75-84.

Ercan, S., ve Gökdeniz, İ. (2009). Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan. *K.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,*, 9-82.

Erdemli, A. (2008,). *Spor Yapan İnsan,.* İstanbul: E Yayınları.

Erdoğan, İ. (2008). "Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* 26(4),.1-58.

Ergüder, T. (2011). *Girişimcilik, İç Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik; Benzer ve Farklı Yönleri*. Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ermiş, N. (2007). Marmara Bölgesinde Elektrik- Elektronik Sektöründe Faaliyet Gösteren Kobi'lerin Girişimci Özellikleri ve Performans Üzerine Etkileri. Doktora Tezi, Gebze Teknoloji Enstitüsü, Gebze.

Eryılmaz, T. (2011). "Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma". Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.

Esen, MV. (2018). Türkiye'de Yayınlanan Sürdürülebilirlik Raporlarının Sürdürülebilir İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *17. Uluslararası İnsan Kaynakları Dergisi (UİK)*, 827-844.

Evren, T., Kargün, M., Pala, A., ve Yazarer, İ. (2019). Spora yenilikçi yaklaşım: E-Spor. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 1424-1434.

Eyel, C. Ş., Ünkaya, G., ve Kaplan, B. (2019). İktisadi Düşünce Tarihi Çerçevesinde Girişimcilik Kavramının Gelişimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 557-586.

Filiz, Z. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Spora Katılımın Değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 192-203.

Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma, *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 196-215.

Gegez, E. (2007). *"Pazarlama Araştırmaları"*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Gödek, D. B. (1994). Türkiye'de Küçük Girişimci Profili ve Ostim Örneğinde Küçük Girişimcilerin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gökdayı, İ. (1997). *"Çevrenin Geleceği"*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.

Gözüm, A. G. (2019). Girişimcilik alanında yazılan akademik makalelerin kategorik olarak değerlendirilmesi: Girişimciliğin Türkiye'deki akademik örüntüsü. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 367-385.

Güçlü, A. (2007). *"Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye'nin Çevre Politikaları".* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güran, T. (2019). *İktisat Tarihi.* İstanbul: Der Yayınları.

Güler, E. B. B. (2012). İç Girişimcilik: Bir Literatür Taraması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (6).

Gündoğdu, F. ve Sunay, H. (2012). İnovasyon ve Türk spor yönetiminde inovasyon uygulamaları. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 61-66. DOI: 10.1501/Sporm_0000000221.

Güven, S. (2010). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının girişimcilik özellikleri açısından incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), 50-57.

Hacıoğlu, F. (2020). *Girişimcilik Ekosistemi Girişimcilerin Gelişimini ve Başarısını Nasıl Etkiler?,* Doktora Tezi, Yaşar Üniversitesi, İzmir.

Hallak, R., Brown, G., Lindsay, NJ. (2011). The Place Identity E Performance Relationship Among Tourism Entrepreneurs: A Structural Equation Modelling Analysis. *Tourism Management*, 33(1), 143-154.

Hasanoğlu, E. (2018). Spor Tarihi ile İlgili Basında Yer Alan İlkYazı Üzerine Yeni Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 11*(56).

Hısrıch, D. P., ve Peters, P. M., (1995), "Entrepreneurship (Starting, Developing and Managing A New Enterprise)", Irwin Mcgrawhill, 3. Print, Chicago, p:65-67.

Hofstede, G. (1980), "Motivation, Leadership, and Organization: Do American Theories Apply Broad?", Organizational Dynamics, Surfimer, AMACOM, a division of American Management Associations. All rights reserved. 0090-2616/80/0014-0042/$02.00/0.

Huggins, R., ve Thompson, P. (2015). Entrepreneurship, İnnovation and Regional Growth: A Network Theory. *Small Bus Econ*.

Hürkan, S. (2000). *Yıkılmayan İmparatorluk Futbol.* Ankara: Ümit Yayıncılık.

Işık, N., Işık, H.B., ve Kılınç, E. C. (2015). Girişimcilik ve İnovasyon İlişkisi: Teorik Bir Değerlendirme. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi,* 1 (2), 57-90.

İyidemirci, H. (2019). *Girişimcilik ve İnovasyon Stratejilerinin Ülke Kalkınmasına Etkileri: Desteklenen Girişimcilik ve İnovasyon Kültürünün Rekabetçi Üstünlük Elde Etmede Aracı Rolü,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Juho, H., ve Max, S. (2017). What is eSports and why do people watch it? Internet Research, 27. 10.1108/IntR-04-2016-0085.

Karabey, C. N. ve Bingöl, D. (2010). Girişimciliğin Başlangıcı Olarak Fırsat Tanımlama", *Yönetim Dergisi*, Sayı, 67, ss:9-31.

Karahüseyinoğlu, M. F. (2015). Spor sosyolojisi. İçinde Demir, E. (Ed.), *Spor bilimlerine giriş* (ss. 209-252). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kahraman, A. (1995). *Osmanlı Devleti'nde Spor.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Karaman, A., Sezgin. M. (Yay. Haz.) (2008), Karaman İli Turizm Stratejik Planı, Karaman Valiliği.

Karaca, C. (2007), "Çevre, Insan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar", *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-19.

Karadal, H., Duman, N., ve Saygın, M. (2017). Girişimcilik Yazını: Türkiye'deki Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İnceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 16. Ulusal İşletmecilik Kongresi, 137-148. DOI: 10.18092/ulikidince.323649.

Karadeniz, E., ve Uzpak, B. D. (2019). Dünyada En Yüksek Marka Değerine Sahip Otel Zincirlerinin Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Küresel Raporlama Girişimi İlkeleri Bağlamında İncelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16 (1), 6-20.

Karagöz, Ş., Erdoğmuş, M., Celepaksoy, F., Bozlak, K., ve Alkan, F. (2015). Minik Tenisçilerde Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerin Yer Vuruş

Performansına Etkisinin İncelenmesi, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (9), 19-25.

Karatoprak, T. (2019). *Spor Yapan Futbol Taraftarlarının Takımlarıyla Özdeşleşme Düzeyleriyle Spor Organizasyonları Tüketimi Arasındaki İlişki (Ordu İli Örneği),* Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ordu.

Kartal, M. (2020). *Küreselleşme Bağlamında Türkiye'de E-Spor*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kaya, Y. (2001). *Türkiye'de Spor Basını Haber Dili: Futbol Haberlerinde Sözcük Seçimi Üzerine Bir İçerik Çözümlemesi.* Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Kaya, M.F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği geliştirme çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 175-193.

Kaypak, Ş. (2010). "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392.

Keleş, R. H. (1993). *Çevrebilim.* Ankara: İmge Kitabevi.

Keskin, S. (2018). Girişimcilik ve İnovasyon Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 186-193.

Kızılırmak, İ., Kaya, F. Yıldız, S. ve Kurtulay, Z. (2016). Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla Erzincan ili Ekoturizm Alanlarının Değerlendirilmesi, I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, 07-09 Nisan 2016 Erzincan, 205-216.

Kim, J. ve Kim, J. (2018). Corporate sustainability management and its market benefits. *Sustainability*, 10 (5), 1-14.

Klöckner, C.A., ve Oppedal, I.A. (2011). General vs. Domain Specific Recycling BehaviourApplying A Multilevel Comprehensive Action Determination Model to Recycling in Norwegian Student Homes. Resources, *Conservation and Recycling*, 55, 463-471.

Koçak, F. (2013). *Sporda sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Korkmaz, S. (2000). Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *H.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,*, 163-179.

Koryürek, C., (1996). *Olimpiyat Tarihi M.Ö.776-M.S.1996 Klasik ve Modern Olimpiyatlar, Olimpiyatlarda Türkler*. İstanbul: Arçelik Yayınları.

Kristiansen, S., ve Indarti, N. (2004). Entrepreneurial Intention Among Indonesian and Norwegian Students. *Journal of Enterprising Culture*, 12(1), 55-78.

Kula, E. (1998). *History Of Environmental Economic Thought.* Routledge, London.

Kumcu, E., ve Pamuk, Ş. (2001). *Artık Herkes Milyoner: Hürriyet Sayfalarından Ekonominin 50 Yılı,.* İstanbul: Doğan Kitap.

Küçük, O. (2007). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Lawson, H. (1995). "Intemational changes and challenges: Their import for new models of practice". *Quest*, 47(4): 411-426.

Littig, B. ve Grießler, E. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. International Journal of Sustainable Development 8(1–2), 65–79.

Lubei, H. (2003). Opportunities and Challenges of China Digital Sports Industry. *J Pers Comput*, 2-21.

Manz, CC. (2003). *Başarısızlığın Gücü*, Çev. Aylin Noyan, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

McKenzie, S. (2004). Social sustainability: towards some definitions. In Hawke Research Institute Working Paper Series, No 27. Magill, South Australia: Hawke Research Institute, University of South Australia.

Mirzeoğlu, N. (2003). *Spor Bilimlerine Giriş*, Ankara: Bağırgan Yayımevi.

Martoncik, M. (2015). E-Sports: Playing Just For Fun or Playing to Safisfy Life Goals? *Comput Human Behav*, 208-211.

Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals,. *Journal of Environmental Sustainability*, 1-10.

Naktiyok, A. (2004). *İç Girişimcilik*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Nemli, E. (2000). *Çevreye Duyarlı İşletmecilik ve Türk Sanayiinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları.* İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Çevre Şubesi Yayını.

Norton Jr., I W., ve Moore, WT. (2006). The Influence of Entrepreneurial Risk Assessment on Venture Launch or Growth Decisions. *Small Business Economics*, 26, 215–226.

Oğuz, T. (2005). Popüler Kültür ve Sporun Endüstrileşme Süreci. *Kurgu*, 21(1), 188-197.

Orhon, A., ve Altın, V. (3-4 Nisan 2014.). "Spor Yapılarında Sürdürülebilir Çatı ve Cepheler". *7. Ulusal Çatı ve Cephe Sempozyumu.* Beşiktaş, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Osmanoğlu, H. (2017). *Spor Turizmi Yapan Otel İşletmelerinin Hizmet Kalitesinin Sporcular Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Oviawe, J. (2010). Repositioning Nigerian Youths for Economic Empowerment Through Entrepreneurship Education. *European Journal of Educational Studies, 2*(2).

Öktem, B. (2016). Geri Dönüşümün Üretim Maliyetlerine Etkisi ve Kâğıt Karton Sektöründe Bir Uygulama. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 359-381.

Öncül, M. S., Deniz, M. ve İnce, A. R. (2016). Hofstede'nin Örgüt Kültürü Modelinin Potansiyel Girişimcilerin Yetiştiği Çevresel Özellikler Kapsamında Değerlendirilmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7 (1), 255-269.

Öntürk, Y., Karacabey, K., ve Özbar, N. (2019). Günümüzde Spor Denilince İlk Akla Neden Futbol Gelir? Sorusu Üzerine Bir Araştırma, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17 (2), 1-12. DOI: 10.33689/spormetre.533739.

Özbakır Umut, A. G. M., Topuz, YDDY. ve Nurtanış Velioğlu, P. D. M. (2015). Çöpten Geri Dönüşüme Giden Yolda Sürdürülebilir Tüketiciler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13 (2), 263-288. DOI: 10.18026/cbusos.68623.

Özdemir, A., Saygılı, M., ve Yıldırım, K. (2016). Risk Alma Eğilimi ve Başarma İhtiyacının Girişimcilik Potansiyeline Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 4 (2), 121-141. DOI: 10.22139/jobs.287249.

Özdevecioğlu, M. C. (2009). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (32), 81-95.

Özdevecioğlu M., Karaca M. (2015). *Girişimcilik Girişimci Kişilik Kavram ve Uygulama.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Özel, H. (2011). Türkiye'de Ticari Serbestleşmenin Tarihsel Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 6*(2), 76-80.

Özen, N. (2013). *Türk kültür tarihinde spor ve Türklerin spora katkıları,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Batman.

Özer, A. (2017). *İç Girişimcilerin Örgütsel Bağlılığını Etkileyen Faktörler: Girişimci Özellikleri ve İç Girişimcilik İklimi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Özgen, H. D. (2001). Türkiye'de Faaliyette Bulunan Büyük Ölçekli İşletmelerde Vizyona Dayalı Liderlik Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 4*(56).

Özgenç, N. (2013). *Sürdürülebilirlik ve Yoksulluk İlişkisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Ankara.

Özkoç, HH., Marangoz, M. ve Aydın, A. E. (2018). Öğrencilerin Kariyer Alternatiflerini Etkileyen Faktörler ve Girişimcilik Eğitimi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 4 (1), 98-119. DOI: 10.29131/uiibd.413610.

Özmehmet, D. (2008). "Dünya'da ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları". *Journal of Yaşar University*, 1853-1876.

Özkul, G. E. (2016). Girişimcilik ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi, 5*(2), 23-26.

Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor.* Ankara: Bağırgan Yayınevi.

Paul, B. (2008). A History Of The Concept Of Sustainable Development: Literature Review, The Annals Of The University of Oradea. *Economic Sciences Series*, 576-580.

Pepe, K. (2017). *Sporda Çevresel Sürdürülebilirlik*, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Burdur.

Peşkircioğlu, N. (1990). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru. *VII.Dünya Verimlilik Kongresi*, (s. 1-8). Kuala Lumpur, Malezya.

Pigou, A. (1912). *Wealth and Welfare*. UK.: Macmillan Ltd.

Pillis, E., ve Reardon, K. Kathleen, (2007). The İnfluence Of Personality Traits And Persuasive Messages On Entrepreneurial İntention A Cross-Cultural Comparison. *Career Development International*, 12 (4), 382-396.

Ratten, V. (2011). Sport-based entrepreneurship: towards a new theory of entrepreneurship and sport management. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 57-69.

Redlich, F. (1959). Contributions in the Thirty Years' War Economic History Review, 2.ser.12., 247254, https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.1959.tb00942.x.

Sirkecioğlu A., (2009), Spor ve Teknoloji, Beden Eğitimi Bölümü ve İTÜ Spor Birliği Semineri, Erişim; http://www.ituspor.itu.edu.tr/seminer_liste.html, Erişim Tarihi: 06. 06. 2010

Roosa, S. (2008). *Sustainable Development Handbook.* The Fairmont Press. Inc.: Atlanta, Georgia. Page 44.

Rowe, D. (1996). *Popüler Kültürler Rock ve Sporda Haz Politikası.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yalız Solmaz, D., ve Aydın, G. (2016). Spor Bilimleri Fakültesinde Eğitim Gören Öğrencilerin Fiziksel Aktivite Düzeyleri. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 34-46.

Sönmez, Toksoy, A.,. A. (2015). Türkiye'de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21 (2), 41-58. DOI: 10.18657/yecbu.26416.

Stokey, N. L. (1998), 'Are there Limits to Growth?', *International Economic Review* 39(1), 1– 31.

Sümer, R. (1990). *Sporda Demokrasi (Türkiye'de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi)* (Cilt 2). Ankara: Şafak Yayınları.

Şahin Ören, T. (2018). *Spor turizmi aracılığı ile sürdürülebilir destinasyon geliştirme: Hava sporları açısından Uşak ili potansiyeli.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Şener, S. H. (2019). *Teknoloji, İnovasyon ve Girişimcilik.* İstanbul: Beta Yayıncılık.

Şengül, Ü. (2010). "Atıkların Geri Dönüşümü ve Tersine Lojistik". *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 73-86.

Şimşekli, Y. (2004). Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 17(1), 83-92.

Talay, İ. (1997). *Sürdürülebilirlik Kavramı ve Uygulaması Üzerinde Bir Uygulama: Şanlıurfa Örneği.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Taşkın, T. (2014). Türkiye'de Kapsayıcı Büyüme. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

Tekeli, İ. (1996). *Habitat II Konferansı Yazıları.* Ankara: T.C Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.

Tekin, Z., ve Karakuş, K. (2018). Gelenekselden Akıllı Üretime Spor Endüstrisi 4.0. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2103-2117.

Topçu, M., ve Taşgetiren, S., (1994). "Plastiklerin Yeniden Kullanılması", Ekoloji Çevre Dergisi, I. Uludağ Çevre Müh. Sempozyumu, Bursa, 415-424.

Tosun Tunç, G. ve Sevilmiş, A. (2019) Sporda inovasyon: Bir derleme çalışması. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 39-46.

Turner, G. M. (2008). "A Comparison of the Limits to Growth With 30 Years of Reality". *Global Environmental Change*, 397-411.

Tüzer, A. (1999). İnsan, Spor ve Din. *Düşünen Siyaset Dergisi*, 1(2), 127-130.

Uğurlu, Ö. (2006). *Türkiye'de Çevresel Güvenlik Bağlamında Sürdürülebilir Enerji Politikaları.* Ankara:: Örgün Yayınları.

Urul, A. K. (2016). *"Sürdürülebilir Kalkınma, Geniş Tabanlı, Evrensel Bir Anlayışla Küresel Dünyanın Gündemine Yerleşiyor".* https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5470#_ftn9 adresinden alındı.

Uzunoğlu, S. (1994). "Çevre Problemlerine Farklı Bir Bakış". *Ekoloji Dergisi*, 12, 4-7.

Vallance, S., Perkins, H. C., ve Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42 (3), 342–348.

Varol, F. (2017). *Kültürel Miras Yönetiminde Sürdürülebilirlik: Konya Turizm Paydaşlarına Yönelik Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Vogler, J. (2005). *The Environment and International Relations.* New York: Routledge Press.

WCED-World Commission on Environment and Development, (1987). Report of the World Commission On Environment and Development: Our Common Future, Annex to document A/42/427- Development and International Co-operation: Environment. [http://www.un-documents.net/ocf-02.htm#I].

Wennekers, ARM., ve Thurik, AR. (1999). Linking Entrepreneurship and Economic Growth. *Small Business Economics*, (13), 27–55.

Wingham, DW. (2004). *Entrepreneurship Through The Ages*. Harold Publication.

Vural, S. (2006). Girişimci kişilik özellikleri ve Biga ilçesi girişimcilik profili araştırması. *Dönem Projesi, 42*. Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi.

Yağışan, N., Sünbül, A. M. ve Yücalan, Ö. B. (2007). "Müzik Bölümü Öğrencilerinin Benlik İmgeleri ve Denetim Odaklarının İncelenmesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 22(1): 243-262.

Yangil, F.M. (2015). The Content Analysis of Sustainability Reports On the Context of Corporate Sustainability: Top 100 Industrial Enterprises in Turkey. *Journal of Business Research-Türk*, 7(3), 356-376.

Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(7).

Yavuz, G., ve Cakıcı, C. (2014). Mersin'in XVII. Akdeniz Oyunları'ndan Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 11-26.

Yerlikaya, B. (2012). *Spor kavramında dönüşüm ve sporun bir sosyal politika aracı olarak kullanımı,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yetim, A. (2000). Social aspects of sport. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 5(1), 63-72.

Yıldırım, L. (2017). "Tekrar Kullanım Kapsamında İkinci El Giysiler ve Sürdürülebilirlik". *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 484-503.

Yıldız, Y., Çetinöz, F., Kaplan, Y., ve Türkmen, M. (2007). Tv Reklamlarında Spor İmajının Kullanılması ve Tüketici Davranışları Üzerine Etkisi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, (1).

Yıldız, E., ve Canbaz, S. (2017). *Girişimcilik ve Kalkınma.* Çanakkale: Paradigma Akademi.

Yılmaz, E., ve Sünbül, AM. (2009). Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 21(2), 195-203.

Yücel, M. (2011). "Çeşitli Endüstrilerde Temiz Üretim Sistemi Uygulamalarının İşletme Ekonomilerine Sağladığı Yararlar". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 150-166.

Yükçü, S., ve Kaplanoğlu, E. (2018). UİK e-Spor Endüstrisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. UİK Özel Sayısı, 533-550. DOI: 10.18092/ulikidince.435207.

Yüksel, M. (2010). "*Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye'de Çevre Politikaları"*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Yüksel, H., Cevher, E., ve Yüksel, M. (2015). Öğrencilerin Girişimci Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 5 (1), 143-156.

Zeren, A. D., ve Nakıboğlu, A. G. (2009). Sürdürülebilir Ürün Tasarımında Tanım ve Yöntemler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2), 458-480